

# ДОНЧО ЦОНЧЕВ ЖЪЛТАТА КЪЩА

Част 1 от „Жълтата къща“

[chitanka.info](http://chitanka.info)

*И все пак: какъв беше животът ни, след като аз, един от най-големите лъжци, които познавам, минавах за честен човек?*

Д. Ц.

**I**

## 1.

Двама го водеха, да няма свободна страна. „Знаят, че съм без бог, виж ги ти, знаят, че мога да хукна и в двете посоки.“ Пристъпваше непременно на половин разкрач пред тях, радостта от това заслужаваше мъчителните усилия да го крие, беше горд в остатъка от срама си — бос, по пижама. Бавна процесия, трите чифта очи в земята („панихида на възможностите ми“), под краката му беше зелено и меко.

Спря. Нека го минат. Изведнъж знаеше, че пак трябва да има неща, достойни за всички усилия — до самия ръб на гладката фуния, която се казва унижение — сигурно ще има, трябва да вярва, вкопчи се в първите две, в последните, извика с всичка сила, но навътре в себе си, защото и другите бяха егоисти: „Слънцето и тревата!“ И навън го изтърва, изрева като звяр, и без това не можеше да се мълчи за толкова важни неща. То това го доведе дотук. А те нека си бъдат пак егоисти.

— Бос! Бос! Слънцето и тревата!

Цял изтръпна — доволен, че им го подари без нищо, а те не го и погледнаха. Тежаха си, мълчаха си, мъкнеха се от двете страни — две бели дисаги, пълни догоре с пустиня. Десният носеше пак така ненужно бяла шапчица, плитка като лъжа, над потния си сбърчен лоб, зад който също нямаше бог, а само тайната за това и глупавата смирена грижа за насъщния, който трябваше впрочем да се раздава за работа, но не и за маниери („Три милиарда станахме, без Снежния човек, а кълбото се свива от жегата и водораслите горчат“).

Левият беше космат.

— Ще се отбия до моргата — каза Шапката, кривна и се отдалечи.

Седна в тревата и се усмихна. „Ще се отбия де моргата.“ Тоест: внимавай сега, оставяме му една свободна страна. За него това е достатъчно. При най-малкия опит за бягство ти се хвърляш отгоре му, стискаш го с косматите си ръце и ми викаш.

— Помощ! Помощ!

— Какво има? — Косматия се наведе над него и докосна рамото му с три пръста; нафора се докосва така.

— Нищо, викам си. Забранено ли е?

Бързо го погледна отдолу. „Грозна маймуно, толкова ли нямаше една мотика за теб, един чук, една лъжа, та си станал слуга в лудницата?“ От двете страни на бакенбардите му клоните на кабаците бяха хубави, макар че криеха небето, и листата на явора също, дори и тъй безсрамно нарязани като гол мъж и просяшка длан. Отново пусна носа си в земята, заби го центъра, в лавата; маймуната несръчно седна до него, откъсна една тревичка и я лапна. Тревичката никак не отиваше на бакенбардите му — дълги и сънени, чудно защо сам не се досещаше да я хвърли.

Извади нос от ливадата, там и сега нямаше нищо, помириса бурените отгоре. Те си живееха в този двор — буйни и хилави, изправени, прегънати, жилави, тлъсти, — както безредието на свободата нарежда да се живее под пътуващото слънце, в сянката на неизбежните покровители. А животът е кратък, също пътува — през нас; дори не можем да го прекъснем — макар че снегът затваря годините, а щъркелите ги отварят, уж нещо наистина свършва и почва.

— Само продължаваме.

— Кое?

— Щир, микроби и слонове — всички само продължават, като траверси.

Маймуната въздъхна — бакенбардите потекоха надолу и заспаха върху белите ревери — след това изплю тревичката (поумня), смени я с цигара.

— Почерпи и мен — без да го вярва най-малко.

Онзи се озърна, после в косматата ръка пакетчето се ухили с дългите си бели зъби.

— За тебе не е хубаво да пушиш.

— Зная.

Докато вземаше огън, много внимателно гледаше космите по ръката му.

— И аз нямам право да ти давам. Много е строго.

Пак искаше да каже „зная“ и „благодаря ти много“, но магията от първото всмукване и кротката тъжна струя очи от добрия космат санитар смазаха гърлото му, микробите и слоновете, един влак полудя

над траверсите, които само продължават, листата на каваците изохкаха в слабия вятър, някои вече жълти — през юни, други — проядени от гъсеници, продупчени, само един скелет и няколко тънички жилки живот.

Като мен. Но аз ще остана. Трябва да остана, изглежда. Умори се от толкова усилие, волята му беше в носилката, при разума, вместо тях трябваше да вярват вътрешно на костите и ядрата на клетките — той чувствува, че може, иска, вика — цял стани на вяра, говедо от петите в щира до остриганата глава, и онова беше вяра, в бръснарницата, дето се разпиля по кърпата и на пода, а дребното момиче с гърмящите гърди тъй и не разбра какво помете, смеси го със суетата в кошчето, още повече се изпъчи, като мина край огледалото, и още повече засили радиото, та някак да заглуши, макар и временно, тринайсет луди гласа на този страшен пубертет под престилката.

Санитарят с маймунска ловкост му грабна цигарата и му намигна. Шапката се връщаше с един гюм — той не биваше да го вижда, че пуши. Продължиха както преди, сега гюмът хубаво тананикаше и след трийсетина крачки — това велико нищо през тревата под слънцето, от което се състоеше свободата му, — след тези трийсетина крачки се изправиха пред голямата желязна врата на жълтата къща.

Къщата само отвън беше жълта, а вътре — бяла, обратно на белите тикви. Бели стени, бели врати и без нито една дръжка, дебела жена в бяло. Само подът не беше бял, а студен и не го гъделичкаше между пръстите. Дадоха му чехли, нахлу ги.

— Слушай, докторът каза, че съм щял да почина тука. За естествена смърт ли говори, или го ускорявате?

И двамата едновременно с еднакви гласове:

— Ами!

— Глупости!

Явното им желание да го успокоят го изплаши. Жената даже се почеса по лакътя (лакът май никога не сърби) и гюмът млъкна подозрително.

— Става дума да полежиш при нас, да си починеш, това ти е казал докторът.

Погледна чехлите си — бяха еднакви, прави, като за два еднакви крака едновременно. Няма ляво, няма дясно, значи, и чехлите пазят от

двете страни. Гърлото му засъхна.

— Аз не съм уморен и от никого не съм искал почивка. Тук има някаква грешка, още напред казах. И не мога да си почивам заключен.

— Това е временно. После ще излизаш по двора.

— Зная. Всичко хубаво винаги остава за после. Мога ли да седна някъде?

— Сега, сега.

Въведоха го в баня, почувствува слабост и се дръпна. Шапката го прегърна здраво — пак тъй нежно усмихнат — и той си спомни колко глупаво беше, когато опита да се съпротивява.

„Трябва да мисля светкавично, а да действувам съвсем бавно. Свикна ли ги веднъж мудната, ще ми остава време и за другите неща, тъй като едно нещо никога не е накрая, без връзка — преди него и след него има други и то зависи от тези отпред, а онези отзад зависят от него, винаги, и трябва да го извършиш бързо, все ти дават зор, и нямаш време да пресметнеш всичко отзад и отпред, но особено отзад, защото и ти оставаш отзад, зад всяко нещо, което си извършил, и после мислят, че си знаел какво вършиш. Те впрочем също лъжат, обикновено нищо не мислят. Използуват случая да ти щракнат капана, вече сме над три милиарда. Какво ли има на двата края на нещата, щом всички неща излизат така оградени от двете страни, все посред? Не съм в ред. Може би така е открито римуването. Пак ме заболя главата. Все ще има нещо и по краищата, но щом е без връзка, не може да е нещо. Значи, нищо. Все дотук стигам, може и това да ми е болестта; да имаше някой да ми го обясни.“

Шапката отвори вратата на банята, която досега беше само откrehната. Той му каза:

— Хайде стига толкоз. Извърши се вече и излизай.

„Не мисля достатъчно бързо. Колко малко измислих, а вече съм окъпан и пак ми дават зор. Трябва да ги свикна мудната. Много време се губи с препинателните. Препъвателни са те. Някога ще опитам без тях.“

Като се изправи във ваната, залитна, но те го задържаха.

— Какво, лошо ли ти стана?

— Да, защото сте много припрени.

— Няма, няма. То е от горещото.

Заведоха го в стаята му, тя беше много чиста. Единият подреждаше леглото, а другият се суетеше — сега не ги познаваше, защото и двамата имаха бакенбарди и никой не носеше гюм. Изумително бързо пипаха, а и дрехите, и местата се сменяха светкавично, като на кино.

„Така не може да се продължава. Трябва да се науча на свръхзвуково мислене. По дяволите всички препъвателни. Ще си разбирам и без тях. Ето: кой може да открие какво мислиш и дали със запетайки или не то си е твоя работа човек може да си мисли каквото си ще това е най-висшата радост тези двамата си сменят физиономиите непрекъснато и ме изпреварват но на мен не ми пука ако искам мога да мисля че са трима или осем нека се смеят те го правят нарочно обаче аз мисля за съвсем друго вчера по-малко ме болеше главата спокойно спокойно ще опъна платната и хайде обратно в два часа може и в седем без десет никой няма вече ладия някои си направиха червени тези шестимата ме заключиха в лудницата и мислят че не знам какво ли мислят всъщност иди надникни в главите им понякога излиза че най-ужасното е дете не можеш да разбереш кой какво си мисли и преди малко беше най-висшата радост иди разбери какво става щом на тебе си е добре на другите не е и обратно значи светът е все още идиотски устроен много хитро кога най-последно ще го турим в ред какво се мотаем приятно е да мислиш че има някъде по звездите по-добър свят пък то няма ще зарежа всякакви белергали и кофенали салбромат като домати януари февруари хе хе вече наистина си мисля както си искам и каквото си искам това е гениално най-последно и аз направих нещо голямо изобщо ако чувствавам нужда от нещо това са сто хиляди милиона трилиона мултиквадрилона дали беше мулти или мунти много съм мунти значи е било мулти и така толкова и толкова мулти удивителни чуденки които ще закова на края на това изречение слушайте ей хорaaaaаа стига съм викал ааа това забавя мисълта ми исках да кажа че повечето са луди шизофреници математици политици трици любеници пак ме кара на поезия времето се сгъстява и стените омекват къде се е чуло и видяло да боли толкова много само една едничка глава ако искам мога да си мисля че главите ми са осем или сто и тринайсет като нищо иначе откъде толкова косми в бръснарницата и чак по седмата гърда на мис Метлана.“

Отвори очи и видя дебелата жена, надвесена над него.



— Много ли се удари?

Нищо не отговори, не беше сигурен дали сам е паднал или те нарочно го удариха със стената, защото ги беше яд, че не могат да мислят свободно и се препъват в запетайките и другите ограничения, и падат, и се давят в блатистата си миризлива завист. След малко се почувствува по-добре и пак реши да отплува за някъде. Поне на двора. Там тревата е накисната в слънцето, като реване — ще се подложи под лъчите и те ще писукат отгоре по главата му, по раменете и по корема и така, докато мръкне. После пак ще съмне. Виж, не е чак толкоз лошо намислено, нали?

— Удари ли се много?

— Не. Аз въобще не мисля, че съм се удрял. Не обичам много да се удрям. Ти каква си?

— Аз ли?

Тя седна на леглото и му се усмихна. Оправи бавно края на чаршафа.

(„О, лъчите ще писукат по главата ми!“)

— Не аз, ами ти.

— Тъй де, аз тука съм нещо като...

— Слушай, слушай: ако питах за мене, тогава щях да кажа аз. Сега питам за тебе, разбираш ли! Ти каква си. Нещо си се объркала с местоименията.

— Не аз, а ти си се объркал комай.

Тя се засмя гласно.

— Ето пак, виждаш ли. Май по-добре е да млъкнем, нали? Само ми кажи как ще повикаме тук слънцето и тревата. За мене е много важно трева и слънце, обърни внимание на това.

— Слънцето е голямо и е далеч на небето. Тревата си е трева. Такива големи и неодушевени предмети — как да ги вкараме тука?

— Взе да го усукваш.

— Нищо не усуквам, ти сам знаещ, че това не може. Само се шегуваш.

„Предмет. Пред мет. Задмет имаше ли? Подмет. Встраи мет. Тайната е да си голям и невъдушевен, тогава не могат те заключи никъде. Пак ми щракна, не бива да си позволявам бързо мислене.“

— Лелке, аз съм неодушевно мет, мисля, че трябва да ми отключиш.

— Какво каза, че си бил?

— Нищо. — Той въздъхна и затвори очи. — На тебе и времената ти като местоименията. Не съм бил, а сега съм. Сегашно време. Въобще никога не съм бил нищо, ясно ли е? И такива душевни да ги нямаме. — Отвори очи и ги заби в нейните. — Не ща ви нито грижата, нито почивката. Ако не ме пуснете, ще се случи нещо много лошо!

— Не викай толкова; аз чувам. Само да знаеш колко добре ще се чувствуваш след два-три дена. После няма да искаш да си отиваш, ще видиш.

— Толкова ли е хубаво тук? Тогава лягай ти на моето място и ми дай престилката си. Аз мога да беля картофи.

— Какви картофи?

— Ти не си ли готвачката на лудницата?

Тя се изсмя и стана още по-дебела, изведнъж с много по-големи гърди, стегнати като зимни пъпешки. На отказ се смееше.

— Добре де — той се усмихна, погледна пъпешите, — доктора го видях, санитарите също, остава ти да си готвачката, какво толкова.

— Не съм, момчето ми, не съм. Макар че бих искала, знаеш ли.

— Тогава каква си? — Той ѝ показа с пръст нещо, което изскърца в малките ѝ очи и запуши бъчвата със смеха внезапно. — Колко ти е таксата? Не се ли навиваш на обществени начала?

Жената стана от леглото, търсеше някаква дума, погледна си ноктите, после тавана и докато мислеше какво да направи, усети ръката му дълбоко между краката си, а другата на шията. Глухият ѝ стон се загуби в рязкото, продължително разпаряне на дрехата ѝ. „Ще ти купя апарат“ — изхърка в лицето ѝ. Тя с мъка се освободи, блъсна го силно в лицето, думата още се бавеше; изтича в коридора и тресна вратата.

Дойдоха двама санитарии и го вързаха за леглото. Дебеланата заби една дълга игла в ръката му и дълго, отмъстително я държа там, както той искаше, после пак седна на леглото и го погали по челото.

И пъпешите дишаха полека над него и бяха бели като гълъби.

Сънуваше зелено поле, едно момиче тичаше насреща му с дигнати ръце, искаше да го прегърне и все не можеше. Няколко свръхважни думи се боричкаха между него и момичето, клокочеха в

тревата и кипяха като в концентрирана киселина, никоя не можеше да се измъкне цяла до устата му или поне до някое от жълтите цветя. Тревата се разми, вече нямаше момиче, а лодка; сричките заплуваха в зеленото море, губеха си буквите, бяха опашати удавници; един страхотен тътен ги удари в брега, после в скалата, в дънера на един дъб. Той всъщност сега знаеше, че сънува, не искаше да се буди, светкавично и неистово си повтаряше: „Разбирам какво става с мен“ — но голямата синя камбана го заглушаваше, надпяваше го високо в лилавите облаци и раждаше прокисната, подводна музика навсякъде; само отпред, отляво, на около една педя от челото му беше тихо и там подскачаше сиглата „случай“ от стенографията, заобиколена от разклучени печатни букви. Можа да си даде сметка, че никога не беше учил стенография, а сега знаеше вече и сигли, съвсем сигурно, дори каза, че ако се сложи отгоре една кривулка, ще стане сиглата случайно. Откъде го знаеше? Той ли го знаеше или някой друг? Какво търсеше този друг в него и къде ли беше отишъл самият той в такъв случай — дали в този другия? Как така можеше да се разменят един друг? Кой, аз, бил, съм и едно криво, лилаво, ужасно не бързай! — се нахващаха на хоро и се повлякоха, разменяйки местата си, ту само буквите си, и това трая от палеозоя до следващия потоп все в същия оранжев ритъм, поникнал от горе на долу, завалял като дъжд от белите пъпеши. Найсетне друсането на конете и извиращата в началото съвсем тиха песен на кочияша, на лодкаря му показва жълтите звънчета и руската тройка, и вече знаеше, че пак ще диша нормално и пак ще бъде тъй спокойно мъртъв — без сиглите и без камбаната — просто само седнал в тази мека трева и гледащ тичащото, непристигащо момиче, понесло слънцето на главата си като пита — голямото, единствено слънце, което тихо писука отгоре.

## 2.

Доктор Димов затвори папката на номер 69 и се протегна. Чу как последният тролейбус потегли към града и си помисли: Трябва да имам кола. По-рано се е печелело повече. Ще купя, разбира се, рено или вартбург.

Той беше уморен и много стар човек — навършваше тридесет и четири. Женен за Албена Димова, по баща професор Дакова; деца още не, по-скоро вече не.

Пишеше една книга.

Най-голямата от разнообразните му мании — които той с насилена небрежност наричаше пред себе си „хоби“ — беше романизираната му биография. Като дете намираше живота си странен, по-късно абсурден, а сега беше се усъмнил, че всичко това не се отнася само за неговия живот. Въпреки това биографията продължаваше. Вярваше, че така, създавайки я усърдно, по-лесно ще стигне до онази стабилност и точност в характера си, след която нататък щеше да бъде истински щастлив и може би вечно спокоен. Защото не можеше да гледа на всяка от стъпките си като на една страница от биографията, от която страница или ще се срамува, или ще се гордее, и тъй като сега залагаше с поведението си материала за тези страници, чувствуваше се длъжен да внимава.

Той не разказваше по хартията за истината, а проектиреше нещата такива, каквито му се харесваха — мислеше, че така трябва.

За тези години в биографията се казваше:

„Лекарят работеше нощем до един и половина, два и се прибираще пеш до другия край на града, което му даваше възможност да балира преживяното през деня и да го складира на подходящо място в паметта си.“

Бутна папката настрана и извади тетрадката, да провери фразата.

За момент задържа погледа си върху номера и сякаш за пръв път откри неговата особеност — папката се извъртя на другата страна, но цифрата 69 си остана същата.

Фразата беше точно така: „балира“. Тя се търпеше, но „складира“ вече ставаше много — замени го със „съхрани“. И то не беше кой знае какво, но поне махна „складира“. Задраска и „подходящо място“ — беше точно, но грозно. Зачете надолу — как кабинетът му бил плувнал в тютюнев дим, и за папките на болните, за мастилницата и многотомната литература — и взе от мастилницата канцеларската перодръжка и жестоко задраска всичко накръст. Никога нямаше да стане писател, никога. Писателите, изглежда, се раждат, и шофьорите, и певците; той само се лъжеше в собствената си психастения, само бягаше от потискащата го истина в онанизъм от думи и дори не можеше да ги навърже както трябва — тези думи, думи, думи — хлапета успокояваха, изтъкаваха прекрасен килим от прости шарени конци; той трябваше да стане коминочистач — не даже лекар — и да чисти комините на къщите и печките пак да забумтят. Коминочистач! Това е нещо. Печката не гори, студено е на децата, раздрусаш желязната топка отгоре, покривът е хлъзгав над деветия етаж, над двадесет и осмия, вали, но ето — кюнците запяват и децата, направил си нещо истинско и наистина си донесъл някому щастие.

Лекарите залъгват — с кофеналче.

И писателите — от страх.

И учителите — за хляб.

Стисна силно челото си и поседя така, после запали цигара и се втрени подир дима, в нищото. Трябва да си взема отпуска. И не бива да е толкова жесток към себе си, това доникъде не води. Вече няма. Само още малко, докато изпуши цигарата. Да, знае, че никога няма да има дете. И че на Албена баща ѝ го докара в София, не гениалността му. Не го е страх да помни как стана всичко. И няма да се развежда — ей така само ще се дразни с мисълта за развод и ще си представя другата, и „татко“; защо едно нещастие ще мъкнат двама? Но няма да се развежда! И няма да осинови — „татко, татенце бе“ — никога, макар да се е насладил на мига на създаването хиляди пъти. И Албена също, и тя дори се измъчи мълчешком колкото за сто раждания, и толкова сълзи скри зад линеещата усмивка, която го крепи, посреща, изпраща, все чака. Угаси цигарата и стана. Ще се прибере веднага с някоя от линейките. А това „родилни мъки“ е най-глупавият възможен израз. Мъки ли? Боже, накажи и моята жена с такива мъки! Угарката беше много голяма — повече от половината цигара, — оправи я с

пръсти и отново я запали. Всяко дете на този свят се е появило от любов — и тези в яслите. Техните родители също са имали право на любов, както него и Албена, но нещо се е случило и не могат да си го отгледат. Защо пък да не осинови? Угаси цигарата и си тръгна. Ще си вземе отпуска. Ще купи едно рено или вартбург — че е широк и може да се спи вътре. Със собствената жена. И с осиновеното. Непременно ще си вземе отпуска и след това ще си тръгва навреме и ще изгори биографията.

В коридора го срещна доктор Златков, който беше дежурен.

— Маринчо — каза той и белите му мустаци подскочиха, — знаеш ли как ще ти прилича една пижама. Ако я навлечеш, никой няма да познае от коя стая излизаш.

— Трябваше да оправям картоните. Пък и днес имам нов.

— Млад или стар?

— Двайсет и седем. Студент по геология.

— А, да — каза Златков. — Загубената памет. Е?

— Не знам. — Марин Димов сви рамене и се загледа в пода. — Ще видим. Лека нощ.

„Нищо няма да видиш, момчето ми — помисли си Златков, докато го изпращаше с поглед. — Така, както си я подкарал, всяка нощ до един, до два в кабинета, доникъде няма да я докараш. Животът е много по-прост, отколкото ни изглежда.“

Линейка нямаше, тръгна пеша. Улицата беше пуста и слабо осветена. Тук-там светеха прозорци. „На други лунатици като мен.“ Ще скъса биографията, разбира се, и ще си купи един зелен опел рекорд. Ще лови риба всяка неделя, ще ходят с Албена за гъби. Един ден ще напише една особена книга. В нея всичко ще се разказва просто и леко, но ще се разбират най-сложните неща. Ще бъде една психиатрия от най-висш тип, но във вид, удобен за всеки четец. Там ще открие голямата истина на всички за всичко. След прочитането на тая книга страдащите отново ще се смеят, ще се трудят и ще се радват, смеещите ще започнат да мислят, обществото ще бъде като току-що окосена ливада, където слънцето еднакво грее всички треви, дебелите и тънките, и както ги грее, те ще израснат различно, защото са различни треви, после някой друг ще напише друга книга или направо с косата по главите, и пак ще бъде ден на равенството, докато различните треви отново израстат, и няма, няма смисъл нищо да пише,

за нищо да мисли, защото така е направен животът. Този кратък миг, който и умни, и глупави усложняваме с цялата си мозъчна и нервна сила и с остатъците от физиологическия вулкан, пламнал в дядовците ни преди милион години, за да угасне един ден, когато ветровете на страха и несигурността престанат да го подклаждат.

Страшно го болеше глава, кипна срещу себе си в безсилен гняв, спря наред улицата и запали бавно нова цигара. Градът мълчеше, дишаше спокойно, някъде далеч напред миеха улицата. „Лъжовен свете, лъжовен свете, ще се справя някак и с теб!“ Пръстите му напипаха грапавата кора на дебел кестен, откъснаха парченце и го стриха на прах. Хвърли цигарата и продължи с ръце в джобовете, стъпваше само върху бордюра.

Няма вече, обещавам си, заклевам се. Животът е прост. Зад онзи прозорец будува друг такъв маниак, и той с главата в стената, и това не води до никъде, освен до моето отделение. Като господин 69, който внезапно плюл на всичко, на всички, вирнал знамето на върховния човешки егоизъм, лепнал му емблемата на ненавистта и хукнал след вечния празник на душата си, без да подозира, че никой не издържа в такава война, и когато вече тялото трябва да се радва, ако все пак по чудо успее да си осигури това — тогава тя, изхабената душичка, изведнъж отказва всичко: и парите, и славата, и кредитите на преждевременно повехналата младост — и иска да отлети нанякъде, да избяга от теб и да те остави на най-страшното от всички терзания: безумното и вътрешното. Зад прозореца е онзи незакусил студент, с мръсната яка, омотаният от големия град, чиито улици, хора, даже самите сгради и въздухът, и неписаните закони се различават от законите на неговото село, пък уж... Какъв ти уж! Нищо подобно нямаше тук, тук беше ужасно, особено в началото, но той се стремеше към познание (и самият град беше едно голямо познание), стремеше се със стръв, с голяма сила, с огромна и светла като кълбо от лава надежда, пред които негови оръжия се стъписваха овехтелите, но жилави стари закончета, защото им беше време да се стъписват. Сам той е зад прозореца пак, а не един маниак и аз не мога да се откажа от неговата победа. Омекнах, оядох се, забравих. О, не! Почакайте. Ние сме животът — тези, които минаваме през таваните, които нощем къртим корите на кестените с пръсти, ние с мръсните яки!

Извади ръце от джобовете и слезе от бордюра, тръгна по средата на улицата. Гърдите му събираха двойно повече въздух. Почерпи миячите по цигара и си размениха по няколко думи. Те го помислиха за пиян. След това се прибра, съблече се безшумно и легна. Не му се вечеряше. Хвана ръкава на пижамата си, да не се забръща, и го мушна между възглавницата и шията на Албена. Лицето ѝ миришеше на ванилия, тя се преструваше на дълбоко заспала. Беше сигурен, че в кухнята, в една синя паничка от пластмаса, има розово, в къщи направено нишесте. Целуна я по бузата, представи си корицата на нишестето и заспа.

— Ти кой си? — попита го 69, като отвори очи.

— Аз съм доктор Димов. Началник съм тук. Грижа се за вас, болните.

— Аз не съм боля от нищо.

— Зная, че не си болен.

— Тогава защо ме държите тук? Сигурно ви трябва клиент. Планът, така ли?

Докторът извади от джоба си кутия шоколадови бонбони и му предложи:

— Нервен си — нехайно каза той. — Затова трябва да полежиш. Виж как ти се е зачервила кожата, дето си бил вързан. Това е само от нерви.

Те бяха в стаята на болния, часът беше осем. Откъм трапезарията се чуваше тракането на гюмове и лъжици.

— Ти така ли си лежиш у вас, вързан? Имаш ли на прозорците железни решетки?

— Не — каза докторът, — но чакай да ти обясня. Това е само началото.

— О, значи, има още — 69 въздъхна.

— Искам да кажа, че по-нататък ще си живееш тук без връзване и даже без решетки.

— А портфейлът и часовникът?

Докторът трепна. Целта на посещението му беше постигната. Той искаше да провери още тази сутрин дали новият болен продължава да забравя всичко, каквото се случва с него, или ямата, в



която са потънали всичките му спомени, е вече затворена и върху нежната корица паметта отново е започнала да трупа изживяното. Беше си приготвил хитри провокационни въпроси, но ето че от тях не стана нужда — болният сам попита за портфейла и часовника си, които му бяха взети вчера при постъпването в отделението.

— Ами и портфейла ще ти върнем, и часовника, само че когато престанеш да правиш глупости.

— Какво искаш да кажеш?

— За вчера — каза докторът. — Как можа да постъпиш така с най-добрата ни служителка, а?

— О — каза 69, което не значеше нищо. — Мога ли да отида до клозета?

— Разбира се. Нали го знаеш къде е? Вляво по коридора.

— Зная го, снощи, ме водиха. И кабинета ти видях къде е. И някои от другите болни видях. Нищо ми няма. Изобщо дайте ми портфейла и часовника и да си ходя. Нямам работа тука.

Димов почака в коридора и го покани в кабинета си.

Сега беше най-трудното: анамнезата. Данните в папката бяха подробни по всички линии, но Димов разчиташе най-много на това, което болните сами казваха за себе си. Той взе мястото си зад бюрото и покани с ръка 69 на кушетката.

— Сега тука трябва да напишем няколко формалности, но, първо, по още един бонбон. — Докторът му намигна приятелски и поднесе към него кутията. — Аз много обичам шоколадови бонбони.

— А бе аз я зная тази болница каква е, ама де да видим — каза 69, като се оглеждаше из кабинета. — Може ли да си взема два?

— И три може.

— Дигнахте ми мангизите и часовника и сега се пишете арабии. Ще си умра от смях с вас, ей, докторе!

Той искаше да каже още нещо, но превъртя бонбона в устата си, загледа се в прозореца и изразът му се промени. Някъде далеч, като в забравен сън, някой му извика нещо важно, той не го чу и се напрегна, две врабчета се боричкаха в клоните на една слива зад решетката и му пречеха да мисли спокойно.

— Какво има? — попита внимателно Димов.

— Нищо — изкрещя болният. — Върни ми портфейла и часовника не защото има кой знае какво вътре, а защото са си мои и

нямаш право, ясно ли ти е? Тука аз няма да стоя!

— Добре, ще ти ги върнем.

— Дай ги — 69 стана от кушетката, изплю бонбона на пода и протегна ръка.

— Не сега — каза Димов. — Първо трябва да станеш послушен и добър. Тук има ред, аз отговарям за този ред и...

— Но аз съм послушен и добър! — Лицето на 69 се опъна в убедителна гримаса.

— Това се иска. Човек, който е послушен и добър, напредва в живота.

— Слушай, докторе, стига празни приказки. Разбери, че мога да пречукам някого за девет кинта! Не ме познавате вие.

— Толкова ли бяха в портфейла ти? — Димов се загледа в една точка пред себе си.

— Санким не знаеш. Ето че пак ме заболя главата с теб. Добре, халал да са ти парите, но поне ми кажи едно, щом се пишеш приятел. Мисля, че като го науча, няма да ме боли, не знам защо. Такива глупости си мисля понякога.

— Какво е това нещо? Обещавам да ти го кажа веднага.

— Как се казваш ти?

— Това ли е?

— Да.

— Нали ти казах и напред. Доктор Димов. Марин Иванов Димов.

— Ами оная с пъпешите?

— Коя?

— С големите цици, дето се прави на светица.

— Тинка. Леля Тинка. Тя душата си е готова да раздаде заради вас, а ти направи голяма глупост с нея. Голяма глупост!

— Добре. Ами аз?

— Какво ти?

— Как се казвам аз?

— Е, това вече ти сам ще кажеш. — Димов се облегна назад и затвори папката. — Всеки сам казва за себе си.

— Представи си, че не знам.

— Ами нищо. Защо толкова ти е дотрябвало име за тук?

— Ти си луд! — извика 69 и се засмя като мъртвец.

— Още не съм — каза Димов. — Не съвсем.

— Добре де, а какво ще имам, щом нямам име?

— Номер. Едно номерче.

Болният погледна врабчетата в прозореца, те все тъй се боричкаха и от тях не чуваше онзи, далечния глас, който му казваше важното. Грабна една дебела книга от бюрото и хвърли по тях, книгата се удари в решетката и падна на пода. Докторът не реагира. 69 седна на кушетката и позна в пода Йона Димова, точно така се казваше тя, беше сигурен, дори видя пръчката в ръката ѝ. Тя крещеше: „Четиринадесети номер! Нито тринадесети, нито петнадесети. Че-ти-ри-на-де-се-ти! Ако и утре го забравиш, мисли му!“ Едно синьо агънце се затири към него, скокна с вдървена крачка, искаше да го целуне, но беше много далеч, заплака с гласа на врабчетата и хвъркна към сливата.

— Какво толкова ви сторих бе, човек, че сте решили да ме ликвидирате! — изхока той и скри лице в ръцете си.

Докторът скочи и го хвана подръка.

— Полека — каза 69, — ще се убодеш. И ми кажи поне това номерче и не ме връзвайте повече, ако сте хора.

— Няма да те връзваме, обещавам ти — каза Димов. — А номерът ти е шестдесет и девет.

След това той го заведе в стаята му и го тури да легне.

— Ето, така е по-добре — каза 69 и се загледа в тавана. — Кога ще ми върнете името обратно?

— Зависи само от теб.

— Тъй ли? — Той се облакът на възглавницата. — Че дай ми го веднага!

— Веднага няма да може.

— Нали каза, че зависело от мен?

— Да — каза докторът, — от това, което правиш, от поведението ти.

— Аз си искам името, това правя.

— Гледа се изобщо, нали разбираш...

— Не, нищо не разбирам. Първо каза, че зависело от мен, сега пък от това, което правя, погледнато изобщо. Изобщо кое е по-важно за човека: това, което прави, или това, което си е?

— За тебе е по-важно това, което правиш, а не това, което си. Спи сега, после ще те събудя да закусиш.

— А при тебе как е, докторе?

— Всъщност при всички ни е така. Хайде, почини си, че да закусиш. Ако можеш, дремни един час, после ще говорим пак.

Докторът махна с ръка като на близък приятел и излезе от стаята. Докато заключваше вратата отвън и се стараяше да го направи безшумно, чу гласа на новия пациент: „Значи, 69. Голям номер сте ми нагласили ей, докторе. Ама може и аз да си имам нещо за вас...“

### 3.

69 разбра, че очите му са отворени, защото нещата, които виждаше, бяха в обичайните си цветове. Онова отляво пред челото му беше се уморило да боли и сега само тихо почукваше като капчук. Нещата, които виждаше, бяха различни, натрупани едро връз друго, без трето измерение: едно врабче, необикновено малко и весело, което подскачаше на клончето до решетката; едно жълто лице с хлътнали бузи, вероятно на петдесетгодишен мъж; друг мъж, прекалено развит, с мустаци на морж и червена като на пуяк шия; извънредно красива момчешка глава, на върха на скелет, увит в тънка кожа; три огромни топки месо, над които се крепеше тлъста оплешивяла глава. Затвори очи и си заповтаря наум: „Слон, слон, слон. Тигър и маймуна, и зоологическа градина. Лъв и паун, и козел.“ Онова отляво зачука тревожно и силно, сякаш то пазеше спомените и сега се бе залисало в нещо, те искаха да го измамат и да побягнат в съзнанието на човека както преди и той се напрягаше с всички сили, но пулсиращите удари отново заключиха черната стоманена врата и подгониха вътре — в тази кошмарна яма — думите и понятията, шибаха ги с плющящия бич, за да възстановят отново реда на болезнения и жесток безпорядък. Буквите не знаеха къде да се скрият, лутаха се в страха си, разменяха се и се нареждаха в неясни и мъчителни съчетания. Слогър, слогър, зоопаун, козелун, градимун.

— Поспа ли? — попита го петдесетгодишният.

69 отвори очи отново и чак сега видя колко бели бяха очите на този човек. А устните му — сухи, с цвета на пръст, и непрекъснато примляскваха.

— Спах — каза той. — Но ти иди да пийнеш вода.

— Аз пих. Все пия — усмихна се сухата уста. — Да не би да те е страх? Не бой се, аз съм бай ти Георги. Няма от какво да се боиш, трябва да знаеш.

Якият дръпна стареца за рамото и даде знак на трите топки месо. „Аз съм Карфицата“ — изломоти тлъстата глава над тях.

— Смейте се, идиоти! — изгърмя якият със страхотен глас. — Това е смешно!

Бай Георги захихика. Красивото слабо момче разтегна с пръсти устата си и погледна виновно към 69. Тритопковецът занарежда уморено и безстрастно едно „хо-хо-хо-хо“ на равни интервали, с безжизнени жълти очички. Якият отново ги опръска с фонтан от слюнки:

— Достатъчно идиоти! Продължи ти, аб имо пекторе!<sup>[1]</sup> — Той посочи извънредно красивата глава на върха на скелета.

Скелетът направи две меки крачки напред, към леглото на 69, и без да получи третото си измерение, каза: „Извинявай, аз съм единственият истински болен тук, като дойде раздавачът, ще ти обясни. Казвам се 14-ти Април, тъничък като писмо!“

— Така! — Якият му затвори устата с удар, от който 14-ти Април политна назад, главата му се удари последователно в стената, леглото и пода, все тъй извънредно красива, докато мършавото му тяло се нагъваше надолу като разхлабен дървен метър. — А сега ти говоря самият аз! Баща ми е Херкулес. Той управлява там, аз — тук! Ще научиш моята конституция, по която ще продължиш жалкото си съществуване в нашия борчески колектив. Иначе няма да има съществуване. Кондицио синекванон.<sup>[2]</sup> Тя е най-демократичната конституция по всички земни кълбета. Има само три члена.

Член първи: правиш това, което бих харесал.

Член втори: не правиш неща, които не обичам!

Член трети: мemento мори!<sup>[3]</sup>

Не е много голяма, трябва да се научи изведнъж. Латинският ми е патерен език, а този, на който съм принуден да говоря заради тебе и другите идиоти — матерен. Зная английски, испански, френски... Всъщност аз зная всичко. Дори това, което още не съм научил, и онова, което вече съм забравил. Нил нове суб соле.<sup>[4]</sup> Видиш ли другите голи — събличай се и ти. В началото ще ми бъдеш любимец. Омне игнотум про магнифико.<sup>[5]</sup> Сега спи, за да добиеш желязно-хармонични линии, като мен, този, който ти говори, така наречения Херкулес Младши Филипес Втори Великия!

69 затвори очи, вече не слушаше. Да затвориш очи не е малка работа. Да ги отвориш отново — също. Да ги отваряш и да ги затваряш, когато си искаш, и светът да се скрива и да се показва по

твое желание — каква радост, нали? Всички облаци и къщи, и скритите нравки в корените на лютичетата, даже тези, които отдавна са измрели, и другите, които тепърва ще се излюпват, малки бели яйчица под едно камъче до оградата, всички те се показват или изчезват единствено в зависимост от двете ти клепки. Милиарди години нещата и предметите са се нагаждали, и динозаврите, и морските охлювчета, така трудно и постепенно, а ти с едно мигване (ето откъде идва думата „миг“; каква смешна и нищожна дума, за да бъде в мъжки род), та ти с едно мигване само, което трае един миг, можеш да унищожис всичко. Не са малка работа очите на човека. Който вярва, че светът е по-важен от възможността да го гледаш, е напълно луд. Все едно динята да е червена, преди да си я срязал. Нейното червено е девствено, докато никой не го е видял, докато тя е здрава и цяла. Погледнеш ли го някак, то вече не е девствено. А как да го видиш, ако не си я срязал, ако няма дупка? Наистина, ужасно е, че е така, но вече всички са по-умни, отколкото им трябва, за да живеят живота си. Та някой умник може да се сети за една съвсем тънка тръбичка, с крушка и батерийка, мушне я в динята бързо, светне автоматически и види червеното в специален микроскопичен хроматичен перископ. Това са глупости. Колкото и да е тънка тръбичката, колкото и светкавично да се извършва всичко, дупката си е дупка. Девствеността не можеш да премериш със скорост, нито с време и дебелина. То е девственост, докато не си го видял. Нима динята е червена, преди да си я срязал? Ето как се разлагат думите. Девственост няма, защото това е дума. Скоро ще останат само неща, без думи. При комунизма дали и думите ще отпаднат? Какво ще остане? Дали Бялата Ладия е нещо, или и тя е само дума? Сигурно е нещо, защото аз я обичам. Аз обичам само нещата. „Заобичай нещата едно по едно и така ще обикнеш живота“ — умна глава съм все още, помня цитати. Имам три неща: слънцето, тревата и Бялата Ладия, трябва да се оправя заради тях. И повече са, защото Бялата Ладия — това са много неща. Даже всичките заедно. И тези, които не са били, и другите, които отдавна се свършиха. Този червендалестият е прав.

— Отвори си очите, сине! — каза Херкулес Младши Филипес Втори Великия.

69 го погледна. Мустаците му бяха увиснала още повече, като буквата „омега“. Седеше на леглото му.

— Не се чуди как попадна тук. Аз те повиках, защото преди две седмици открих в тебе образа на моя герой. Сега довършвам романа си и е крайно време да те вмъкна. Ти не знаеше, че пиша, нали?

— Не, не знаех това — каза 69.

— Добре, сега го знай. И не забравяй! Романът ми е много хубав!

— Какво му е заглавието?

— „Спомени от бъдещето“. Какво ще кажеш?

— Нищо, добре е. Някои ще го разберат, има всякакви хора. А за какво се разказва в него?

— За тук, разбира се. За лудницата. Нима може да се напише нещо по-разумно? И положително ще го разберат. А тук — Херкулес извади от джоба на пижамата си „Арда“, — тук са записани седемстотин имена. Това е таен апарат. Но нито едно от тези имена не ми харесва достатъчно за главен герой, затова аз ги изпушвам. — Той извади смачкана цигара и я лапна. — Три милиона идиоти равно на един гений, нали?

— Не знам — каза 69. — Сигурно.

— Няма значение, не си длъжен да знаеш. Това повече би подходило на мен. А сега кажи си името и по-небрежно, по възможност. — Той поднесе кутията към устата на 69 и притвори очи.

69 кимна дружелюбно, всичко това му се хареса. Бееше добил приличен и почти свеж вид. Отвори уста и почна някакво име с „Б“, но в очите му се виждаше, че той няма да го каже. Устните му дълго се напрягаха, после посиняха и затрепераха.

— Нещастно момче — каза Херкулес, — ако губиш толкова време за едно глупаво име, кога ли би завършил цял роман? Плачете, идиоти! Това е толкова покъртително!

Бай Георги сгърчи лице, Тритопковеца зави като вълк, 14-ти Април се облегна на касата на вратата и от очите му закапаха едри, искрени сълзи и скелетът му потръпваше. Внезапно вратата до него се отвори и в рамката ѝ застана фигурата на леля Тинка — фигура, достойна и за бригадирка, и за главна готвачка, на която са поверили закуска за дипломати, но все пак повече за учителка, поради тешителния, отегчен поглед, в който светеше вечното желание да „тури нещата в ред“. Макар да знаеше много добре как тук няма нито един, който да го е еня за този ред. Зад нея подаде главата си и санитарят — онзи с космите и огромните ръце. Тя каза:



— Какво правите тук? Защо сте тук? Не ви ли е срам. Бързо по стаите! Никой от командата на Херкулес не помръдна; те гледаха в краката си. Тогава той скочи от леглото на 69 и изрева гръмовито:

— Какво правите тук, идиоти? Защо сте тук? Не ви ли е срам? Бързо по стаите си!

В същия миг тримата изчезнаха, като се блъскаха в стената, във вратата, в големите гърди на леля Тинка и в бакенбардите на косматия санитар. 69 се надигна на лакти, разшири очи и пак се отпусна на възглавницата.

Нарязана от железата на решетката, слънчевата светлина нахлуваше в кабинета на Димов на дълги отвесни резени, галеше пода, кушетката и стените и когато той тупваше с длан по бюрото си, няколко любопитни пращинки скокваша, завъртваха се на хоро в някои от резените и дълго оставаха там, светнали като крилца на малки мушици.

— Всичко ми е ясно, докторе — каза 69, — но мисля, че ще е по-добре и за мен, и за вас да ме пуснете. Оставете ме да се махна оттук. И без това не съм притрябвал на някого от този свят.

— Още е рано, не мога да те пусна. Аз съм лекар, разбираш ли?

— По-голямо лекарство от това да оставиш някого на свобода има ли?

— Свободата е нещо, което се завоюва, братле. Тя е право!

— Което раздаваш ти, така ли?

— Тук, в тази сграда, да. За това не можеш да ми се сърдиш.

— Мога да ти се сърдя за всичко, на всички.

— Е, сърди ми се... Един ден ще разбереш много неща. И то скоро.

— Зная. Когато много бързаш за нещо, винаги ти казват: „Скоро, скоро ще стане.“ А когато им говориш за свобода, учат те на правила. То свобода ли е, като има правила?

— А ти как искаш? — попита докторът, докато си вадеше цигара.

— Кой каквото му скимне — така ли? Човек се ражда в общество, не в гората.

— Е?

— Ами ако за някого свободата е да пречи на свободата на другите, ясно е, че тя трябва да му се отнеме. Не си ли съгласен?

— Че аз с какво преча? Кой е моят грях в това твоё общество?

Доктор Димов въздъхна, поседя така с незапалена цигара и после каза, че имал едно заседание, на което трябвало да отиде веднага. И повтори на 69, че ако до края на седмицата не прави никакви глупости в отделението — ще го зачисли на трети режим и ще го пускат на двора, при слънцето и тревата.

— Кажы каквото те питах — настоя 69. — С какво съм пречил на твоё общество?

— После. Утре. Сега бързам.

69 направи вежливо ориенталско темане и излезе бързо, като напсува доктора високо и грубо. В коридора видя пет-шестима от болните, застанали неподвижно като паметници.

— Здравейте, пижами! — извика им той.

Херкулес се хвърли към него и го опръска със слюнка.

— Разбра ли си името?

— Тази сутрин се мих, но все пак благодаря. — 69 се обърса. — Нищо не разбрах. Ти твоё разбра ли го?

— Моёто го знаят всички! — изпъчи се Херкулес.

— Какво знаят?

— Лумен Мунди<sup>[6]</sup> Великия!

— Вчера беше Херкулес, това-онова, не знам какво си, сега пък Лумен Лунди. И твоята не е лесна, брат. Какво става с романа? Върви ли?

— Върви. Даже мога да те смажа с едно духване само, но си прототип на главния ми герой и не ща. Не си идиот, затова.

— Все едно, ти пък си — спокойно каза 69.

Червената гуша на Херкулес посиня, ръцете му се стрелнаха право нагоре и той извика:

— О, бедни Мурджо! Ти ли подстрекаваш нещастника?! — Херкулес се втурна към кабинета на Димов, но вратата се оказа заключена. — Отвори, куче! Сега вече или аз, или ти, терциум нон датур.<sup>[7]</sup>

— Не тропай, адаш! — извика отвътре Димов. — Имам си работа.

— Отвори ми!

— Ще отворя, по-после пак ти ще съжаляваш, както винаги.

Херкулес заудря вратата, със страшна, сила. Внезапно спря и се обърна към 69.

— Какво знаеш ти за моето могъщество? Идиоти! Легни!

Неподвижно застаналите болни се хвърлиха по очи на пода, от усърдие някои си разбиха носовете, но това не ги разсея и най-малко.

— Стани! — извика Херкулес.

Те скочиха и пак тъй се поцепиха.

— Доцендо дисцимус<sup>[8]</sup> — каза той. — Разбираш ли нещо?

— Разбрах — каза 69, — че тези тук наистина са идиоти.

В това време желязната врата в дъното на коридора се отключи и се показа леля Тинка. Тя имаше намерение да влиза, но като видя лицето на Филипес Втори Великия, върна се обратно. Чуха гласа ѝ зад вратата: „Гатьо! Гатьо, тичай!“

— Волентем дукунт фата, нолентем трахунт<sup>[9]</sup> — каза Херкулес.

— Един ден Фроско, Боско и Чипоноско решили да си построят къщичка. Фроско носил тухлички, Боско — дървенца, а Чипоноско зидал. — Херкулес се разхождаше все по-неспокойно и от време на време плясваше някого от паметниците. — Станала къщичката, обаче ей го иде Кумчо Вълчо! Лигите му потекли (той ги наплю) и решил да духне един път!

В момента, в който произнасяше „духне“, Херкулес се засили с гръб към вратата на кабинета и якият му задник се стовари върху ѝ.

— Марине! — извика отвътре Димов.

— ... Духнал втори път — още по-силен удар — и като духнал трети път...

Вратата се сцеди надлъжно, на около една педя от пантите си. С ожесточени ритници Херкулес я доразби и нахълта при доктора. Сниши се, протегна полека ръце към него и показа зъбите си. Гушата му беше подута и синьо-червена. По някакъв каприз на паметта си в този миг Димов се сети за колегата си от една друга психиатрия, когото трима болни бяха одрали жив с бръснарски ножчета под предлог, че бил много дебел и трябвало да му помогнат да съблече кожата си, да не му е горещо лятно време. После искали нафталин, да му я осолят и запазят за зимата — тогава щели да му я облекат. Депресиите у Херкулеса напоследък бяха зачестили и все го избиваше на безразсъдна агресивност. Димов пребледня.

— Онази свиня Гатьо е за храна — прошепна Херкулес, — а Тинка избяга още преди да съм я погледнал. Няма на кого да разчиташ, познаваме се. Кажй сега: Аве Херкулес, моритури те салутант!<sup>[10]</sup> Казвай го бързо!

— Глупости! — каза Димов, докато очите му шареха. — Кой ще плаща тази врата? Знаеш ли как ще те напляскам! Прибирай се веднага в стаята си и от утре — на първи режим!

Никой по-добре от него не знаеше, че разумните приказки не хващат място в тези крайни случаи, но най-големият закон в практиката му беше: винаги, при всички обстоятелства да се държи с болните като с пълноценни, пълноправни и разумни граждани. Това му бе дълг номер едно, ядрото на теорията му, нещото, от което знаеше, че никога няма да се откаже.

— Чуваш ли? — продължи на своето той, вместо да потърси начин да избяга или да го залъже с нещо. — Това, което правиш сега, е най-голямата ти глупост! Язык ти за културата и за всичко! Я се виж! Не стига, че ти прощавам, дето се гавриш с другите, но на всичко отгоре...

Той още щеше да приказва, докато докара работата изобщо до словесен двубой, но Херкулес го стисна за шията и го събори зад бюрото. Димов помисли, че това е краят, Херкулес беше невероятно едър и силен. Усети пръстите му почти вътре в гръкляна си. Последното, което успя да направи, бе отчаяното усилие да го ритне с коляно в корема, но лудият се беше прилепил плътно до него и не можа.

Желязната врата се отвори отново и Гатьо, косматият санитар, влезе в коридора. Зад него вървеше новопостъпилата санитарка — смешно дребна в сравнение с другите, със зелено лице. Санитарят видя разбитата врата и се затича. Той видя и стола, който 69 държеше над главата си, понечи да му го отнеме, но закъсня. 69 го стовари върху главата на Херкулес и едрото красиво тяло, омекнало внезапно като воценица, се строполи на пода.

Димов падна върху него.

Това беше първата сценка, която новата санитарка видя в службата си. Тя изтича към 69, спря се пред него задъхана, прехапа си устната, но той я погледна учудено, отстрани я от пътя си и полека затътри чехли към трапезарията.

Големи промени настъпиха в отделението след този ден. Херкулес бе изолиран сам в стая и вързан за леглото си. 69 внезапно и упорито се разсърди на света — млъкна и престана да се храни. Доктор Димов отсъства няколко дни, нямаше кой да въведе новата санитарка в работата и тя се луташе по коридорите като загубена в лабиринт. От страна на колегите си получаваше някакво странно съчувствие, което я обиждаше, но не можеше да им се сърди за това.

69 прояде и проговори чак на четиринадесетия ден, пак така внезапно, както беше спрял. Херкулес беше излежал наказанието си, държеше се сравнително нормално и го пуснаха. Сам Димов го доведе в трапезарията и му посочи крайното място на пейката до стената.

— Ето, тук ще стоиш отсега нататък, винаги тук. Щом се преместиш, макар и само веднъж, ще бъдеш наказан. От днес си на втори режим. Въпреки че не заслужаваш.

— Тимео данаос, ет дона ферентес<sup>[11]</sup>, — каза Херкулес. — Все пак благодаря. Докато бях вързан, не можех да работя. — Внезапно се обърна към 69, подаде му ръка и каза: — Здравей, ти си истински мъж. Аз те ценя!

Тъкмо тогава стана малкото чудо: 69, след като не беше казал ни една дума цели четиринадесет дни, произнесе леко и весело:

— О, Херкулес, ти жив ли си бе?

Новата санитарка скочи от мястото си и се обърна към Димов, но той ѝ направи знак да седне и да мълчи.

— Чух, че не се храниш добре — каза Херкулес към 69. — От глад човек може да се разболее, а даже и да откачи. Да не би да се страхуваш да не станеш като тази свиня, с която поддържам дипломатически отношения от немай-къде? — Той посочи Тритопковеца. — Няма такава опасност за теб. Неговото, е от шизофренията. Абузус нон толит узум<sup>[12]</sup>.

— Майка му стара — каза Гатьо, който в това време сипваше яденето в чиниите, — осем години ги гледам и не мога да им се нагледам!

И се разсмя гърлено и сърдечно. Той беше толкова сдържан и замислен човек — неговият звучен смях се оказа последното от чудесата в този ден.

- 
- [1] От дълбините на душата си. ↑
  - [2] Условие, без което не може. ↑
  - [3] Помни смъртта. ↑
  - [4] Нищо ново под слънцето. ↑
  - [5] Всяко ново минава за прекрасно. ↑
  - [6] Светилото на света. ↑
  - [7] Трето положение няма. ↑
  - [8] Учим се, когато обучаваме другите. ↑
  - [9] Желаетелите съдбата води, нежелаещите влачи. ↑
  - [10] Здравей, Херкулес, определените да умрат те поздравяват! ↑
  - [11] Страхувай се от данайците и когато носят дарове. ↑
  - [12] Възможната злоупотреба не изключва надлежната злоупотреба. ↑

#### 4.

Светла пита в черното небе, нарязана от железата на решетката, отърква се о клоните на сливите, скимти от самотност. Откъм трета стая пак се чу сподавен, леден смях, пак тъй пробяга по коридора и застана зад вратата, влезе под престилката ѝ. „Ще ида да му кажа, че не ме е страх, той знае, че лъжа, но нека чуе как му казвам: Не ме е страх!“ Светна лампата и отиде в трета стая. Всички спяха тихо, само Павел, който лежеше ничком, се гънеше в леглото си като смок и хихикаше тихо, възторжено, ужасно, внезапно спираше, започваше да гали възглавницата и да ѝ шепне. Притвори тихо вратата и се върна в кабинета, застана права в средата между кушетката и бюрото. „Ще ида, разбира се, за какво съм дошла тук?“ Остави лампата да свети, погледна часовника, пи вода направо от чешмата и тръгна.

Тръгна!

Стените се люлееха от ударите на сърцето ѝ, месечината се отъркваше около шията ѝ, беше изпълнила целия коридор със скимтене. Той не беше сам в стаята, но другият, 14-ти Април, спеше дълбоко и непробудно. И да не спеше — все то.

Челото му лъщеше потно на лунната светлина, тя седна на леглото му и стисна лицето си в ръце: „Пак съм тук, нищо, че не знаеш, винаги ще бъда, докато съм жива.“ Пипна челото му, икона се пипа така, той каза, без да отваря очи: „Само нещата са важни. Думите не са истински. Който говори, лъже, за каквото и да е.“ Хвана лицето му с две ръце, стисна го, после изтри потта от челото му.

— С кърпа — каза тихо той. — Вземи една кърпа, че целият съм вир-вода.

Месечината рукна през решетката, изтече през нея, клоните на сливите изпрацяха и я събориха на гърдите му. Той я потупа по гърба.

— Иди за кърпа, в кабинета има.

— Сега. Сегичка.

Изхвърча в коридора, сблъска се с Борислав, който беше застанал пред вратата с ръце в джобовете на пижамата, бодър, както винаги.

— Два без десет, Бориславе. Лягай веднага!

Той кимна и се прибра. Беше добро момче, държеше се прилично и кротко, но всяка нощ, точно в два без десет, отиваше и търсеше някого да го пита колко е часът. След като му кажеха, че е два без десет, той кимваше и се прибираще в своята стая.

Взе кърпата от кабинета и изчака няколко минути, докато Борислав си легне. Щастието в нейния живот бе с три лица: измисленият Дядо Мраз, който оставяше в обувките ѝ подаръци, когато беше малка; един юноша, мокър от дъжд, с полепнали в косата му борови иглици, който свиркаше с уста; един мъж — продължението на същия юноша, — мъж с железни мускули и меко сърце, който изплакваше думи, думи и думи и с двете си големи ръце стискаше до болка раменете ѝ. Сега прибави към тези три лица и четвъртото, но то не беше точно лице, не се събираше в толкова място — то беше една нарязана месечина, лунен водопад, който бучи, изтича през нея, отнася я, връща загубеното, кара я силно, страхотно да вярва, че тези мигове, няма да се загубят, докато е жива. Никак не можеше да допусне, че четвъртото лице на щастието тя ще го види толкова скоро — и тук, в една лудница, където никой не идва за щастие. Сега лицето му не беше Дядо Мраз, нито главата на онзи юноша, не беше и лицето на мъжа, който изплакваше, изплакваше, изплакваше думи, без да го е срам, че е мъж.

Не беше лунен водопад и нарязана месечина, а просто — цокълът на коридора. Бледокремав цокъл, на височина до раменете, правен с блажна боя и ограничен с кафява линия, не толкова права, както в стола, където обядваха лекарите и санитарите. Състоянието не беше нещо различно от другите три пъти: пак така краката ѝ трепереха, пак тъй чувствуваше, че чува лъскавите фанфари, които разцепват сиви и тежки облаци от страх и съмнение; зад тези облаци се показва огромен, ярък, златен пожар — вярва, фанфарите се източват напред и нагоре огромни и жални саби-лъчи, които пробождат, съсичат гниещото очакване, накрая се извиват във венец на цветето на надеждата, бодливо и уханно, сто рози, корените изпиват всичките сокове в малкото тяло и болката на отчаянието става суха, после се сгърчва да мре.

Намери три кърпи, взе кана с вода и тичешком ги занесе.

Той жадно пи.



После се остави да бъде съблечен. Избърсан бавно от потта по цялото тяло. Преоблечен наново.

— Гладен съм.

— Сега, сегичка! Постои така, аз съм тук!

В коридора я чакаше цокълът. Видя в него престилката си, лицето си — като в истинско огледало. „Аз съм тук, чуваш ли! Не искам да живея повече, защото може да няма пети щастлив миг, но ми стига и това. Потрябвах ти пак и бях тук, на мястото си. Честна дума нека веднага да умра, но поне още веднъж да бъда тук, когато потрябвам. Кой ме накара да не вечерям? Откъде щях да ти търся нещо за ядене, ако аз бях вечеряла?“

Тя се плъзна по коридора като бяла сянка и докато мислите ѝ прелитаха като прилепи, събра нещата си за ядене. Те бяха: пържени чушки с яйца и сирене; две свежи марули, само вътрешните крехки части; хляб; мед в алуминиева кутийка.

Той започна да яде така, че слепочията му сякаш се разглобяваха.

— Ти си най-добра от всички тук. И доктор Димов е свестен човек, нали? Как се казваш?

— Ами... и аз нямам име. Също като теб, искаш ли?

— Защо не. Все пак ти не си Санитарка, нали? Разбираш ли ме?

— Да, аз всичко ти разбирам. Ти също си много добър, по-добър от всички тук. Само когато мълчиш и не се храниш...

— Стига де. И теб те научиха на това.

Внезапно и много сръчно 69 събра четирите края на кърпата, върху която бяха наредени нещата за ядене, подаде я, каза ѝ кротко, строго:

— Измитай се!

— Изпий това — каза тя. — Размих меда с вода.

Той грабна кутийката от ръката ѝ, изпи част от нея, а другата се разля край устата му, по врата, дълбоко в пижамата.

— Хайде сега, махай се по-скоро! Какво чакаш? Да те изхвърля през прозореца ли? — изръмжа той.

— Няма да можеш — каза тя, — има решетка... Ако ти потрябва нещо, викай ме. Аз съм тук. Лека нощ.

Тя си тръгна. В гръб, с бохчичката в ръка, на светлината на лунните райета приличаше на много скъпа картина в трудно черно и

бяла. Картина, която може да се нарича „Свиждане“. Полусъстояло се свиждане или само очаквано. Има нещо свидно в тази дума „свиждане“, напоила много души със сладко очакване, напоена с много сълзи.

— Червенушке!

Тя тъкмо щеше да затвори вратата и да остане в коридора сама, срещу цокъла на щастиято, и малко се страхуваше от това. Обърна се.

— Ела, ела. Седни пак тука.

Тя изпълни нареждането като автомат.

— Вземи това име, щом и на тебе не ти дават друго. Хубаво е, нали? Виж само: „Червенушка“.

— Хубаво е — каза тя.

— Искаш ли да ме целунеш?

Брадичката ѝ се сбърчи, тя се наведе и вместо да го целуне, опря бузата си до неговата. Каза му тихо, със стегнато гърло:

— На ти червеното.

— О, така е добре, Червенушке. Много добре! — Той взе ръката ѝ и я подложи под главата си. — Искаш ли да ме приспиш — прави така с червеното и с ръката.

— Да — прошепна тя.

— Пък аз ще ти разкажа някога за Бялата Ладия. Няма на кого друг да разкаже човек. Не сега. Някой друг път...

Той заспа в същия миг.

По външния коридор се чува стъпки. На желязната врата се почука. Тя отиде да отвори. Беше доктор Янков, който водеше нов болен. Болният беше млад, с изрязано лице, напъхан насилнически в ленената риза. Вървеше горд и презрителен, щом я видя, изрева със страхотен глас:

— Мирррно! Мърда с мърда такава! — И ужасно ѝ се закани с глава.

Предната вечер доктор Димов беше на театър. На едно място в пиесата се казваше: „И най-дългият път започва с една крачка.“ Той провери дали вратата на кабинета му е заключена и извади бели листове. Взе писалката от стъклената мастилница, натопи я и написа в средата на един от тях с големи букви: „Един лекар говор...“ — И

перото се заби през листа, чак в зеления картон, който покриваше бюрото му. Смачка листа и взе молива, после извади от чекмеджето си един син тефтер, в който правеше характеристики на всички болни „частно“ за себе си, и го обърна откъм задната корица. На първата страница написа „други бележки“, обърна я и продължи на следващата нервно и бързо:

„За любовта ли? Тя не е най-голямото. Грижата е по-голямо от любовта, а най-голямото е страхът. (Той подчерта «страхът», после го подчерта още веднъж и запали цигара.) Нуждата да обичам някого е танатофобия (задраска «танатофобия» и написа «също страх, страх от смъртта»), което се познава по биологичния, естествен резултат, а именно наследствените белези и магическата способност да виждаш в поколението себе си, което пък е тайната ти надежда, че оставаш (прочете го цялото, тегли му една черта по диагонал, после още една накръст и започна отново). Чрез любовта най-лесно се стига до илюзията, че имаш две усти, четири ръце и двата вида пол. Тя е реално чувство за два организма, два характера, теглещи една и съща съдба, тъй както чифт волове теглят колата, зажиглени един до друг. (Това му хареса. Пи вода и продължи, сега не толкова припряно.) Нещо като културен вид шизофрения, двойствено състояние на душата, заради което някои ги наричат щастливци, а други — роби. Роби ми се вижда по-вероятно, тъй като чувството любов в първия си, ненатруфен вид може да се нарече свободолюбиво — и при лъвовете дори е свързано с ревност и някакво мътно, непобедимо усещане за дълг, и в края на краищата също тъй мътно и непобедимо желание да се оттеглиш от предмета, предизвикал това чувство. Може и да не е точно така. Всъщност кое ли е точно така? Не е ли белег на човешката същност непрекъснато да се доближава и никога да не достига до последната истина за нещата?“

Доктор Димов подчерта дебело „непрекъснато да се доближава и никога да не достига до последната истина“, прочете всичко и го хареса пак, но скоро се разколеба. Помисли си: „Защо всеки пише за най-тъжното и най-ужасното, което е познал? Достойно ли е това? Длъжен ли е онзи, който чете, непременно да узнае за всичките ти кошмари?“ Стори му се, че такова писане е низост: видял си случайно отвратителното и се развикваш в същия миг: „Гледайте! Гледайте какво открих!“ И тогава, имунизиран веднъж срещу гадостите, се

наслаждаваш на изненаданите, по чиито лица се изписват същите тези гадости, и приличаш на дете, което знае, че майка му не иска да го вижда в кръв, и размазва цапотията по порязания си пръст още повече, и го размахва пред лицето ѝ, идиотски усмихнато. Оправданието на Достоевски — че кошмарът ти, като ставал занятие и работа, чрез описанието му и по този начин се превръщал в нещо обикновено, едва ли не приятно, не можеше пълно да го задоволи. Онези, които са чели книгите, единствените, които са знаели и можели да ги четат, са имали нужда да надникнат във от разкошните си салони, за да не се сърдят на бога, когато разберат, че историята ги е осъдила, или поне да знаят, че нямат право да му се сърдят. „Достоевски, графотерапия“ — отбеляза с молив той, след което продължи да пуши и да мисли, че днес не бива да започнеш изхвърлянето и развяването пред лицата на другите на част от непоносимия си, утежнен вътрешен мир, удавен в гордост и унижение, в чистота и престъпност, разцепен надве от съмнение във възможността да се вярва и от липсата на увереност, че си щастлив, че това, което имаш, е наистина човешкото щастие, или поне това, което имаш, ти е достатъчно, да, тъкмо това трябваше да ти се повтаря: което го имаш, ти е достатъчно, което го имаш, ти е достатъчно, което го имаш, ти е достатъчно... Не бива да се пише за лошото. Хилядите обикновени четци, които са те потърсили за съвет и отмора, за помощ и дружба, са по-важни от едничкия, пък и който да е автор. Ще станат ли те по-добри, когато се запознаят с всичките възможни човешки трагедии? Или ще станат само по-хитри, по-лесно позволяващи си и успяващи в ползуването на предложените им машинации, по-умели в преобличането на забранените си желания в розовите дрипички на порядъка и в тропосването на фалшиви добродетели, за които трикове са прочели?

Написа с големи букви: „Да се пише за хубавото!“

Задраска всичко още веднъж и затвори тефтера. Не беше точно така. „И никога да не достигат до последната истина.“ Когато хирурзите правят операция, те разрязват болното място, отварят го хубаво, осветяват го, изчистват гнойта и тогава... Изглежда, трябваше да се пише и за лошото, но какво и как, доктор Димов не знаеше. Дали щеше някога да научи? Трябваше да научи — той беше лекар на луди, „лошото“ му беше специалност.

На една от полиците зад стола му между многото психиатрии и физиологично обосновани философски книжа и биологично-естетични трактати имаше няколко други. В момента се сети, че бузестата глава от една корица бе долепена до широкополата шапка на Горки. Дали не си шушнеха нещо? Те бяха изпитали лошото сами посредством очите си, слуха си и стомасите си и го бяха поднесли на братята си, за да ги предпазят от него. И бяха успели.

Запали втора цигара и си мислеше така: „Наистина ли не им идва наум на тези, които се хранят от писане на разни измислици, че е крайно време да започнат с хубавото и доброто, ако желаят да бъдат полезни на живите, а книгите им да останат значителни и верни? И да пишат малко, сбито, само най-важното — и време ще се пести, и хартия, и ще се четете повече. Сигурно нямат сметка. Всеки, и най-престъпният между нас, има малко вродена добродетел, но също тъй всеки, и най-почитаният, умее да си прави добре сметката. Някои пък толкова се стараят да го прикрият, измамвайки околните, че за сигурно измамват и себе си. Точно така, както аз, доктор Марин Димов, лекуващ лекар в психиатрично отделение, постоянно се мамя, че уж върша нещо полезно. Искам да уча другите на съзнание.“

Освен онзи, който строяваше всички, наричаше ги „мърди“, а себе си „полковник“, пристигна нов болен. Той пък непрекъснато се събличаше гол и заставаше до някоя стена, зяпнал в тавана и разтреперан. Никой не можеше да му внуши, че по малка нужда се ходи в клозета, а не край вратата на столовата, и накрая трябваше да го заключват за някое време в „предварителната“. Храненето му вървеше съвсем лошо. Отначало се зае с него Цветана, но после Димов го повери на Червенушка — вече всички я наричаха така, — поради което 69 изпитваше удоволствието и законната гордост на кръстник.

Като се събуди, 69 бързо стана, отиде в банята и се изми сам. После почука на „предварителната“, обади се и Червенушка му отвори.

— Не ще ли? — попита я той.

— Никак — каза тя.

— Защо не го облечеш, срамота е.

— Обличам го, но той веднага пак се съблича. И плаче, когато е с дрехи.

— Остави го на мен.

69 взе чинията и лъжицата от ръцете ѝ и седна до новия мълчаливец. Сръбна само веднъж-дваж, после поднесе лъжицата към устата му. Оня също сръбна, после впери рибешките си очи в 69 и спря да дъвче. Кашата потече от устата му.

— Яж! — извика 69. — Гълтай, че...

— Тц-тц-тц — за пръв път издаде някакъв звук оня и започна да изпълнява.

Като го нахрани, 69 каза на Червенушка:

— Заведи го сега да спи, не зяпай такава. На моето легло го заведи.

Тя кимна. Вече знаеше, че тук възраженията не се правят веднага. Пък и нямаше да е кой знае какво нарушение наистина да го отведе в другата стая — най-много и там да се напикае. 69 сам го хвана подръка, изправи го от леглото и го заведе. Червенушка ги последва.

— Аз отивам оттатък — каза 14-ти Април. — И без това го няма.

— Да — каза 69, — щом дойде раздавачът, аз ще те извикам.

14-ти Април понесе скелета си, като тътрузеше меките си чехли по чистия под. Червенушка го спря, даде му чинията и лъжицата, като му поръча да ги остави в столовата. Доктор Димов твърдеше, че такива дребни задачи, възлагани на болните, имали огромно значение за лекуването им, даже били по-важни от всички лекарства, ако можел човек да ги накара да ги извършват. 14-ти Април не само се съгласи, но на извънредно красивото му лице цъфна щастлива усмивка. Червенушка тъкмо мислеше, че той е едно слабо и измъчено момче, на което нищо му няма, когато той ѝ каза:

— Ето, нося ги, но ако се случиш ти, когато дойде раздавачът, моля те да ме събудиш. Аз тогава непременно ще се правя на заспал. Ти не им казвай!

— На кой да не казвам?

— Даже и на тях! — прошепна много сериозно той.

— Но на кои?

— На пететето. Телефони, телеграфи, грамофони. И едно ръждясало клеймо!

И като се обърна кръгом, 14-ти Април замина към столовата.

69 настани на своето легло голия, покри го с един чаршаф и му затвори очите.

— Този е готов — каза той. После отвори едното му око, като затискаше с пръст другото, и добави: — Само че тук не се пикае наляво-надясно. Който цапа — ближе!

— Няма — каза оня. Това беше първата дума от неговата уста.

69 се обърна към Червенушка с весела усмивка:

— Видя ли? Нали ти казах, че е готов. — Изведнъж стана сериозен и поръча как да го приспива: — Ще си сложиш ръката под главата му и ще му дадеш малко червеното. За две секунди и половина. Иначе нищо няма да стане.

— Добре — каза тя, — щом искаш.

— Хайде, да видя!

Тя направи, както ѝ бе казал. Той веднага я хвана за косата и я дръпна силно назад. Тя неволно изпищя.

— Кучка! — изхриптя 69. — И ти си като всички. Само това чакаш, да си намериш оправдание!

— Нали ти ме накара! — каза тя и заплака.

— Извинявай — меко каза той. — Отсега те накарвам никога...

— Знам! Знам!!!

— Разбра, нали?

— Много добре. Аз само защото ти каза...

Оня изрита чаршафа, с който 69 го беше покрил, опули рибешките си очи и както им се беше представил във възможно най-неприличния вид на гол мъж, се захили. Смехът му беше равен и сух като от счупване на кости. 69 бавно се наведе над него и го удари с юмрук в устата. Смехът му замръзна, а тялото му затрепера като от електрически ток. 69 го покри.

— Човек наистина става такъв, с какъвто се събере, нали?

— Да — каза Червенушка, която се бе обърнала към прозореца.

Той я прегърна и я поведе към коридора. На вратата тя отстрани ръката от рамото си, като го погледна мило, с молба за извинение. Той присви очи, наплю я и я изблъска напред. Тя чу как вратата се хласна зад гърба ѝ.

В коридора бай Пеньо водеше „полковника“.

— Мирррно — ревна насреща ѝ той. — Внимавай с началството, кукло-о-о-о!

Херкулес изскочи от стаята си, където пишеше на „машина“. (Машината му много приличаше на кутия от цигари „Арда“, в която

бяха забучени на гъсто, наклонени като ветрило клечки за зъби.)

— Ей, малкият! — викна той. — Пази тишина! Пречиш ми на работата, а тя трябва да смае света! Ясно, нали?

— Кой си ти бе? Какъв си ти? Аз съм полковник! — сопна се другият маниак.

— Аз съм слуга на всички тук — каза Херкулес, — такава е волята на конституцията. И мисля, че желанието на широките народни маси, сине ира ет студио<sup>[1]</sup>, е да ти покажа нагледно какво значи да си син на Херкулес и няколко курви едновременно!

Бай Пеньо извика: „Марине!“ Но вече беше късно — Херкулес с един удар свали полковника на пода. Веднага след това налетя и върху санитаря, а всички врати се отвориха и болните се събраха наоколо. Събраха се да гледат, нямаше кой от тях да спре Херкулеса. Бай Пеньо беше много як мъж, но не колкото за такъв противник. Докато се търкаляха по пода, Червенушка изтича да търси чичо Игнат, а 69 влезе в столовата и взе пейката.

— Херкулес! Аквила нон каптат мускус<sup>[2]</sup>, братле!

Царят на лудницата не щеше и да чуе. Полковникът се бе съвзел, но остана на пода седнал, много учуден от всичко.

— Разправят, че съм бил голям забраван, но мисля, че помня все още някои добри маниери — каза 69, вдигна пейката и я стовари върху главата на Херкулес тъкмо когато той ръмжеше: Омниум консензу<sup>[3]</sup>, санитарче кирливо!

Ключът и дръжката затракаха по желязната врата, тя се отвори и доктор Димов заедно с чичо Игнат, Червенушка и сестра Пейчинова влязоха.

— Калпазани! — извика доктор Димов. — Какво сте направили пак!

— Нищо, докторе — каза 69. — Направих малък, примитивен шок на нашия стар приятел. Ако и сега не се оправи, да знаеш, че луд ще си откара до края.

Скоро всичко беше в ред.

Към единадесет преди обед Димов поръча на Червенушка да доведе 69 в кабинета. Тя го потърси в стаята при голия, после срещна 14-ти Април в коридора и той й каза:

— Няма го. Излезе да прескочи до пощата, да провери за разписката.



Намери го в стаята на инжектираните с инсулин. Инсулинът разрушаваше захарите в кръвта и те се чувствуваха по-гладни от диви зверове. Но трябваше да чакат до единадесет и половина за чашата сироп. Янакос, който на два пъти бе оздравявал, но после отново го връщаха в отделението, псуваше правителството и учението на Павлов. Той беше грък-емигрант и говореше с развален руско-българо-македонски акцент. Никога не казваше Павлов, а „Павла и Павлова“.

— Според Павла и Павлова всички трябва да се храним! С храна да се храним! За какво са ни очи, ръце, ребра? Имаме крака, стомах и социално положение, според Павла и Павлова. Всичко имаме, а за какво? Само хляб да няма, бива ли така?

Като видя Червенушка да влиза в стаята, още по-силно се развика:

— Сестро, сестро! Или давай малко хлебец на един беден човек, или се отказвам от колектива! На, това е кръст... Сестро, отвържи ми поне едната ръка, да се прекръстя. И аз имам ръка и крак, ребра имам, според Павла и Павлова, а да няма хляб! Виж сега каква работа правите вие на един беден човек, виж!

— Още десетина минути, Янакос — каза Червенушка, — и пристигат със сиропчето.

— Щом е останало десет минути, давай го вече! С хлебец!

— Не може, малко още потрай.

— Вижте, вижте! Една сестра иска за десет минути да намразя колектива.

— Янакос...

— Не съм ти Янакос на тебе! Вие знаете само дебелите филии. Всичко разбираме тука, всичко!

Янакос се разплака, а Червенушка поведе 69 към кабинета. Той пак я прегърна, тя пак тъй умолително го погледна и отстрани ръката му от рамото си. 69 спря пред вратата на кабинета, обърна се и продължително изгледа санитарката. Точно тъй го бе сънувала нощес тя, с такъв сериозен вид. Бяха някъде в гора, пък свиреше оркестър. Май че си поръчаха сладолед, но нямаше кой да го донесе. Тя беше с червена панделка през косата и бяла рокля на червени точки. „Бялото не е на хубаво, но червеното — да, и точките, и панделката.“ И тя го гледаше внимателно сега, и искаше да го запомни точно такъв, съсредоточен, за следващата нощ, защото тъй тя искаше да го сънува

— сериозен и даже малко сърдит, — а щом беше решила, не можеше да не сънува, щеше да мисли за него, докато заспи, докато започне пак да го вижда в съня си. Може би щеше да бъде един сън, в който той се смее, внезапно става сериозен и после пак се смее, намига ѝ и двамата са някъде съвсем сами. Късно, в някоя стая с кушетка и радио. Някъде беше прочела, че за двама влюбени една тясна кушетка е напълно достатъчна. „Тогава може без радиото“ — тя се усмихна.

Той я наплю. Плюнката му беше бяла и гъста, залепна на лицето ѝ, точно между ъгъла на устата ѝ и червеното.

---

[1] Без гняв и пристрастие (безпристрастно, обективно). ↑

[2] Орелът не лови мухи. ↑

[3] Със съгласието на всички. ↑

## 5.

Истинската цел на доктор Димов, когато опитваше да записва биографията си или наблюденията върху живота от детството си до този момент, беше откриването на така наречените от него „десет златни правила“. Той смяташе, че е открил толкова и в тях се включват най-важните истини за човека и като личност, и като част от обществото, но всичко това беше отдавна — той беше още студент. През последните няколко години разбра, че съвсем не всичко влиза в тези „десет златни правила“, и отначало започна да ги променя, после опита да ги увеличи и накрая реши, че пак могат да си останат десет, но нямаше защо да бърза да ги формулира. Все пак едно от тях почти беше готово или даже и да претърпеше някакво изменение в бъдеще, в основата си щеше да се запази приблизително същото: „Който се вълнува много — губи.“

Когато 69 почука, влезе, поздрави учтиво и седна на бялата кушетка, докторът си придаде равнодушен и ленив вид.

— Е? — каза болният.

— А бе тук има едни картони... Папки разни, знаеш... Трябва да ги попълвам, иначе не се оправдава моята надница.

— Че попълвай си ги.

— Те другите са готови, само твоята не е в ред.

— Твоята как е?

— Аз нямам — засмя се Димов, — иначе щях да бъда по пижама.

— Сигурно не е голям келепир да имаш картони и папки, щом не си подсигурил и за себе си.

Докторът стана, извади бонбони и почерпи пациент 69. Сам той също си взе, разви станиола полека и белите му зъби срязаха шоколадовото кубче.

— Обичаш ли ги?

— Де да знам — сви рамене 69. — Сигурно! Значи, ти ме викаш да ми правиш следствие, така ли? Добре, пиши...

— Глупости, следствие! — каза докторът. — По-скоро това, което искам да направим сега с тебе, е обратното на следствие,

разбираш ли?

— Да, искат ли да изкопчат нещо, всички са много благородни. За мен нищо обаче няма значение. Пиши: „Пациент номер 69 твърди, че възнамерява да се самоубие. Той...“

— Чакай, чакай. Още не съм натопил писалката... Защо искаш да се самоубиеш?

— То си е моя работа.

— Слушай, не виждаш ли наистина, че на мен ми плащат за вашите работи тук? Лично аз нямам никаква нужда да ви слушам, гледам и да търпя всичките щуротии. Ти поне си интелигентно момче.

69 се засмя.

— Добре — каза той, — самоубивам се, защото балансът е лош. Пък и няма защо, нито в името на какво, да понасям всичко, каквото има за понасяне. Нищо хубаво не стана в този живот.

— В живота въобще или в твоя живот?

— В моя, разбира се. Какво ме интересува животът въобще?

— Един момент...

Доктор Димов бързо пишеше, 69 гледаше през прозореца — пак някакво ситно врабче, което не можа да разбере, че няма никаква нужда да скача, щом пада все на същото клонче. Продължи сам, без да го питат:

— Хубавото става бавно. Готви се с години, а трае секунди. Най-хубавото пък въобще не става никога.

— Това не е много глупаво казано, дори не е далеч и от истината — измърмори Димов, както пишеше, без да вдига очи.

— То е в сърцето на истината. Животът се състои само от очакване.

— И от борба!

— Не — каза 69, — фалшивото нагаждане не е борба. То е подлост, страх и прикритие. Хитрост и безчестие. Те от своя страна също свършват със самоубийство.

— Кои?

— Дето се нагаждат, без да вярват.

— И ти ли затова си решил да...

— Не, моето е по-друго. Аз не бих се нагодил към нищо, без да го възприема като свое и да съм готов да го защитавам с всички средства, дори с живота си.

— Това е похвално.

— Не се подигравай!

— Не се подигравам, разбира се! И аз искам да бъда такъв! — вдигна глава Димов. — И какво още?

— Очакването ме уморява. Радостта пък ме плаши. Всеки знае какво нещо е радостта. Тя не е нещо, което може да е вечно възходящо. Онази точка, от която започва слизането, слизане към тъгата и безразличието, за мен е равна на смърт. По-добре един път да умреш завинаги, отколкото всеки път; когато ти се е случило да се радваш и още не си се зарадвал както трябва, започваш да чакаш връщането от радостта и се страхуваш от него, и после разбираш, че радостта всъщност ти носи само този страх, и ти вече не я искаш, и предпочиташ да си в най-ниската точка на безразличието и тъгата, защото оттам, вече няма накъде да паднеш повече. Трябва ли да живее такъв човек?

— Как някои си създават една вечна, неизгасваща радост, макар и не толкова голяма?

Докторът спря да пише и извади цигара.

— Дай и на мен — каза 69.

— Не, не бива.

— Глупости! За пръв път ми е така приятно с теб, като с истински приятел, а ти...

В едно от „десетте златни правила“ доктор Димов щеше непременно да включи темата за „везната“. Той винаги я имаше в главата си и сега постави на едното блюдо вредата от никотина на една цигара, а на другото — ползата от възможния жест. Блюдото с вредата веднага се вдигна. Пресегна се и му подаде, а после и огън.

— Това, дето казваш, че някои си създават „вечна малка радост“, ми се струва лъжа. Ето какво: новите обувки един ден стават стари, ако ги носиш; но и да ги държиш увити в гардероба — тогава все едно, че ги нямаш. От друга страна, всичко е като яденето и ходенето по нужда: повтарят се, повтарят се и това ли е всичко, заради което трябва да величаеш този или онзи. А Пенчо и Генчо изобщо не се интересуват дали съществуващ, как съществуващ, нито допускат, че и ти, нищожеството, също като тях имаш ръце и крака, и ребра — въобще всичко според Павла и Павлова, както повтаря оня грък.

— Не зная ще ми повярваш ли, но преди десетина години и аз мислех почти точно като теб. Едва скоро разбрах, че има смисъл да се живее. Дори има смисъл да се величаят Пенчо и Генчо. Куриозно е, но накрая резултатите се оказват добри! Погледни под сборната черта, под фактите, и сам ще се увериш. Но изчакай да събереш много факти, не едностранчиви и случайни.

— Докога да чакам? Нали ти каза, че всъщност всичко е очакване.

— А аз ти казах: „Накрая!“

— Аха. „Енде гут — алес гут.“ Едно време знаех френски.

— Това е на немски.

— Може и на испански да е, забравил съм. Възможното е, че ти си завербуван тук да връщаш веднъж спасените отново в редиците на робите и тези роби вие хич не се страхувате да наричате „нормални“.

— Това ми дава смисъл и ме прави щастлив.

— Щастливи са само вегетарианците и маркосъбирачите — каза 69.

— И лекарите-психиатри. Помисли си за момент с какво се срещаме ние! Представи си радостта да спечелиш един напълно загубен твой брат за групата, към която принадлежиш сам.

— Нали ти казах, че си завербуван.

— Никой не ме е вербувал! Това го искам аз, центърът на моя мозък го иска, разбираш ли? Не някой „център“, а средата на мозъка ми! Ядрото!

— Той не може да каже дали иска да се върне в тази група.

— Кой?

— „Напълно загубеният“.

— Малко хора научават навреме къде искат да отидат, в коя група.

— Аз знам чудесно — каза 69. — Особено щом не мога да стана психиатър.

— Искал ли си някога?

— Да.

— Кога?

— Току-що.

— А преди какво си искал да станеш?

69 загаси цигарата си в пепелницата, отиде до чешмата да пие вода и каза оттам:

— Сигурно знаеш по-добре от мен, тъй като аз съм позабравил това-онова. Вратата на лудницата е сериозно препятствие между света и душата на човека, но тя не е нищо за биографията.

Тя е вездесъщият магьосник! Започва много преди да си се родил, независимо от това как би го предпочел ти, и свършва много след като отдавна си умрял, виж, сега вече в зависимост от това, как им харесва на живите. С мъртъвците се прави всичко. Да, ти знаеш много по-добре от мен и искам да ме изпробваш. Добре де, ето какво зная аз: атомите са вечни, а човекът е малък червей! Какво ще кажеш?

— Няма да се обиждаме, нали?

— Разбира се, че няма.

— Тогава ще ти кажа, че си побъркан. Човекът е най-голямото и най-важното, разбираш ли?

— Преди и аз мислех така.

Едно малко трепване по лицето на доктор Димов отмина незабелязано за болния. Той пак взе писалката и попита с небрежно преправен глас:

— Какво имаш предвид, като казваш „преди“.

— Не обичам да говорим за това... Още една цигара...

— Е...

— Само още една и вече няма. Ще ти кажа нещо, много интересно!

Докторът погледна в прозореца и видя блюдото с „нещо, много интересно“ малко по-долу от хоризонталната права. Даде му втора цигара, запали му я и приготви едно малко розово хапче до мастилницата.

— Не може да не е имало „преди“, щом съм на дваисет и пет години. Трябва да е минало време, за да стана толкова голям, но не мога ти каза нищо особено за това време. Нещо много важно ми се губи.

— Знам.

— Знам, че знаеш.

— Кое беше интересното?

— А, да. Няма време.

— Защо, нали ми обеща? И двамата не бързаме за никъде.

— Не това. Изобщо няма време. „Време“ — това е само една дума. Временна дума.

— Как така! — доктор Димов също запали цигара. — От вчера до днес какво е минало?

— Нищо. И не само от вчера до днес, ами от финикийците до водородната бомба също не е минало. За безкрая, от който идва всичко и накъдето отива, такива работи нямат никакво значение.

— В известен смисъл — да — призна Димов, — но все пак, докато отидеш от морето до планината, трябва да минеш доста път, доста време да изтече.

— Въпрос на скорост.

— Скоростта се мери с пътя и времето.

— Една лъжа заместваш с друга. Винаги така правите! Пространство също няма!

— Какво има тогава?

— Нищо. Едно огромно нищо, което обхваща всичкото. Вземи един много бърз самолет, суперсвръхракетен някакъв такъв, литни нависоко и тръгни на запад, на пети юли сутринта. В Америка ще бъдеш на четвърти юли вечерта, нали?

— Да, това е така.

— Добре, продължавай идиотски бързо все на запад. Почваш да застигаш трети юли, втори, първи, хайде в юни, хайде в миналата година... Зависи само от скоростта и от това, колко време ще се въртиш около Земята...

— Момент — прекъсна го доктор Димов. — Ето, ти също каза „колко време“.

— Аз само условно, не ме прекъсвай... И така развивал си назад календара с идиотския самолет...

„Наистина идиотски“ — помисли си Димов.

— ... докато решиш да слезеш пак на Земята. Ще намериш ли живи фараоните? Феодализма, кръстоносците? А я кажи, какво има на един милиметър зад границата на света?

Очите на болния бяха лъщиви и бистри.

— Добре — каза докторът, — защо ти трябва да се ровиш в Началото и Края, да пътуваш с идиотски самолети и да търсиш фараони, за които чудесно знаеш, че са умрели? Живей си твоя живот в нашия свят, истинския! Просто — заварено положение!



— „Заварено положение“ не е лошо казано, докторе. Но я си представи, че не ми харесва точно този „мой живот“.

— Как така? На другите как им харесва? Знаеш ли какво прави човекът, за да спаси живота си?

— Да, знам. Но ти знаещ ли, че никой не ме е питал дали искам да се раждам изобщо и ако искам кога точно? Дадоха ли ми предварително списъка на възможните дати, видове семейства, времена и нрави, където бих избрал да се появя? Не, аз наистина ще се самоубия. И без това смъртта е по-стабилното състояние, вечното. Тя прилича на времето, преди да си се раждал вобщо.

— Не те ли е страх?

— Да се страхуват щастливците и завистливците, които постоянно се сещат как и след тях ще има студ и слънце, любов и жени, жажда и чаша студена вода, а те, представяш ли си, вече няма да са живи.

— Такива хора като тебе не бива да мрат, моето момче. Смъртта не е за тях.

— Смърт — това също е една дума. Вие, лекарите, най-добре знаете, че нероденият и мъртвият е все едно и също. Иначе нямаше да убивате още в утробата. Изпивате на бири един цял живот, още незапочнал дори.

Той стана и пак пи вода. Каза каквото мисли за лекарите. Те никога не забравят разстоянието между себе си и пациента, наистина изпиват на бири толкоз цели, незапочнали животи, може би животи на по-добри бъдещи лекари от самите тях и на по-добри майки, и докато си играят на фалшивата, всъщност много обидна интимност, запазваха далеч своето истинско, приятничко, „по-особено“ АЗ. Същите лекари, които мислят, че тяхната купчина месо не може да бъде насечена в един чудесен слънчев ден от ръцете на някой забравил да се измие добре първокурсник, защото техните близки няма да имат нужда да продават приживе телата им за дисекционната. Онези лекари, които се ужасяват от половин аспириин, насочен към пълната им с латински думи уста, но с досада и равнодушие могат да ти предпишат и цианкалий.

— Не говори така — тихо каза доктор Димов, — не говори така за нашето време. Аз съм по-стар от тебе. Наистина не може да се

говори така, разбираш ли? Сега чуй моето правило за живота и за самоубийството.

— И ти ли?

— Някога, да. Всъщност всеки нормален човек е помислил за това. Та ето какво: аз не се самоубих, а реших да остана, да видя какво ще стане. Ето ме жив и здрав, какъвто ме виждаш, и не мога да кажа, че съжалявам. Балансът, както казваш ти, не е толкова лош.

— Аз казах, че е лош.

— Да, но той не е лош. Има и хубави неща, най-различни. Даже няма лоши. Представи си, че си мъртъв за лошите, нали и без това беше решил да се самоубиеш. Така, за тях вече си мъртъв, а за хубавите си жив.

— Нещо като други релси, в които премествах състоянието си и наблюдавах оня, първия си образ, без много-много да се вълнуваш, така ли?

— Точно така.

— А ти си вече нещо друго: мъртъв за лошото и жив за хубавото.

— Точно така!

— Хитър си, докторе... Умен!... Мене ме заболя главата, пак тъй отляво, малко отпред.

Димов му подаде розовото хапче, което чакаше до мастилницата.

— Глътни го и върви да спиш. Днес прекалихме!

— Май чувам чинии и лъжици.

— Още по-добре. Обядвай и си легни.

От вратата 69 попита със слаба, тъжна усмивка:

— Доволен ли си от следствието? Ще ти свърши ли работа за картона там?

— Не знам, друг път ще попишем още малко... Слушай, Червенушка е златно момиче, нали?

— Някой ден ще ти разкажа за Бялата Ладия — каза 69 и си излезе.

## 6.

„Правото на халат“, което 69 извоюва с поведението си през последната седмица, направи Червенушка още по-весела и общителна. Самият халат беше сив, почти приличен на мъжки лоден, въздългичък, а правото се състоеше в това, че стигнеш ли до „втори режим“, можеш в определени часове да го наметнеш и да се разхождаш между гладките сивокори явори в двора чак докато придружаващият санитар те задърпа да се прибирате.

Този следобед беше много топъл. Той свали халата и го закачи на едно очупено клонче.

— Горещо, нали? — каза Червенушка и бузите ѝ бяха по-червени откогато и да било. — Само да не го забравим после.

— Няма, нали ти си тук.

— Аз винаги съм „тук“ — каза тя. — Стига само да ти потрябвам. Те вървяха бавно и сегиз-тогиз откъсваха по някое листо, тя накъсваше своите на ситно, а той ги слагаше върху свитата си лява ръка и с дясната ги тупваше да гръмнат.

— Оня там Херкулес ли е? — посочи с пръст 69.

— Да. И той е на втори режим.

Приближиха го. Гръмогласният романист чупеше клечици и ги забучваше в една кутия от вафли. Червенушка си спомни, че в четвъртък, когато беше дежурна, на свиждането една възрастна жена, едра и хубава, с много болезнени бръчки около устата и измити от сълзи прозрачни клепачи, беше донесла тази кутия. Жената седеше на пейката пред отделението и се стараеше да не плаче, а Херкулес ѝ държеше ръцете и повтаряше по-тихо от обикновено: „Нямам друг избор, майко, нямам! Само лумен мунди... Един ден те ще разберат и всичко ще си бъде както по-рано, с тебе ще варим сладко от бели череша, сироп от малини и ще посадим друга праскова пак тъй, с корените нагоре. Не ме гледай така, майко, чуваш ли.“ На другия край на пейката седеше селянин със спечено лице и тъмносини шаячни дрехи. Той непрекъснато се потеше и не смееше да се разположи поудобно, а заемаше от пейката четири пръста. Пред него мълчеше

Христо, прегърбен, жълтозелен, с очи като дупки. Селянинът тихо го подканяше: „Еж бе, сине, разлепи таз уста... На, батю ти праща и шукулад... Не щеш и не щеш... Барем кажи една думица, какво да думам на майка ти, като ме е зачакала отсега? И Мичето даде пет стотинки за лимонадката. Ъ пък, лимоната си пийни, дръж“. Червенушка го попита как се казва. „Христо, булче. И аз съм Христо като него“ — каза селянинът и безпомощно заопипва нещата, които носеше. „Дай ги, бай Христо, той полека-лека ще ги изяде. Ще му ги запазим тука. И лимонадката дай, той ожаднява.“ После свиждането свърши и хората си тръгнаха; най-отзад вървеше едрата жена с прозрачните клепачи и бай Христо — приведен и дребен, в тъмносините си шаячни дрехи той приличаше на насекомо. Червенушка дълго бе гледала гърба му и вечерта, преди да заспи, се сети, че най-тежкото в службата ѝ бяха всъщност свижданията на болните с близките им.

— Заповядайте, но не ми губете много време! — каза Херкулес, като ги видя. — Господинът под номер 69 нека знае, че аз не храня неприязън към неговата особа въпреки всичко. Той не е виновен. Мала галина, малум овум<sup>[1]</sup>.

— Ти пак ли пишеш? — попита го Червенушка.

— Да, пак. Бюлетинът на тази лудница за последните няколко дни. Само най-забележителното, разбира се.

— Може ли да ни го прочетеш, ако обичаш? — каза 69.

— Защо не.

Херкулес отвори кутията и извади пергаментова хартия, която миришеше силно на вафли. В бюлетина се съобщаваше, че той, Лумен Мунди, бил в нова творческа треска, довършвал „спомени от бъдещето“ и започвал повест под заглавие „Химия на жълтата къща“; че доктор Димов бил в отпуска; че, общо взето, работите вървели нелюбо, дори господин 69 достигнал до степента халатмайстор. Бюлетинът свършваше с думите: дум вивамус, вивамус<sup>[2]</sup>.

— Би трябвало да четеш понякога — каза 69. — Писателите много повече прочитат, отколкото написват.

— Кви скрибит бис легит<sup>[3]</sup> — каза Херкулес, обясни им какво значи и ги помоли да продължат разходката си.

Те се съгласиха. Чуха гласа му да ги изпраща:

— Амор винцит омниа<sup>[4]</sup>, приятели мои.

Те не знаеха смисъла на последния израз и тъй като бяха отегчени от безкрайните му мъдрости и наставления на латински, засмяха се. После седнаха в тревата и Червенушка според наставленията на лекарите започна да му разправя разни приказки: за Кумчо Вълчо и Кума Лиса, после за Косето Босето и още нещо, но когато погледна към него, видя, че той е заспал.

69 спеше с отворена уста, седнал и облегнат на една канадска топола, Червенушка разглеждаше лицето му и се вслушваше в дъха му, също тъй седнала — облегната на един явор. Тя мислеше как животът прилича на път, ошарен в черни и бели ивици, както ошарват пешеходните пътеки по пресечките. Преди да излезе Димов в отпуск, тя беше успяла да надникне в картоните. Беше една нощ. Тя дежуреше и имаше на разположение кабинета на лекаря — стаята на дежурния се наложи да опразнят за два нови, спешни случая с инфекциозни меланхолици. Ключето беше на мястото си, тя го завъртя и ролетката на кантонерката падна. Разрови картоните и намери номер 69. От това, което успя да прочете, силно впечатление й направи подчертаният пасаж, в който се обясняваше как в миналото „болният имал навик да не настъпва фугите между плочите на тротоара и този навик прогресивно се затвърдявал“. Разбира се, тя знаеше това от лични наблюдения, много пъти бяха се смели за същото, даже и тя го правеше заедно с него, но не разбираше каква толкова особена важност представлява смешният стар навик на болния, че Димов го е подчертал.

Погледна потното чело на 69 и си припомни нощта, когато железата на прозореца бяха нарязали пълната месечина и когато й бе подарил името Червенушка. „Пак ивици от черно и бяло — помисли си тя. — От светло и тъмно.“ И продължи да си дава сметка, че животът наистина е такъв ошарен път, от радостта стъпваш в отчаянието, от страха в смелостта и... Червенушка почти си бе помислила „от любовта в омразата“, но веднага го отхвърли. От любовта тя още не беше пристъпила в нещо друго. Изглежда, тази ивица беше надлъжно на нейния път, свършваше на края му, където свършва и той, или пък ако не беше, тогава тя успяваше да криволичи, както се криволичи с молива по лабиринтите на списанията, и още не беше загубила посоката си. Дали щеше да успее да продължи все по тая ивица, побяла от всички бели ивици, докато стигне до къщичката, нарисувана в

ъгъла на „лабиринта“? И там — завинаги в бяло. Когато се вслушваше в себе си, тя вярваше, че ще успее. Когато погледнеше към него, дори да е заспал, както сега, страхуваше се. „Тогава ще се вслушвам повече в себе си“ — помисли си Червенушка и видя часовника си, времето за разходка бе свършило. Никак не искаше да го събуди, но не можеше сама да дава лош пример за дисциплина. За щастие още преди да го докосне, той отвори очи:

— Какво става? Май ще вали.

Тя едва сега разбра, че ветрецът се бе засилил и че слънцето е зад облак.

— Сигурно — каза тя. — Хайде да се прибираме.

Не бяха направили десетина крачки, когато небето съвсем потъмня, а щом затвориха железната врата, отвън се чуха първите капки.

Вътре в коридора на пода лежаха четирима души от болните. Цветана и чичо Игнат се разправяха с тях, а бай Пеньо носеше една носилка. Вратите на всички стаи бяха заключени и зад тях се чуваше необикновен дори и за тук вой. Винаги ставаше така, щом внезапно се развали времето — болните ставаха двама по-мрачни и неудържими. 69, неузнаваемо приличен и тих, се зае да помага на санитарите. Двама от лежащите на пода бяха Тритопковеца и бай Георги, вкопчани в кървава прегръдка, а другите двама — 14-ти Април и Христо, единият с разбит череп, другият със срязани вени. Всичко беше станало много бързо. Като надушил какво става, чичо Игнат натикал по стаите, колкото успял, бай Пеньо и Цветана ги навързали по леглата и после заключили вратите, но Тритопковеца, почти винаги кротък и благ, изведнъж се отскубнал, хвърлил се върху бай Георги и му захапал ухото. И бай Георги започнал да го хапе и докато се опитвали да ги разделят, 14-ти Април се засилил по коридора, навел глава като овен и се блъснал в железната врата. Преди това той извикал: „Вярно е, вярно е! Аз бях Любен, но вече не съм. Който дочака пететето, пак ще бъде Любен, пак ще бъде Любен.“ А Христо, незабелязан от никого в суматохата, допипал парче стъкло от счупено шише, срязал вените си и започнал да пее и да размахва ръката си пред лицата на санитарите.

И доктор Янков пристигна. Той веднага нареди Любен и Христо да бъдат отделени, да се извикат за тях интернист и хирург, а Тритопоковеца и бай Георги — само превързани и вързани по леглата си.

— И ти — извика той, като забеляза присъствието на 69. — Марш веднага в стаята си!

69 го напсува, махна с ръка и се прибра.

До вечерта бурята премина — и отвън, и вътре. В столовата 69 попита Червенушка:

— Нощес ти ли си дежурна?

— Не, Цветана.

— Бъди ти, искаш ли?

Той беше премного нормален и сериозен — така ѝ се видя.

— Добре. Цветана и без това се оплакваше, че я болял стомах. Ще я сменя.

Към един през нощта, когато седяха в тъмното и вдишваха измития свеж въздух, нахлуващ през решетките на прозореца, той ѝ каза:

— Намери ми дрехи. Истински дрехи, като на другите хора отвън.

— Ти...

— Ще ми намериш ли, Червенушке?

Тя кимна, после се сети, че в тъмното може да не я разбере, и прошепна:

— Да. А с мен какво ще стане после?... Мене ще ме уволнят.

— Зная, че си санитарка, откакто аз съм тук. Като ме няма, няма да бъдеш.

— Откъде знаеш?

— Разбрах... Разпитвах.

— Чувствуваш ли се съвсем добре?

69 не отговори веднага. Хвана ръката ѝ, поддържа я и тогава тя почувствува, че каквото е решил, ще го направи на всяка цена, също както някога.

— Въобщо нищо ми няма. Само не знам какво е било преди, но ще мина и без него. И ще ме е яд за Димов... Много го харесвам.

— А... — Тя, изглежда, се отказа да го изговори.

— Какво?

— Не искаш ли да дойда с теб?

— Не.

Тя издърпа ръката си, той не направи опит да я задържи.

— Значи, от мен искаш само дрехи.

— И пари. Виж как щях да забравя. Трябват ми пари.

— Ако нямам?

— Не може да нямаш. Ти имаш всичко.

— Вярно — тихо повтори Червенушка, — аз имам всичко. И колко лева ти трябват?

— Колкото събереш.

— Представи си, че не искам да ти дам дрехи и пари, освен ако ме вземеш с тебе.

69 се засмя.

— Не съм притрябвал на никого. И недей...

Тя покри устата му с ръка и се наведе близо до лицето му.

— Добре, аз ще ти покажа, че си ми притрябвал.

— Как?

— Ще те намеря, където и да си.

Отвън валеше. Той бръкна с пръсти в косата ѝ и каза шепнешком:

— Ти си Червенушка.

— Да, не бива да бягаш от мен.

— Ела, направих ти място да легнеш. Нали искаш?

— Да. Чакай да заключа вратата.

Много силно валеше отвън. Луд номер 69 хвърляше дрехите си високо във въздуха и те падаха по пода и празното легло на 14-ти Април като простреляни птици, после хвърляше дрехите на санитарката, тях още по-високо. В тъмната стая бялата престилка на пода приличаше на петно от лунна светлина. То дълго стоя там, удължено като ивица.

---

[1] Лоша кокошка, лошо яйце. ↑

[2] Докато сме живи, да живеем. (да използваме живота за дела.)

↑

[3] Който пише, чете двойно. ↑



[4] Любoвта побеждава всичко. ↑

## 7.

Албена Димова се събуди и простря ръка вдясно от себе си. Леглото беше празно.

— Къде си? — попита в тъмното тя.

— До прозореца — каза Марин Димов. — Олежах се тук и вече хич не ми се доспива.

Тя видя силуета му пред огромното стъкло, зад което се сипеше дъждът. И част от терасата на отсрещната вила видя, и част от хълма зад нея, като тъмен декор.

— То да гледаш дъжда и да спиш е все едно — каза Димов.

— Щом е така, идвам и аз.

Албена стана, пи вода и седна в широкия, удобен стол срещу прозореца. Беше боса и в овехтялата си любима синя нощница приличаше на бедно момиче, вкарано в луксозната стая на почивната станция само за снимка. Загледа се в неоновите светлини, наредени като звезди по високите железни стълбове край алеята долу. Една от лампите трепкаше, пожълтяваше, посиняваше в единия си край, оправяше се за миг и пак започваше трепкането. Албена си помисли, че животът на някои протича като тази несигурна светлина: елегантно, блестящо, всеки миг пред опасността да замре. Други пък мъждукаха като кандила и само сегиз-тогиз, когато в маслото попадне капчица вода, изцвъртяваха, за да отбележат рядкото явление, и пускаха по някоя и друга по-силна искра. Прецени, че винаги бе предпочитала за себе си „една не толкова силна, но равна светлина“. Тогава защо беше свързала живота си с един монтьор на такива трепкащи, повредени животи? За пръв път определи формулата: „Омъжих се за лудницата, не за Марин Димов. Даже само Димов, той отдавна престана да бъде Марин.“

— Какво ли правят твоите приятели — каза Албена.

— Дано не е имало буря там, както беше днес тук. Буря в небето — буря в отделението, има един такъв закон според мен.

— В такъв случай и ти си научил нещо от тях.

Димов реагира на намека ѝ с мълчание, после запали цигара и попита:

— Защо мразиш работата ми?

Горе, по етажа над тях, се чува стъпки, после там пуснаха радио. Албена стана от удобния стол и допри бузата си до гърба му.

— Нищо не мразя, щом е свързано с теб, само се пошегувах — каза тя.

От тихата музика горе, от огромното стъкло на прозореца и стичащите се по него дъждовни капки Марин Димов се почувствува като герой на глупав и сладникав филм, в който „двама влюбени отново се срещат“.

— Защо мълчиш? — попита Албена, все тъй прилепнала до гърба му.

„Защото онова жестоко, неотменно чувство за някакъв невзет от мен изпит, за някаква неопределена, отвратителна отговорност едва ли не за всичко, което става по света, не щат никога да заспят, затова! — помисли си той. — И защото всеки следващ ден мисълта ми става побудна и по-тревожна, а се надявах да бъде обратното; вярвах, че ще подредя в главата си, каквото има за подреждане, и ще ходя безгрижен за гъби, ще садя лук; чаках го много време този ден, но той не идва — напротив, отдалечава се все по-назад и по-назад и вече ми прилича на нещо, което не е било, а само съм мислил за него; струва ми се, че съм се родил загрижен и умислен, с всичко, което зная в момента; дали наистина съм бил дете? Кога съм бил? Може би никога не е имало такъв ден, в който с баба отивахме за гъби, аз събирах шикалки и си подскачах на един крак безгрижен и щастлив; може би това е било само една от нейните безкрайни приказки пред огнището.“ И каза:

— Бях се заслушал в музиката отгоре. Ние с теб напоследък никак не слушаме музика. Не е хубав признак, нали?

„Нищо, нищо не е хубаво, щом не се сецаш да се обърнеш веднага и да ме целунеш. Аз нямам нищо, освен твоята любов и ако ми отнемеш и нея, ако ми отнемеш възможността да си мисля, че я имам, защо ми е музика? Не трябваше баща ми да урежда живота ни, както го уреди. Аз трябваше да работя, тогава нямаше да бъде така. Щяхме да имаме грижи, които се виждат и пипат, за които може да се говори, нямаше из ден в ден да се печем на собствения си огън, изгарящ и двама ни под привидното благополучие, заради което човек губи

правото си върху най-важното: да се оплаче. Всъщност за тебе не е точно така, ти си направо щастлив с твоите кретени, те са грижа, която се вижда и пипа. Да, знаех, че ще ме прегърнеш все пак, но то не е така, както преди, сигурно никога няма да бъде както преди.“

Тя видя как мигащата лампа зад прозореца замря — навярно се беше повредила окончателно. Мислите ѝ се прекъснаха. Дъждът спря, а горе спряха радиото. В настъпилата тишина, от която нощта изведнъж стана по-истинска, той я заведе до леглото. Като я усети оживена и внезапно развеселена, попита я:

— Какво, Албена?

— Защо какво?

— Нещо съвсем се разсъни.

Тя го притисна към себе си и въздъхна:

— Нищо. Все така те обичам, както винаги, глупчо.

„И аз те обичам, Албена, но не смея да кажа «както винаги». Сега те обичам повече с ума си. Навярно другото е разбрало, че е напразно и от него не произлиза това, което трябва да произлезе, и се отдръпва нанякъде. Как да го спра? Не мога да обърна цялата работа на разврат и на спекулация с наследеното. За миг не мога да забравя, че първите две маймуни са се събрали за същото и тогава се е появила третата, после тя се е събрала с друга и пак е станало така, чак до нас. Какъв океан от любов. Всички сме резултати от любов. Дали се сецат за това хората, улисани в делниците си? Сигурно не всички, не толкова точно. Иначе нямаше да има ни една война, ни един убит. Едва ли някой щеше да наскърби някого, ако помнеше, че и той и другият, и всички живи са плодове на една и съща любов, онази, за която мечтаят и те и на която имат пълно право, за да продължи да се лее океанът на живите. Човек се ражда на света да люби, да не пречи на подобните си, да се труди, колкото може, за да остане и след него любов. Не виждам по-важно завещание на веднъж родения, който е брънка от веригата. А сега веднага трябва да спра да спре. Веднага!“

Доктор Марин Димов чудесно знаеше, че тялото никога не е склонно да се подчинява на мозъка или ако е склонно, то се стреми към изпълнението на нареждането с обратен знак — ти му викаш спи, то стои още по-будно и — наопаки. Въпреки това той си повтаряше: „Веднага, веднага!“ Защото нямаше какво друго да прави.

Още по-тиха стана нощта, а от това — още по-истинска. Горе пак се чуха стъпки, после внезапен смях на момиче и отново радиото. След това засъска душ.

## II

## 8.

Сънуваше двора около жълтата къща, потънал (и той) във високите бурени — жилави, саморасли и ръбести като лакти на друг. Подути от стръв. Над тях вековната сянка на явори и каваци — сиви и гладки кори, черни и напукани, вбити към тайните на земята. Сплетени, молеци, виещи клони-ръце, впити в посоките наменящото се небе. В съня си мислеше: „Нещата бавно променят вида си, човек може да каже, че те не се и променят, въобще.“ Тогава за какво беше всичко?

Тогава:

„Татко, какво си мислил, когато си ме извикал на белия свят? Ти ли си го мислил, наистина, а ако има нещо, което мисли вместо теб, защо то не ти дава и отговора?“

Мисълта бягаше от себе си и искаше да бъде част от бурените, които не помръдваха и даже нарочно променяха вида си със сезоните, за да измамат, че има промяна.

Каква промяна е временната, боже, каква?

И все пак ето, ето как бяла осъмва земята (от сланата): светнало утро, сгушени всички сред едрите жълти, сиви, умрели листа — тъй чакат снега да ги завие. Да приспи вечната сила на корените (в които никога няма промяна, а само страшната, онази страшна поръка да се повтори, потрети и помилиарди все същото, отново, на всяка цена) да се сънува под белия сняг раждането на следващото зелено потомство — единствена утеха в онаследяваната тъга от есента.

Тракаше влакът, железните колелета все така отброяваха фугите между железните релси, както елхите и коледните играчки отброяват годините (ужасяващо бързо и пълно с надежда, вместо със страх) — той няма да си отвори очите за истини като тази и няма да ги отвори сега, той иска още да гледа под зачервените си клепачи смислената, велика лъжа в Двора.

И ето, когато небесният сняг с тихичка песен (твърде достатъчно окалян) се оттегли:

Щир — бърз, едър и нагъл.

Живовляк — жаднозелен, плосък и жилав.

Троскот — дребен, привичен и непридирчив. (Затуй ли и дали наистина безполезен?)

Красавците не са последни, те са на края на тревния род. Виж, плахо побутват топлата пръст. Поглеждат към слънцето, хукват нагоре. Без лакти, без жили. Отварят жълтите, сините и червените обърнати рокли, да съберат вътре нектара и да го дадат на... Който се отбие, нека си вземе — те са цветя.

(Те са обърнати рокли, не отваряй очи, ако искаш да ги запазиш завинаги!)

Боже, обърнати рокли — събират магията на повтарянето, защото корените... защото всъщност това е единственото движение. Сладка измама е този нектар (към който те мами шареното и нежното); ти, насекомо крилато, всъщност си един пощальон на рода на цветята.

Чуваш ли, ей, пеперудо скоклива и земна оса, и пчела — вие сте роби на семето на цветята! Вие сте „труд“, „глад“, „музиката на свободата“ — всички те роби на семето на човека.

Чу едно „хъ-ъъ“, тихо и провлечено, знаеше, че то излиза от бабичката насреща. Все тъй без да отваря очите си видя хитрот, мило беззъбие над щръкналата долна челюст — единственото гладко нещо под гъстата, спасяема мрежа върху лицето, плетена от живота сто години. (Непомръдващият живот — така ли?) А яворите — също стогодишни — запазваха гладка кората на ствола, без да им трябва това. Защо им е гладка кората, наистина? Защо не е като кората на бряста? Най-много: за буквите, датите и сърцата, пронизани от стрели по диагонала. Навсякъде, освен в двора около жълтата къща. Работата е проста: онези, които се утешават с този вид дървопис, никога не влизаха там.

Там които са (дворът е ограден с двуметрови бетонни колове, горните краища закривени навътре, всичкото това грижливо омотано с ръждясала бодлива тел), та там които са зяпат по четири, по шест часа (съвсем неподвижни) дългия, нежнозелен облак на храстите, избуяли до шия. Тази цинична картина — храстите и оградата — силно им напомня живота отвъд. Облачното-безоблачно и безкрайно и нежнозелено живеене отвъд; вика те, мами те, намига ти с хиляди обещаващи очи, ти посягаш и — ръждивите, криви бодли по дланта.

Какво друго?



Горките обитатели на жълтата къща, които и сега са там (и винаги, боже, и не чуват тракането на влака, някои от тях никога няма и да го чуят), горките, те вярват, че нежнозеленото, облачното-безоблачно нещо отвъд винаги и навсякъде представлява тънкия плащ над бодлите, вярват това много дълбоко и не знаят, че единственият начин да се мине зад тази ограда е тъкмо този: да престанат да го вярват или поне само да излъжат, че са престанали.

Рязко отвори очи и погледна встрани. Жиците слизаха плавно надолу и се вдигаха плавно нагоре — като вълни за много крехка лодка. Само по увисналите стълбове можеш да разбереш, че всъщност всичко това се изнизва назад. Всичко въобще се изнизва назад. И не стълбовете висят на жиците, а обратно: стълбовете са забити в земята, жиците са окачени по тях. Той знае това. Той знае още и още, ах — но тук (където и да е извън жълтата къща) да знаеш е извънредно опасно. То е като крехкото самотно цвете в грубата униформена, равна, запланувана и по раждане и по смърт нива — всичките земни оси в роклята ти, всичките очи в тебе, всичките пръсти около талията.

Мак.

Той е мак. Трябва да крие това. Не иска да го откъснат, не иска! Няма да е мак, ако трябва (ако може!), но не иска да бъде откъснат, за нищо — как и кому да обясниш всичко това? Единствената възможност да се бори засега е: да крие какво вижда, какво чува и какво мисли. (Втрени се в думата „засега“ и дълго остана така). Дори най-простите неща няма да казва, например: мислиш, че ще мине стълб и той — хоп — мина. Сега пък друг. И той мина. И друг, и друг. Стотици стълбове минават с убийствено постоянство, но само глупакът може да се реши на пълно упование в това, защото нищо чудно стълбовете да спрат изведнъж и тогава... И тогава какво? Защо въобще трябва да залага на нещо?

А как да живееш, господи, ако залагаш на нищо?

И какво става всъщност, ако затвориш очите си отново? Минават ли стълбовете?

— Ще дръпна внезапната спирачка.

Червенушка му се усмихна така, както се и очакваше. Той зяпаше към кутията с надпис „аларм“, от която висеше много удобна дръжка. Пак погледна (много бързо и кратко) жиците навън, успя да види почти само половин стълб и скри лице в шепите си.

— Хъ-ъх — каза бабичката, след това млясна и брадичката ѝ още по-силно излезе напред.

— Ела — каза Червенушка. — Ела нещо да ти покажа.

Той стана и я последва в коридора.

— Пак жици.

— Не, не това. Виж отсреща балкона. Тъкмо си мислех, докато спеше...

— Не съм спал.

— Докато мислех, че спеше.

— За мене е по-важно аз какво съм правил, а не онова, което някой е мислил, че съм правел.

Червенушка изохка навътре, към себе си, усмихна се геройски и продължи:

— Така е, разбира се, но чакай да ти кажа, докато се виждат онези хълмове. Мислех си как вървим, вървим през гората. Накъдето си искаме и докъдето си искаме. Като се уморим, спираме до един извор...

— Какво ще стане все пак, ако дръпна внезапната спирачка, това ми кажи.

— Първо ще спре влакът. След това ще ни глобят.

— Ние няма да казваме, че съм дръпнал спирачката аз.

— Е как?

— Ей така. Ще си гледаме през прозореца и няма да участвуваме в разправията.

— Ами... бабичката?

— Тя няма нито един зъб.

— Все пак ще успее да изфъфли, когато дойдат железничарите.

Той плю с възмущение, плюнката моментално зави от течението назад, влезе в съседния прозорец и се опъна — лентичка — върху пагона на един войник. Той не забеляза, войникът, че вече е ефрейтор — продължи да си пее безгрижно и сладостно заканително.

— Сега само една разправия ни трябва — тихо каза Червенушка. — И гледай, моля ти се, къде плюеш.

Топлата струя въздух ги биеше приятно в лицата, той знаеше, че въздухът отвън е неподвижен, но не можеше да приеме, че те — главите им — бият този неподвижен въздух. И нямаше защо, тъй като самите те, двамата и другите пътници, бяха неподвижни. Влакът се

движеше, а пътниците вътре бяха неподвижни и въздухът отвън бе неподвижен. Значи, едно движение сблъскваше два покоя. Беше ужасно да го мислиш дълго — загледа се в пейзажа надалеч, докато железните колелета все тъй отмерваха фугите между железните релси. Жиците плавно слизаха и се надигаха, най-близките дървета, кантончета, деца (измякваш вик, размахани ръце към черното, тракащо Движение, Надежда, Помамка); всички тези най-близки неща мигновено отлитаха в неизменното назад, докато всичко в далечината имаше повече време. (То ли имаше повече време да остане част от пейзажа, или ти имаш повече време да гледаш в него? — ето ти още един от онези въпроси, които трябваше да останат в пълна тайна.)

— Засега.

— Какво засега? — попита мило Червенушка.

— Всичко, по принцип. Дори най-големите тайни.

— Да — все тъй произнесе тя.

— А пейзажът от прозореца на влака е като преценките. Като онова, което вършим, според преценките си, също. И даже повече. Виж как близките се виждат по-подробно, но за кратко, и създават хаоса на запомнянето. А далечните са неясни, но остават дълго, с тях може да се живее спокойно.

— Кои близки и далечни? Хората ли?

— Дори и така. Аз ти говорех за дърветата и за всичко. На едно място в романа на Херкулес пише така: „Първото условие за предателството е приятелството.“ Това е толкова просто, а ме смайва. Наистина, непознатият как ще те предаде, след като името ти не знае дори? А и той се страхува от то и вездесъщо любопитство наоколо, как нейният към нещо е обратнопропорционален на дистанцията, но само при голяма обич. При нормалните отношения между всичко и всички респектът е право пропорционален на дистанцията.

— Това е много хубаво.

— Още по-хубаво и по-важно е между нас двамата да няма никаква дистанция. А между нас и всички останали да има много голяма дистанция. Нали разбираш защо?

— Разбирам всичко.

Тя стисна ръката му и тъй стояха дълго на прозореца. Вятърът хвърляше косата ѝ по рамото му, войникът си тананикаше, колелетата тракаха. В далечината се червенееха керемиди на малко селце, той си

представи как то може да му е родното. И две лица, или две паметни плочи — родители. Още няколко Йони Димови с пръчки в ръка, още няколко номера в дневника и ето, болната, подлудяваща го картина от Забравата най-сетне е в ред. Защо всъщност му трябва да знае какво е зад него? То съществува ли, след като е отлетяло завинаги в миналото? Колкото съществува бъдещето. Тогава какво съществува. Вечният миг. Разбира се. Движението на вечния миг. На всичкото отгоре миналото може да се „поправя“ — историците тъкмо от това и живеят. И бъдещето може да се определя, това е повече от сигурно, ето сега, ако той скочи от влака, ще се пребие. Ако не скочи — няма. Толкова е просто... След миг пак може да реши да скочи, след миг пак може да се откаже. Какво тогава, дявол го взел, е „програмирано“? Например това: да мислиш, че всичко е в твои ръце, да си убеден до свършената илюзия, а то, писаното, да си върви по неговата. Тебе да те изтласква по неговата. Както буковият жълд например изтласква от себе си бук, а не дъб, където и да го посадиш, както и да го посадиш, ей, никога, никога от буковия жълд не може да поникне бреза... Влакът тракаше лудо, вятърът виеше в ушите му, стисна ръката на Червенушка и почувствува прималяване. Нещо се мярна в черната, мъхеста дупка. Назад, той се хвърли — истински луд — към него и докато Червенушка с помощта на войника го мъкнеше към купето, си повтаряше с неистова бързина и упорство: „Буковият жълд, буковият жълд, буковият жълд, буковият жълд, буковият жълд, буковият жълд никакви пречки помощи и заплахи една драскотина буковият жълд само и на всяка цена може да е нищо погледнат отвън но вътре не може да се живее без нищо ето го онзи запенен насреща му бие по катедрата повтаря думата условията условията условията какви условия боже след като жълдът е буков, буков, буков... Отвори едно си око, беше поставен легнал на седалката в купето, бабичката си мърдаше устата, без да издава звук, с траурно, привикнало на траура до необходимост лице, Червенушка не беше Червенушка, а нещо, което той познаваше отпреди, нещо, което харесваше заедно с дрехите и с местата, по които биха могли да бъдат разхвърляни тези дрехи, ах, той помнеше това, как да го задържи, и към него, и към буковия жълд, и към глупака, който биеше по катедрата, повтаряйки думата «условия», да съшии Загубеното, да го скърпи поне някак и да спаси себе си, господи, как?“

Заспа дълбоко и безпаметно, и миг преди това знаеше, че ще стане така, защото видя оранжевото хапче в ръката, която толкова много обичаше, и даже доброволно го глътна.

Малката героиня обясни на естественото, колкото и вездесъщо любопитство наоколо, как нейният приятел (годеник щеше да каже, но изтърва момента, а малко по-късно не хареса думата), та нейният приятел е изкарал тежък плеврит, след това менингит и сега двамата отивали в санаториум, веднага след това щели „да се подпишат“ (майчице, каква фраза), тя успя няколко пъти да се усмихне, защото и вътре, сама беше уплашена до края — поела пътя след лудия като луда — тогава естественото и вездесъщо любопитство наоколо малко се укроти, малко бе мехлемосано от мъката и неудобството на усмивките, та свърза всички тези естествени и вездесъщи измислици със своите собствени, вечни, любими страдания и надежди, тогава получи автоматичната, собствена, вечна, любима енергия и заговори само, поемайки си дъх набързо, да не го изпреварят околните, боже, никога, нито за миг в състояние да допусне толкова простата, но и фатална подробност: самият ти, при всички случаи, за всеки от околните, си само част от околните нему.

В навалищата от думи-измама, откровение-вопъл, груба намеса-интерес тя някак се измъкна, след като извади за оправдание гребена си от чантата, отиде в тоалетната, затвори се вътре и се разрева неудържимо.

Градинката пред гарата бе пуста, те седяха на една пейка под дебелия сивокори дървета. На тези дървета имаше издълбани стрели и сърца — сигурно доказателство, че жълтата къща е най-сетне далеч. Никой не минаваше наоколо — това също беше чудесно.

— Какво мислиш? — попита Червенушка с най-милата си усмивка.

— Не мисля. Не искам да мисля. Гледам цветята и искам да ги гледам. За тях мога и да мисля, без това тука да ме боли.

Той показа въздуха пред главата си, малко отляво.

— Болеше ли те във влака?

— Да. Не искам да мисля и за него. Виж сега цветята.

— Гледам ги.

— Не са ли кухи?  
— Как кухи?  
— Като всички цветя във всяка градска градина. Все едно, че са направени от разтегателна хартия. Не вярвам да имат истински корени.  
— А те имат, разбира се.  
— Зная. Но не вярвам.  
— Тогава гледай ги, без да го вярваш. И без да мислиш непрекъснато и напрегнато. Виж колко са хубави.  
— Виждам. Но и аз съм като тях.  
— В какъв смисъл.  
— Кух съм.  
— Глупости. Ти...  
— Не са глупости. Аз съм едно цвете в градска градина. Донесли са ме отнякъде, боднали са ме някъде и това е всичко. Къде ми е коренът, ако не е така?  
— Аз знам къде е. Но нали се разбрахме да чакаме, докато ти го усетиш. И с доктор Димов се разбрахте, двамата.  
— Това помня.  
— Ти помниш повече и по-добре от всички, знаеш го. Ще минат години, ще имаш повече спомени от нас.  
— Червенушке, толкова ли е страшно, ако ми разкаже някой онова, което го няма в мен? Тоест онова, което го има, но аз съм загубил от паметта си?  
— Сто пъти ме питаш, откакто избягахме. Не става дума за страшно, а за фатално.  
— Какво може да ми се случи?  
— Кръвоизлив и моментална смърт. Инсулт. Знаеш много добре всичко. И... не ме натъжавай, ако обичаш.  
— Ти винаги плачеш, когато стане дума за това. Защо така винаги плачеш?  
— От страх, глупчо.  
— И аз какво да правя?  
— Гледай напред.  
— А ако искам да имам минало? Тоест да си знам миналото?  
— Измисля си го. Сменяй го. Ние всички така правим.  
— Добре. Това е... приятно да го чуя. Само един-едничък въпрос, може ли?

— Недей... По-добре мене убий, честна дума.

Тя плачеше.

— Ще го задам, а ти ако искаш отговаряй! Ето: много страшно ли ми е миналото?

Тя се смееше.

— Глупчо мой, през целия страх, който може да се всели в човека, ще ти отговоря, като се кълна в тебе и в мене. Слушай: твоето минало, тоест всичко онова, което е изчезнало от паметта ти, е най, най-нормално и обикновено минало на един чудесен, умен, добър двайсет и седем-осем годишен човек. Още веднъж се кълна във... всичко на тоя свят! Чуваш ли?!

— Да, чувам, виж.

— Ти каза един въпрос.

— Това не е за тогава. Това е за сега. Сега мога да те питам за сега, колкото си искам, нали?

— Да.

— Ето: защо казваш двайсет и седем-осем годишен човек? Защо не точно? На колко съм точно сега?

Тя се засмя отново и посегна да отвори чантата си. Каза:

— Нали знаеш, че паспортът ти е тук. В него пише всичко. Ето го...

— Не!

— Защо?

— Защото и мене ме е страх.

— Браво. Наистина. Но ти можеш да приемеш, че това са измислени дати, имена, цифри. Пък и скоро ще трябва да видиш паспорта си, без страхове, асоциации и какво беше още?

— Ние с Димов говорихме дълго без тебе. Не става дума за кръвоизлив и смърт само.

— Смъртта само ли е?

Той се усмихна, гледа я дълго в очите и най-сетне каза весело.

— Не зная. Може би само тя е само. Но ние с доктор Димов говорихме за друго. Той е дълбоко убеден, най-приятелски, че ако не бързам и не човъркам в Загубеното, то ще се върне само. И не постепенно, а изведнъж. Като събуждане. Той употреби тази дума „събуждане“. Затова не налитам... нито на паспорта си, нито на стоте възможности някого да разпитам подробно какво съм и кой съм.

— И браво, на тебе! Но... как ще се сетиш кого да питаш?

— Има два начина. Единият е да вървя по улиците и да чакам някой да ме поздрави. Ще се вкопча за него. Ще му кажа... какво съм сега. Той ще ми посочи друг, който е мой познат отпреди. Толкова е просто.

— Ужасно си умен, наистина.

— Знам. Винаги съм бил. Понякога мисля, че това ми е наказанието.

— Кое?

— Да си загубя паметта.

— Още веднъж браво на тебе! И още милиони, милиарди пъти браво, ако го изтърпиш.

— Виж, Червенушке, не зная какво съм бил и кой съм бил аз. Това знаеш и ти. Знаеш, че не зная. А също така знаеш, горе-долу поне, кой съм бил и какво съм бил. Но никой сега не знае какво съм, освен мене. Този, който съм сега, е всичко за мене. И този, аз, сегашният, не играе на „ако“. Той живее за „като“.

— Чакай, че се заплетох.

— Сега ще те отплетя. Не „ако“ го изтърпя, наказанието, а „като“ го изтърпя.

Тя го целуна.

— Имам още един начин да разбера, ако реша — каза, още с горната й устна в устата си. — Във влака паднах заради буковия жълъд, казах ти, но аз помня едно лице, катедрата, стаята дори помня, в която се е случило всичко това. Зная кое се е случило и кое си въобразявам. Разбираш ли?

— Да, много добре. Но какъв е все пак вторият начин, това не разбрах.

— Ами просто ще тръгна по висшите учебни заведения, стая по стая, лице по лице и ще открия онзи дъб.

— Добре...

— Не е добре. И това зная. Вярвам на доктор Димов... почти колкото на тебе. И няма „но“.

— Какво „но“?

— Ти каза „добре“ и искаше да кажеш след това „но“?

— Защо мислиш така?

— Защото след „добре“ по принцип винаги има едно „но“.



— Ужасно те обичам...

— И аз. Остави ме да ти говоря. Приятно ми е. Няма да припадам сега. Даже: няма да припадам вече. Искаш ли?

Тя се разплака, засмя се и го целуна.

— Имам даже и трети начин — каза той, като се издърпа от целувката почти грубо. — И този трети начин, който може би вече е първи, си ти. Внимавай много: ти не си само Червенушка. Ти...

Усмихнат, в отлично състояние на духа, той протегна двете си ръце и започна да ѝ разкопчава блузата. Усмивката и сълзите бързо пресъхнаха, тя не знаеше трябва ли да послуша онова набивано с векове и толкова (почти толкова, слава богу) силно съпротивление-рефлекс, явяващо се на „обществено място“, колкото и същината на вида „бук“ или „ела“. (Помисли всичко това в бързо изтичащите секунди, почти не дишаше, съзря в дървото „ела“ ужасно силния призив „ела“ — глаголът — не знаеше какво да прави). Блузата ѝ беше вече на облегалката на скамейката, той дигна полата — тогава тя скочи и се облече с груба решителност.

— Защо? — попита той наивно и честно, и все така усмихнат.

— Хайде — каза тя.

— Къде.

— Където и да е, но не вече тук.

— Да, разбира се. Но чакай да не забравя, че съм си спомнил още за тебе. Преди жълтата къща, чуваш ли какво ти говоря?

— Да.

— По някакъв начин зная нещо за дрехите ти и за местата, които са хубави, ако по тях са окачени дрехите ти.

— Добре, добре. Хайде да се махаме оттук.

— Ще се махаме, разбира се. Няма да живеем на една пейка в една градска градина, зазаяпани в кухите безкоренни цветя. Ще живеем... някак, някъде и аз сам ще... се оправя, с каквото има за оправяне. Виж колко съм силен.

Той скочи на крака.

— Знам колко си силен.

— Аз говоря за сега.

— И аз. Но съм гладна.

Тя се отдръпна на безопасно разстояние и отвори чантата си.

— Куха е и тя.

— Коя?

— Чантата.

— Не е куха, защото има сума работи вътре, а също така салам и хляб. И понеже съм гладна...

— Много отвратителна дума.

— Коя?

— „Салам“.

— Но го ядеш, нали? И е добре, когато го има. Хайде да хапнем и да се махаме оттук.

— Ти си мак. Имаш ли си малки макчета?

Той енергично седна отново на пейката.

— Имам си.

— Колко?

— Едно.

— Момче или момиче?

— Момченце. И то какво!

— Как се казва? Покажи ми снимката му, да го кръстя, ако няма име. Ти знаеш колко хубаво кръщавам.

Тя извади от чантата си огледалце с календар на гърба и му го подаде.

— Какво е това?

— Виж, де.

Той се взря в огледалцето, насреща му се бе облещило пепеляво и лошо скалпено лице — тъничка кожа, под която прозират венички и червени звездички от спукани капиляри. Устата на това лице се отвори още повече — като готова за плач, изповед, болка и смях.

— Такова ли е и то?

— Кое?

— Детето ти.

— Не такова, а това.

— Не е ли много грозно?

— Грозните деца стават хубави мъже.

— Браво на тебе.

Те дълго мълчаха (тя приготвяше сандвичи хляб със салам), той въздъхна и каза просто, свършено спокойно:

— Ако ми кажеш името на баща му...

— Тодор — каза тя, също тъй просто и спокойно.

— Жив ли е?

Сега въздъхна тя.

— Понякога ми идва да те напусна, честна дума. Да избягам. Толкова ме е страх от въпросите ти. Нали говорихме преди малко?

— Говорихме. Нищо не ми пречи.

— Ако те изоставя ли?

— Не. Ако зная, че името на баща ми е Тодор. Нищо не ми говори. Нищо не ме тревожи. Няма никаква опасност от... кръвоизливи. Все едно Иван, Петър, Васил, Стефан... И все пак, къде живее той?

— В земята. На една плоча. Това можеше да допуснеш и без паметта си.

— Кое?

— Че и двамата са мъртви. Иначе при всички случаи щяха да идват при тебе в жълтата къща.

— Сигурно. Както бай Ангел идваше да види сина си. Христо. Ти завари ли го?

— Да.

— Виж, Червенушке, аз не познавам тези мои мъртви родители. Те са ми никакви, щом нищо не помня. А ми е мъчно...

— Тогава защо искаш да ровим?

— Искам да разбера защо ми е мъчно за тях. За тях ли ми е мъчно всъщност, след като не помня и не зная нищо?

— А за кого друг?

— Може би за мене си. Много възможно е да ми е мъчно за мене си, Червенушке.

Очите му се напълниха със сълзи, също като на малко дете, той изпсува грубо и се облегна на рамото ѝ. За да избяга от всичко това, каза:

— Абе ти как ще си отгледаш детето, толкова голямо? И като ти създава толкова главоболия?

Тя му показва смешно малките си ръце:

— Ти как мислиш? Мога ли да се проваля?

— Ако не бях аз детето ти — никога.

Той взе сандвича, който тя му подаде, взе и нейния, огледалцето — уви всичко това в хартията и изведнъж много енергично хвърли пакета назад, през гърба си.

— Защо? — попита тя тихо.

— Самал е грозна дума.

— Салам.

— Добре, масал. Ламас. И детето ти е такова. Тедето. Тодете. Тотезде. Срещнеш ли нещо такова, хвърляй и бягай.

— Огледалцето ми беше хубаво.

— Хубаво, когато се оглеждаш ти. Или ако огледаше някой мак в него. Но вие, ти и макът, никога не трябва да се оглеждате. Стъклото прецежда образите ви и ви ги връща порочни.

— Огледалата само отразяват, образите не минават през тях.

Той я погледна отчаяно, преглътна едно ужасно горчиво „И ти ли като всички, Червенушке, мак единствен за мене?“ ... — та се обърна с лице към облегалката, подпря лакти и хвана лицето си в длани.

(Едно бяло куче с продълговато черно петно през окото и ухото мина наблизо, то беше пристанищно куче и от рибешките глави му бе дошло до гуша, това куче спря над пакетчето със салама и парчетата от огледалцето, видя в едно от тях своя образ и се засмя. След това кучето каза: „Виж ти, салам. Чудна работа. Когато си сит до пръсване, непременно ще се намери и още. Когато си гладен — още по никъде, още по нищо. Ето, това е кучешкият живот. Ето откъде идва и лаенето.“ Веднага след това кучето захапа парчето салам, остави хляба и бавно продължи пътя си.

Два гларуса гледаха всичко това от комина на изоставената маслобойна, единият каза: „Гаа! Видя ли сегаа? Ако бяхме слезли навреме, щяхме ние да си напълним гушите.“ „Даа! — каза другият, — това е такаа!“)

— Вие вярвате в отражението — каза той бавно. — Защо тогава от мен не се отразява безумието на света?

„То е отразено вътре в теб“ — помисли Червенушка и само въздъхна.

— Защо не се върне, щом ме докосне? Защо остава в мен? Аз не го искам. Не искам да го приема! Искам да го отразя! Но то се

промъква все по-навътре в мен и иска да измести всичко друго, което някога съм бил. Какво ще стане тъй с онуй, което после ще бъда?

— Ти не си огледало, как ще отразяваш?

Той мълча дълго и после каза:

— Ще си обръсна главата. Чудно, как не бях се сетил досега.

— По този начин пак няма да станеш огледало. Само ще се набиваме в очите на хората още повече. Нещо, което хич не ни е притрябвало засега.

— А закога?

— Какво? Кое?

— Закога ще ни е притрябвало да се набиваме в очите на хората?

— За... после. Ще видим.

— Ти на кое викаш „после“?

— Ами то „после“ е също като сега, само че... нещата тогава ще бъдат по-хубави. Много по-други.

— Мила Червенушке, знам, разбира се, че всичко хубаво винаги остава за „после“. Знам също така, че нещата около мен винаги ще си бъдат такива, каквито те са. Като стълбовете.

— Кои стълбове?

— Телеграфните. Край влака. Те са били там и преди, и сега са там, и после ще си бъдат там... Всичко си е такова, каквото то е. Може и нещо да го променя, но аз... аз нито съм това, което съм бил, нито ще бъда нещо различно, когато и да било. Вих искал, поне заради тебе. Не само защото си рискувала всичко, за да...

Той млъкна отново, мълчеше и тя. След това продължи:

— Виж каква глупост: рискът, това значи да си заложил на невъзможното. Защо, всъщност, рискът се насърчава?

— От кого?

— От онези, които сами никога не рискуват.

— Не знам. Но не мисля, че това е глупост.

— Кое?

— Да се рискува.

— Смешно е. Смешна глупост. Но ние, великият остатък, нямаме друг избор, Мак мой единствен...

От очите му потекоха сълзи, както това става на кино, той се наведе над облегалката на скамейката и сълзите, пет или шест, капнаха

бавно върху изкривените му, направени като че ли от стоманена ламарина обувки. Повтори с шептящо ридание:

— Ние, великият остатък.

Те много, много дълго стояха така, гларусите отлетяха от комина на изоставената маслобойна, Червенушка се обърна бавно с лице към облегалката на скамейката, погали своята съдба по тила, зарови пръсти в чорлавите коси и много, много нежно ги целуна.

— Ти трябва да си вървиш — каза той. — Да ме оставиш. Тежиш ми, като мисля и за теб. Мога да се оправям. Това, което чакаш, го няма. И аз го чакам, разбирам те много добре. Но го няма... Върви си, Червенушке. Остави ми два хляба и си върви.

— Нямам хляб, ти го изхвърли.

— Купи ми два хляба, ето я фурната отсреща, и си върви. Остави ми ги тука, на пейката.

— И... какво мислиш да правиш без мен?

— Нещо ще работя, естествено. Ще... продавам лотарийни билети. Ще мета улиците, ще ги мия.

— А аз какво ще ти преча, ако работя също? Ще ти готвя, ще ти помагам във всичко...

И нейните сълзи тръгнаха смешно, като на кино, но тя бързо се опита да им се разсърди, да спрат. Той се обърна, защото беше чул бистрата, страхотна течност, с която са надарени човешките очи, стисна си зъбите зверски и каза през тях, с тон, идващ като че ли право от върховете на обувките му:

— Ставай.

Сам се изправи и взе куфара в ръце.

Стана и тя.

— Дай ми куфара, още си слаб.

— Аз ли? Слушай... — засмя се и показа едната си ръка, после другата. — С тази ръка мога да счупя цял един град. С тази — да построя друг, по-хубав.

— Знам.

— Нищо не знаеш! Знаеш ли например, че аз чувам корабните сирени от другата страна на морето и че виждам молекулите на въздуха? Аз съм най-силният човек. Най-умният. Най-добрият. Чува ли? И това не са цитати от романа на Херкулес Лумен Мунди Великия,

а чистата, простата, святата истина, внимавай, Червенушка, това е истината за когото и да било, стига само

**ПОНЕ ЕДИН ЧОВЕК**

да повярва в това. Не даже и да вярва, а само да го приеме. Господи, напълно достатъчно е и да излъже, че го приема, че вярва, защото

**ЖИВОТЪТ НИ, ЩЕ ВИДИШ, Е ВСЪЩНОСТ ОНОВА, КОЕТО НИЕ ПРИЕМЕМ, ЧЕ ТОЙ Е,**

а стълбовете, които си минават край влака, и са съществували без нас, могат да бъдат само декор (те не могат да не бъдат) на цялото безкрайно разнообразие, което ще изтече покрай тяхната неодушевеност. Това е.

Тя никога не го бе виждала толкова сигурен в себе си, толкова вътрешно сгърчен, външно мобилизиран (едва ли не усмихнат) — като че ли ужасният сън бе вече свършил и този тук човек не беше номер 69 от жълтата къща, а онзи, който той беше преди. Преди... Наистина толкова умен, добър, кротко усмихнат. Пълен с любов към нея и към всичко наоколо. С неизказано, неутолимо желание да се живее пълно и хубаво (тя помнеше, веднъж той тези две думи „пълно“ и „хубаво“ беше обяснил като „нелакомо“ и „справедливо“) — с вяра за цял батальон рицари на благородното и красивото. Скочи да го прегърне, в същия миг той вдигна куфара над главата си като щанга, която ще отбележи рекорд; куфарът се олюля, олюля се и рекордьорът, заплете крака и някак полека падна по очи.

Събраха вещите, тя избърса кръвта от носа му и тръгнаха мълчаливи към своето очаквано, спасяемо Никъде.

Той знаеше това, както го знаеше и тя. Спря, обърна се назад и посочи с опъната ръка терасата над морето.

— Виж, Червенушке, през молекулите на въздуха това място. Ако някога, някак се случи да се загубим наистина и ако някога, някак се случи да оцелеем в ужасния свят, чакай ме тук.

**(ПО ЛИНИЯТА НА ОПЪНАТАТА СИ РЪКА ТОЙ ВИЖДАШЕ ПРЕД РАЗТРЕПЕРЕНИЯ ПОКАЗАЛЕЦ КАМЕННИТЕ КОЛОНИ НА ПАРАПЕТА, ХРАСТИТЕ И ЧАСТ ОТ СКАЛА; ЗАД ТЯХ — СПОКОЙНОТО МОРЕ ДО ХОРИЗОНТА — ТОЛКОВА ПО-**

НЕИЗМЕННА КАРТИНА, КОЛКОТО ЦВЕТОВЕТЕ СЕ ИЗМЕНЯХА В ДАЛЕЧИНАТА, ЗА ДА СЕ СЛЕЯТ С НЕБЕТО, ОТРАЗЯВАЩО СВОЕТО УЖАСНО ИЛИ МЕЧТАНО НЕПОСТОЯНСТВО. ДВА ГЛАРУСА, ЛОДКА И ЕДНА ДЪЛГА, БЕЗКРАЙНА ИВИЦА ОТ ЕДРИ ЧЕРНИ ПТИЦИ, КОИТО ЛЕТЯХА НА ПЕДЯ ОТ ПРИТИХНАЛАТА ВОДА, ОТ СЕВЕР НА ЮГ — ТОМИТЕЛНО БАВНО И МЪЛЧАЛИВО.)

Не я погледна дали му кимва, знаеше всичко — свали си ръката и се обърна отново.

Два часа по-късно спряха в едно лозе уморени и седнаха, без да говорят. Червенушка се премести под сянката на голяма смокиня и легна по гръб. Той дойде при нея и легна по корем — на едно посягане, успоредно. И тъй заспа, веднага. Когато отвори очи, Червенушка я нямаше. С кратка, болезнена усмивка се огледа набързо и я видя върху една плоска скала до морето — гола, на десетина крачки от смокинята.

Молекулите из въздуха се запалиха, светваха и се разтичаха в паниката, с която и планетите, и животните, и тревите се движат в необозримия безкрай на вечния миг, той чу всичките тъпани на кръвта си, които му думкаха: „Дрехите!, дрехите!, дрехите!“ — въртеше в двойния ритъм очи и търсеше да види как дрехите ѝ са хубави като веднъж, и се страхуваше да не припадне отново, не искаше сега да припада и успя да се излъже, за щастие, че не загубеното минало е — господи! — по-важно от молекулите между нея и него, изпсува всичко Назад, ехото му се блъсна и в стената Напред, майната му, вече сваляше своите дрехи с голямата бързина на треперенето, вече отиваше към скалата; Червенушка мързеливо го погледна, надигна се и каза:

— Там.

Там, там. Под сянката на огромен бряст и в гъстото на лудите треви наоколо. Там! Там!

Назад ли?

Напред ли?

Глуности. Къде без Мига, от който, за който се състои всичко. И в който.

Там, разбира се. Във Великия Сегашен Миг.



После в сянката под огромния бряст стана студено, те се преместиха в лозето до смокинята, Червенушка влезе в роклята си, легна по корем и скоро заспа.

Той беше седнал и я гледаше. Не знаеше колко време е минало тъй. Гледаше я с цялата нежност, която можеше да изстиска от Мига, от загубената памет и от подкосените си мечти. После стана тихо, взе си паспорта от чантата ѝ, половината от малкото пари, една от двете останали филийки хляб и се отдалечи.

Нито веднъж не се обърна назад. Не тичаше. Не мислеше. Само избягваше пътя, защото още не знаеше как и какво би разговарял, ако някой срещне и нещо попита.

## 9.

Снимката в паспорта беше негова (той помнеше добре образа в огледалото), значи и това БОГОМИЛ ТОДОРОВ БИЖЕВ бе негово, както — естествено — датите, цифрите, мястото на раждане и адреса. Без капка вълнение започна да ги повтаря, както вървеше, бавно, едно по едно, да ги запомни наизуст и завинаги. Тази дума „завинаги“ го тревожеше малко, той седна на един камък и като си стисна главата в ръце, нареди всичко от момента, когато двамата го поведоха го поведоха го поведоха бос по пижама горд точно така много горд или поне достатъчно непризнаващ собственото унижение, точно така и фразата в остатъка от срама си, гюмът, цигарата, ох, глупаво е това бързане, и този страх от препъвателните е глупав, ето, спокойно сега, най-напред нека запомним: къде сме родени, кога сме родени, как ни е името, след това да измислим една обикновена, най-проста история, някакво училище... Университет — също, защото онзи, който повтаряше „условията, условията, условията“ беше преподавател в университета (и начинът, по който доктор Димов и другите се отнасяха с него показваше, че той, Богомил Тодоров Бижев, е твърде образован), след това бавно, като заякне външно и вътрешно, ще... А не може ли да изживее живота си тъй — без въобще да се интересува какво е било по-рано? Затвор. Каторга. Беглец отнякъде, който не ще и да чуе думата „минало“. Хиляди случаи има. Защо все там, назад и защо този страх, когато страхът всъщност е чувство, отнасящо се само към бъдещето?

Надигна се от камъка, но се отпусна отново. Смая се от откритието: той, едничък от милиардите други човеци, имаше шансът да почне отначало, отново, начисто — все едно десетмесечно бебе, което е на дваайсет и осем години. Дълго, внимателно мисли, да провери това така ли е всъщност. Така беше. Десетмесечни са му спомените. Нищо повече извън тези последни (може да се каже спокойно и „първи“) десет месеца, откогато помнеше идеално. А тялото му е дваайсет и седем годишно (отново сбърка дваайсет и осем с дваайсет и седем, погледна отново годината на раждане в паспорта си и

се ядоса, трети път бъркаше годините си) и не само тялото, а и възможността му да мисли, възприема, съобразява, реагира — всичко — беше на двайсет и осем. Та това беше абсолютно изключителен шанс, разбира се. Как не се сещат другите, нормалните хора, да кажат изведнъж, в един прекрасен ден: „Край! Късам всичките страници зад себе си. Изгарям цялата лента до днес. Нищо не е било, всичко започва сега!“

Чуваш ли, приятелю нещастен? Защо не измиеш мъката вътре, защо не си поемеш дъх начисто и да започнеш отново?

Стана от камъка и тръгна бързо — като че ли знаеше къде отива.

От един бостан открадна два пъпеша и недалеч в храстите ги изяде. Испита нужда от нож, от торба, в която нещо да сложи — зарадва се много на всичко това. Та той си живееше.

Веднъж слезе до морето да се окъпе.

Вечерта изкара на една висока скала, над един ресторант долу до плажа — слушаше музиката, гледаше хората и си съчиняваше биографията. После се примъкна в сламената колиба на един бостан (изяде още един пъпеш и две малки динки) и най-спокойно заспа.

Когато отвори очи, един дребен човек с тютюневи мустаци го гледаше — разкрячен пред входа на колибата.

— Какво става? — попита кротко човекът.

— Здравсти — каза Богомил Тодоров Бижев и се надигна.

— Квартира ли няма?

Богомил кимна и си оправи косата, пълна със слама.

— Ами... я ела сега, да си платиш наема.

Човекът се засмя и каза, че бил бай Симо. Предложи да напълнят каручката с „каквото има“, после той щял да иде на шосето, да продава стоката, а Богомил да остане да варди бостана от такива като него. Двамата обраха зрелите пъпеша и динки, натовариха ги в каручката, върху сеното, и бай Симо отиде към шосето да ги продава.

Тогава Богомил Тодоров Бижев, останал сам в бостанчето, пред незабравимата първа колиба от слама, видя как пъпешите и малките динки растат, без да познават своята биография, без да се питат има ли смисъл, без страх и ярост (то значи и без капка надежда) — с едничкия само стремеж да растат, да узреят и да се пръснат сами, само и само семето им да остане. Това беше удивително. Толкова просто. Спокоен, великолепен модел да съществуваш. На всичкото отгоре ти имаш крака

и можеш да избягаш, когато се наведат да те откъснат. Имаш ум — можеш да излъжеш, че не си пъпеш, а тиква безвкусна. О, колко неща имаш, за да престанеш да се тревожиш.

Той закуси добре в разкошното малко бостанче, зарови корите да не събират мухи (защо знаеше тези неща, къде ги беше правил и как помнеше имената на всичките сортове, на мухите, тревите и целия свят, през който бе минал, загубвайки единствено себе си?) — след това слезе надолу към шосето да види как върви търговията на бай Симо.

На другия ден бай Симо отиде до селото, а продавачът бе Богомил Тодоров Бижев — неочаквана, невероятна позиция: цял ден разговаряш с другите и никой не ти задава въпроси! Ощипа едно дете по бузата и му даде едно пъпешче гратис. Една полугола германка го гледаше тъй, докато рови в каручката, че той изведнъж се ухили до ушите, взе два от най-големите пъпеша и ги тури до нейните.

— Цален, бите! — каза тя.

— Няма цален, бите — каза той.

Когато се беше отдалечила на трийсетина крачки, германката се обърна (всичките четири пъпеша лъщяха оттам) и му извика нещо на немски. Той разпери ръце безпомощно и след секунда с рязко усилен пулс искаше Червенушка да мине оттук, да се отбие край каручката...

Вечерта разказа на бай Симо биографията си: бедно семейство от село Русаля, преселено от балкана, от скитащите дюлгери, кара и училище, върви добре, родителите умират един след друг, почва да работи, скита и той, стига до университета и мисли да продължи, ще изкара сега лятото по морето, както дойде, да си почине след „тежък плеврит“, да го напече хубаво слънцето, пък есента ще му мисли отново. Нищо по-естествено. Към края на разказа дойде Колю на Рада, с две връзки сафрид и две шишета бяло вино. Опекоха сафрида, изпиха виното, разправяха си истории за богати бабички от Калифорния, за красиви унгарки — накрая и тримата заспаха в мекото сено пред колибата, докато кончето Роско сладко пасеше на хладината.

Още преди пъпешите и пазара им да свършат, Колю на Рада бе казал на Богомил, че ще го вземе, ако иска, с лодката. Тази нова работа се оказа проста и много приятна — влачиш чепарите; като вземе сафрид да „чука“, изтегляш, откачаш (внимаващ да не те изненада някой дракон) — ето как курортистите свикнаха да се оглеждат

привечер около малкия пристан за брадясалия млад мъж и за сребърните връзки сафрид в ръцете му. Така той успя да се сдобие със съвсем нова риза и панталон, (Колю на Рада със своите ледени бутилки бяло вино) и с растящата увереност, че винаги, всякак, навсякъде може да се живее, ако човек се стреми към това.

Той се стремеше. Той трепереше от желание да живее. С всеки изминат ден възстановяваше великолепната физика, дадена му от бога, и приспиваше ужаса от неизвестността зад гърба си. Веднъж един поиска малко тор за градината си и бай Симо го изпрати в стопанството, да натовари и закара. Сам той, същата вечер остана в селцето, при близките си. Докато стоварваше с една желязна вила тора, дойде съседката и попита ще може ли малко и за нея.

— Утре — каза Богомил и, зашеметен от радост, че нещо прави, че разговаря с хора, които го търсят, запомни този миг и тази дума „утре“ завинаги.

Рано сутринта, когато бай Симо дойде в колибата и каза, че Роско е загладил косъма, Богомил го попита да закара ли тор на съседката и му даде дребните пари от кирията. Бай Симо се засмя, върна му половината от парите и каза, че това е, което се иска — да има клиенти за тор.

Тор имаше цяла планина край стопанството — заредиха се дни на постоянна и сигурна работа. Бай Симо все по-често прекарваше нощите в селцето, при своите близки, Богомил с всеки час ставаше нещо. Към това „нещо“, разбира се, се прибавяше и по някой лев, което пък сгръвяваше неясната мечта за работа и квартира през зимата.

А зимата край морето не бързаше, чепарите бяха сменени с таляни и още преди клиентите за тор да свършат, Богомил Тодоров Бижев леко и естествено се оказа член на рибарската бригада, която водеше Колю на Рада. Кое то пък значеше: легло в бараката, далеч по-сигурни левове от ведомостта в управлението в Созопол и несравнимо спокойствие през октомври. И най-важно: петнайсетина човека, които естествено произнасяха „Боге“ — по петдесет и по сто пъти на ден.

Господи, така можеше да се живее безкрайно...

Колкото до страшната яма Отзад, тя някак започна да хваща корица — той вярваше, че тази корица ще се втвърди, един прекрасен ден ще го издържи да мине върху нея и да я забрави, сама състояща се от Забрава.

Рибите — хилядите различни в таяна — нима знаеха откъде идват, какво са били? Нима те знаеха (та и човеците) какво ще бъде след час? Нима миналото, а и бъдещето, са по-важни от мига, който е? Влезеш ли в мрежата, рибо, бъдеще няма. Няма ли бъдеще, хапко, за какво ти е миналото?

Той имаше бъдеще. Искаше да има и това беше вече половината от условието да има. Работеше като луд, от това кожата му заякваше (защото от мига, когато двамата го поведоха там, бос, по пижама, сред слънцето и тревата, от този миг той възприемаше всичко като човек одран, без кожа, като човек, който вижда света през ужасното око на микроскопа, привързан завинаги към главата му), заякваше кожата сред рибарите, в тежката, гладката, песенна работа на рибарите — над тези тонове смърт и отчаяно мяткане в мрежата, които в началото потен сънуваше. Купи си обувки, имаше, винаги за цигари, за вино с момчетата — псуваше с тях и се смееше с тях, всички го обичаха, никого, нито веднъж не излъга и не обиди.

Господи, животът — това се оказаха другите.

Кой беше казал, че адът — това са другите? Да, така беше. Имаше нещо такова — там, в Забравата зад гърба му. Но тук — при евтиното вино, бараката, мокрите крачоли и обичната смърт в мрежата, измервана с тонове, това не беше така! Не беше — и рибите го знаеха, защото далеч по-малко се мяткаха една до друга, отколкото попаднали на сухото сами. (Дали и пъпешите не го знаела, защото те пък растяха добре в миризмата на околните пъпеша?)

Така бяха поели нещата през есента край морето, тъй щяха да продължат много, ако един прекрасен ден (най-сладкото есенно слънце, най-незабравимият цвят на морето) не бяха пристигнали бързо прочулите се Владикови.

Но те пристигнаха, настаниха се в разкошния хотел „Лири“ — на сто и петдесет крачки от бараките на рибарите, в северния край на Слънчев бряг, в „неокултуреното“ — и всеки следобед с голям интерес чакаха изтеглянето на мрежите: самият Владиков, шейсетгодишен мълчалив човек от дипломатическата кариера; Владикова, не особено по-млада, от него, кротка и приятна; дъщеря им Соня, на годините на Богомил Тодоров Бижев; синът им Жани, по-млад, с оранжев форд-ескорт, в който имаше скъпи ракети за тенис.

Жани пръв откри, мълчаливо и безпогрешно, че Боге някак не е от тези брадати и боси мъже, които теглят мрежата, а само е между тях. Самият Боге установи това още от първия поглед и от начина, по който бяха казани едната шепа най-обикновени думи.

Владикова-старша пък първа откри, че Соня рязко промени меланхоличното си държане, макар все така да събираше настрана мънички камъчета и охлювчета по пясъка.

Владиков беше истински дипломат — никой и с нищо не можеше да открие какво всъщност си мисли, говорейки винаги равно, еднакво към всички, приятно.

Соня гледаше Богомил Тодоров Бижев — това беше всичко.

Владикови купуваха прясна риба всеки следобед, сам Колю на Рада им я избираше, още докато сребърните тела кипяха в мрежата.

— Елате на чорба — каза той, — в събота вечерта.

Владикови приеха с радост поканата, освен тях имаше още двама курортисти, приятели на Колю на Рада, и един германец с жена си, който говореше малко български и въобще не се отделяше от рибарите.

Тази събота вечер се превърна в чудесен, мил, освободен от всякакви условности и напрежения празник — голямата група на гостите и рибарите се разположи в края на рядката горичка край бараките, около огъня. Тенджерата бе всъщност казанче, миризмите на избраните строго подправки се носеха из въздуха и поне пет от двайсетте души говореха едновременно. Те продължиха да говорят всички и когато паничките и лъжиците вече потракваха в ръцете им, искреното желание да похвалят чорбата бе неудържимо. На любезните въпроси за рецептата и майсторлъка Колю на Рада отговори:

— Пет неща трябва за рибената чорба: горещо, люто, кисело, чер пипер, пащърнак.

— А риба? — попита Владиков. — Не трябва ли и риба за рибената чорба?

— Може — каза Колю на Рада. — Може да се сложи и риба, стига да има.

На другия ден, когато Богомил бе изпратен от бригадира да докара каручката на бай Симо и Соня Владикова тръгна по брега след него, той си помисли, че към чувството на любовта у човека, за което трябва нежност, себеотрицание и мъка, може да се прибави и човек, стига да има.

Той спря в началото на пътеката, която водеше към шосето. И Соня спря — на трийсетина крачки от него. Когато след малко тръгна отново, обърна се и видя, че тръгва и тя.

На шосето седна в тревата и просто ѝ махна с ръка. Тя дойде и седна до него.

— Идваш ли с мен?

С безизразно лице тя каза:

— Ако искаш.

— Махни на някоя кола.

— Далече ли е?

— Не много.

— Аз мога да взема нашата кола.

— На брат ти ли?

— Тя не е на брат ми. Тя е наша. На баща ми.

— Няма смисъл. Все някак ще стигнем. Има и автобус. На връщане аз ще те докарам с моята кола.

— Каква марка?

Той се засмя.

— Ще видиш.

Соня беше хубава, това се виждаше отдалеч — след пет минути двамата с Богомил седяха в едно рено, зад младо и шумно семейство. Лъгаха много и убедително, с красиви за ухото импровизации. В една от тях се оказа, че са годеници — при думата Богомил свободно праметна ръка през рамото на Соня, а тя още по-естествено се сгуши на рамото му и го целуна.

— Браво на вас — каза веселата глава на семейството в реното. — Така като ви гледам, вие сте родени един за друг.

Сега Богомил целуна Соня и тя се усмихна — за пръв път, откакто бяха се видели.

Слязоха край бостана на бай Симо, хванати за ръцете, махаха дълго на отминаващото рено и останаха така на шосето — хванати за ръка.

Така и продължиха до колибата, в която нямаше никой, освен мекото сено на земята.

— Няма го — каза Богомил.

— Кого?

— Бай Симо. Трябва да отидем до селото.



— Веднага ли?

Той сви рамене и се усмихна.

Тя послуша ударите на сърцето си — немееща в страха от собственото си хрумване. То приличаше на летенето върху водните ски: не искаш да спреш, а знаеш, че всеки миг падаш. Приличаше на съня: долавяш звуците на утрото около теб, разбираш, че това вече е свършило, но не искаш да отвориш очи. Приличаше на много хубав филм: всичко е прекрасно, но... съвсем няма да свърши така. Каза:

— Аз съм с годеника си. Каквото каже той.

Богомил се засмя с глас. Чу се, че произнася:

— Сигурно е много хубаво. Ама много.

— Кое?

— Да имаш някой, който да ти казва какво да правиш. Да не се мъчиш сам.

— Ти мъчиш ли се?

— Кога?

— Когато решаващ сам.

— Хайде да отидем до селцето да си свърша работата, по пътя ще ти кажа.

На излизане от колибата Соня се обърна и почти цяла минута гледа сено то върху земята, в полусянката-полумрак.

— Какво?

— Нищо. Понякога зная, че има неща, които ще помня през целия си живот. Без някакво особено основание, макар. Сега това сено.

— Какво... сено то?

— Остана завинаги в мен.

— И с мене се случва така. Случвало се е.

— Ти какъв си?

Тя спря и сложи ръката си на гърдите му — сестра, майка, съпруга от двайсет години насам, болногледачка.

— Болен.

— От какво?

— Не знам кой съм. Нямам памет. Помня само от една година насам. Десет месеца бях в психиатрията и два месеца сега съм тук.

— Как те пуснаха?

— Избягах. Това е дълго. Няма значение. Само ти знаеш, от всички.

— Как стана това?

— Кое?

— Загубата на паметта.

— Пребиха ме. И това е дълго. Не мога изведнъж всичко да ти разкажа.

— Тогава аз.

— Какво ти?

— Да кажа за себе си.

Тя го хвана подръка — вървяха много странно през камъните и пясъка към селцето, тъй, подръка.

— Излиза, че ти не знаеш всъщност кой си, нали така?

— Точно това е, Соня.

— И аз не знам коя съм. Аз не съм на Владикови. Не са ме родили те. Осиновили са ме. После се ражда Жани. Той е техен. Те не знаят, че зная това.

— Кои?

— Владикови. Баща ми и майка ми, които не са ми баща и майка. Те ще умрат, ако разберат, че зная. Аз нито мога да им кажа, нито да разбере коя съм.

— Не помниш ли истинските си майка и баща?

— Била съм на десет месеца.

Той спря и я прегърна. Каза едно „сестро“, което заприлича на вопъл — за да го скрие заедно с бликналата влага в очите си, целуна я силно и продължително.

— Чакай — каза тя, когато можа. — Това също не е свършено изключено.

— Кое?

— „Сестро“.

Той дълго я зяпа. Накрая каза:

— Глупости!

— Не искаш ли?

— Глупости, глупости!

— И аз не искам. И наистина това са глупости, виж само колко сме различни. Ти откъде си?

— В паспорта ми пише село Русаля. Северна България, гледах го на картата.

— В мене има, тоест в тайната за мене, има македонски истории. На юг от Благоевград, Сандански, Петрич. В това съм сигурна напълно.

— Искаш да кажеш...

— Искам да кажа: не бой се, не съм ти сестра.

Бяха в края на селцето — Роско пасеше на поляната. Богомил влезе в къщата на бай Симо да го потърси. Там нямаше никой, съседката каза, че отишъл до града с автобуса.

— Колю на Рада ме прати за каруцата — каза Богомил.

— Впрягай и я вземай, той знае — каза съседката. — Чакаше те вчера да дойдеш.

Богомил впрегна Роско в каручката, двамата със Соня седнаха на дъската и тръгнаха.

— Нито един мерцедес на света — смееше се тя, — нито един боинг не бих предпочела!

— Не говори така, защото...

— Защото какво? Ще ме заведеш в колибата ли? На сеното?

— Като едно нищо. Дий!...

— Ще ме уплашиш.

Той стегна дизгините и Роско спря. Погледна Соня продължително в очите, каза на кончето „хайде“ и придърпа единия каиш така, че посоката сега беше бостанчето. Извика още веднъж „хайде!“ — та изплющя и камшикът.

Когато спряха край колибата и той отвърза Роско да пасе каквото е останало из бостана, Соня каза:

— Цялата съм изпотрошена.

Богомил Тодоров Бижев я хвана над лакътя, вкара я в колибата и каза глухо:

— Още не си.

Тя си дръпна ръката, направи няколко крачки назад и когато опря с гръб дъното на колибата, хвана полите на роклята си.

Обърната рокля. Цвете. Лъжовен нектар, неизбежен. Закон божи. Роби, роби на онова, което не знаем и заради което, от което сме тук...

## 10.

Владикови се прочуха с това, че заключиха Соня в луксозната стая на хотел „Лира“, а тя намираще начин да изпраща бележки на Боге, в които пишеше: „Казах всичко, нямаше как, кажи им го и ти, моля те!“ След третата от тях, която Милутин (от рибарите) беше прочел, преди да я донесе, Боге разбра, че ще му се наложи един разговор с дипломата. Той предпочиташе Жани, разбира се, но дипломатът не искаше посредници за случаи като този и ето че един ранен следобед се изправи долу, на мокрия пясък, и зачака лодката от далечината. (Когато Колю на Рада и другите рибари научиха от Милутин за бележката, Богомил трябваше да даде някакво обяснение; той направи това, като сви рамене и се усмихна по възможно най-рибарския начин — беше напълно достатъчно — Колю на Рада извика от удоволствие, другите намигнаха замечтано и, вътре в лодката, това беше всичко.) Въпреки твърденията на тези, които прекарваха живота си на брега, от морето брегът се вижда по-добре, а не обратно — Колю на Рада още отдалеч рече:

— Ще имаш дипломатическа среща, Боге.

Всички видяха Владиков — някои се изсмяха грубо, друг каза, че „на тия номера данъкът им не е хубав само“; Богомил пое дъх до дъното на дробовете си и като съобразяваше хилядите възможности, всъщност искаше да скочи във водата и да плува километър, два, пет — докато го загубят от очите си всички, и след това да си потърси друг бряг. Попита се защо всъщност не го прави — ето, един скок само — и разбра, че Колю на Рада и рибарите вече бяха вътре в него, бараката, вечерите, заплатата, тежката работа, кончето Роско и бай Симо — всичко това беше дълбоко вътре в него, за няколко месеца само, и от него, вътрешното, растеше кожата му, с която можеше да се живее някак в този свят. Той след секунда разбра и това (знаеше си го смътно), че Соня изведнъж се е настанила в центъра на това вътре и че не искаше да я остави. „Нима не остави своята Червенушка, идиот?“ Но тя не беше заключена. Тя — без друго — един ден ще го намери. Сигурно. Сигурно! А за какво му е? Да изпилява кървавото месо под

кожата, да държи идиотския микроскоп пред очите му и той да се гърчи от всичко, което го заобикаля? С всички жени на света той можеше да живее — да се ожени, да прави деца и да ги отглежда, да им печели, да се жертвува всякак, с готовност, нали това е мъжът, дявол го взел, какво друго? — само не и с Червенушка. Не искаше. Прекалено много я обичаше. Сигурно колкото майка си, колкото би обичал децата си. Да се маха! Не му трябва такава връзка с този свят, а тъкмо тя беше единствената. Ето, затова да се маха. Да бъде свободен — напълно — тъй както съдбата го бе освободила от самия него дори и бе пожелала всичко да се започне отново.

Брегът приближаваше. Владиков растеше — кротък и застрашителен.

Когато Богомил стъпи на пясъка и покрай работата погледна отблизо очите на дипломата, с изненада откри, че в тях нямаше нищо различно от друг път и нищо застрашително. Той му отдели четири хубави риби (подарък) и опита да се усмихне. Владиков искаше да плати, но Колю на Рада изпревари възражението на Богомил:

— Не, не! Дума да не става! Това е от нас.

— Аз не плащам рибата — каза Владиков. — Не сме се разбрали добре.

— А какво?

— Виното. Искам да ви почерпя. Ха да ви видя как ще ми откажете.

Колю на Рада се почеса и прибра парите от ръката на дипломата.

— Абе... не е много лоша идея — каза той, та прати едно от момчетата да донесе едно кашонче бяло вино.

Владиков покани любезно Богомил да пият кафе и да поговорят. След един час те седяха на терасата на хотел „Лира“ (Богомил гладко избръснат, с нова риза и панталон) — пред тях стърчаха бишкотите от двете мелби и по чаша коняк.

— В никой случай не позволявайте на безпокойството да ви съветва — каза Владиков с добрия си тон, — ако, разбира се, позволите на мене това.

— Кое?

— Да ви съветвам.

Той се усмихна.

— Защо не — каза Богомил стегнато, до степената на сърдитото.  
— Вие сте човек, който...

Владиков махна с ръка.

— Човек, като всички човеци. Малко по-стар от вас. Имам предвид и вас самия, и Соня, и Жани. Малко по-стар, малко по-грешен. Е, може би малко по-опитен, за утеха и компенсация. Вие сами после ще се убедите, че това е така, нека сте живи и здрави.

Още един такъв имаше някъде там, в Загубеното, Богомил в този миг го видя, с моментната, бързо преминала болка отляво, той така говореше благо, с безизразно лице и мустаци, зад благите думи имаше нещо, на което човек не иска да повярва — не иска, дори ако му е удобно да вярва — човек без спомени е глупав, разбира се, като дете, цялата тая с „шанса да почнеш отново“ е само един отчаян вик на волята да се живее. Посегна към чашата с коняк, кимна.

— Наздраве — каза Владиков. — Но на вас какво ви е?

— Наздраве. Защо?

— Пребледняхте изведнъж.

— Случва ми се от време на време. Аз не съм... напълно редовен човек.

— Зная. Соня ми каза това. Аз затова я заключих.

Не можа да разбере връзката, отпи голяма глътка и, още преди да се е свършило питието в чашата, махна с ръка и показа на сервитьора двата си пръста.

— Да, да — каза Владиков, — нека да донесе още два малки.

В тона му имаше разрешение, снизхождение, благородство, което в последна сметка потиска другия; Богомил каза бързо и по-грубо, отколкото очакваше:

— Аз ги поръчвам, тези два малки, от мене.

Владиков сви рамене, не знаеше какво да каже, усмихна се най-сетне. („Човек загубва важна част от силата си, когато го черпиш, когато му се усмихваш, когато го награждаваш, когато му даваш, когато го хвалиш; той удвоява силата и злобата си, когато го подозираш, когато настоятелно искаш от него, когато го ругаеш, когато го забравяш“ — мисълта го изпълни с удоволствие, усмихна се и той.) Мълчаха твърде дълго, сервитьорът през това време успя да донесе две нови чаши, остави ги с извънредно старание и се отдалечи заднишком.

Богомил преля съдържанието на новата чаша в старата и каза с въздишка:

— Не виждам, другарю Владиков, връзката.

— Коя връзка?

— Между онова, което ви е казала дъщеря ви и това, че вие сте я заключил в стаята ѝ.

— А, да. — Владиков докосна новата си чаша, завъртя я леко около вертикалната ѝ ос и я остави на мястото ѝ. — Веднага след скандала, аз...

— Извинете, кой скандал?

— Не вашето... приятелство, разбира се. Скандал наричам, защото е така, приказките, които Соня изприказва на майка си, а веднага след това и на мене. Аз не се нуждаех особено от подробностите за вашата разходка с... каруцата. Никак не се нуждаех, честна дума.

Приятният облак, на който можеше да се оприличи излъчването въобще от този Владиков, в същия миг посивя застрашително и човек можеше да очаква гръм.

— Аз...

— Един момент, не ви поканих, за да разширяваме скандала, а напротив. Един ден, когато станете баща, ще разберете сам всичко това. А сега просто трябва да ми вярвате. Та, веднага след нашия вътрешен „скандал“, който мина, разбира се, тихо, аз си направих труда да разбера кой сте вие.

Всичкият въздух в гърдите му се втвърди, натисна стомаха и гърлото му — така човек се чувства, когато се дави — той отвори уста, но едно движение на ръката на Владиков му каза да не се безпокои, последвано от думите:

— Не бързайте, не се плашете, тъкмо в това е цялата работа. Аз получих справката веднага, макар че знаех само имената ви от рибарите. Направих го, защото не повярвах на Соня за... вашата загубена памет, или по-скоро не повярвах на онова, което вие сте казал на нея.

— Другарю Владиков...

— Не бойте се, казвам ви го като баща. Тъкмо в това е цялата работа. Оказа се, че наистина е така, сега зная за... вашето заболяване, да го нарека, точно затова заключих Соня. Аз ѝ показах, естествено

онова, което... вие сте бил. Тя изпищя от радост. Искаше да изтича веднага и да ви разкаже онова, което вие не знаете за себе си. Че сте един прекрасен младеж, че нямате никакво основание да се измъчвате и че един ден паметта ви ще се върне сама. Но това не трябваше да става.

— Кое?

— Вие не трябваше, а и сега не трябва, да се занимавате с онова, което е заличено във вашата памет. Лекарите категорично не позволяват.

— Те знаят ли сега къде съм?

— Кои?

— Лекарите.

— От психиатрията ли?

— Да.

— Не. Не вярвам. Аз не съм казал никому нищо, разбира се. Но вие не се чувствувате като беглец, който се укрива, защото никой не ви издирва. Някои си доктор Димов дори смятал, че така е най-добре засега.

— Как?

— Така, както сте избягал с вашата... санитарка и някак се оправяте с живота.

— Той ли го е казал това?

— Да. Мое доверено лице е разговаряло с него. Вярвайте ми, без да ми искате детински доказателства, знаете, че съм дипломат и не всичко бих искал да коментираме заедно, сигурен съм, че ме разбирате добре.

Въздъхна. Имаше нещо стабилно в приказките на този Владиков, макар че имаше и нещо тревожно. Отпи още една голяма глътка и му каза двете думи. Владиков се усмихна.

— Вие сте наистина прекрасен млад човек, успяхте да определите само с две думи онова, което е моята професия. Аз самият толкова точно никога не съм могъл да се изразя. А това толкова ли ви се услажда? Какво ви дава?

— Кое?

Владиков посочи с глава чашата в ръката му.

— Не знам. Не пия като другите в бригадата. Те пият много. Но сега ми идва добре. Моля!



Това „моля“ бе към сервитьора, вдигнатите два пръста също бяха за него, той кимна и след малко постави на масата още две чаши с по петдесет грама коняк.

— Разбрахте ли добре защо Соня е „арестувана“ сега в стаята си?

— Почти да.

— Ето, за да не бъде почти, а изцяло. Тя на всяка цена искаше да ви разкаже кой сте вие. Вашите лекари обаче не позволяват това, за ваше добро.

— Зная.

— Това е всичко. А колкото до моето недоверие, което ме накара да правя справка за вас, то е напълно обяснимо. Представяте ли си... как погледнах на приказките на Соня за вас? Разбира се, че не можех да повярвам така. Виждам, че не сте от рибарите, а само сте между тях. Говорихме за това с Жани. Той даже твърди, че ви познава отнякъде, но не може да си спомни откъде. Бях длъжен да проверя. Както сега съм длъжен да държа Соня изолирана от вас. За ваше добро, много пъти вече повторих.

— И докога?

— Какво?

— Докога ще я държите заключена?

— Докато заминем, разбира се. Но аз не можех да тръгна веднага.

Беше приятен, този Владиков — кроткият му тон всъщност бе като най-остър бръснач, с който също така меко и безболезнено можеш да отрежеш каквото и да било.

— Викането е като тъп нож, с който се измъчва работата.

— Моля?

— Мисля си за вашия тон и за общото ви поведение, другарю Владиков. Те са като бръснач. Леко вършат работата. А пък крещенето е като тъп нож, това си помислих.

— А, да. Хубаво сравнение.

Разговорът бе свършил. Последва малък, любезен скандал кой да плати. Владиков надделя с помощта на сервитьора и започна да яде мелбата, която се бе разтопила. Каза замислен:

— Освен всичко това, което вече знаете, аз имам някаква идея за вас.

— В какъв смисъл?

— Ако искате някаква по друга работа. Но трябва сам да говоря с вашите лекари и тогава.

— О, моля ви се...

— Не се безпокойте. Просто си мисля за вас ей така, като човек.

Нямаше и помен от дълбокото вътрешно безпокойство, с което Владиков дойде на терасата, сега той се облегна назад в стола и като видя жена си, някак младежки ѝ помахна с ръка.

Тя идваше бавно и навреме, като в изпипан сценарий, подаде си ръката на Богомил (той скочи, целуна я изискано), настани се в стола до мъжа си и каза няколко думи за времето, последвани от:

— А вие сте си добре тука, докато другите гонят рибите в морето.

— Гонят си дисертацията — каза Владиков. — И то под чадъра.

Владикова и Богомил погледнаха там, където се извъртяха очите му и Хелмут, германецът, им махна енергично.

— Защо сам? — попита Владикова на немски.

— Наука самотна! — каза Хелмут. — Роба самотна! Хелмут самотен!

— Къде е Сибила? — продължи на немски Владикова.

— О — каза Хелмут. — Сибила не самотна! Жена никога не самотна! Тука много!

Германецът си почука челото и след това завъртя пръстите на ръката си. След това стана от стола си, прибра вечните книги, с които ходеше, и дойде при тримата.

— Може?

— Разбира се — каза Владиков. — Нека теорията и практиката се обединят.

Хелмут стисна силно ръката на Богомил, усмихнат сърдечно — от това разстоянието между Богомил и всички останали не се скъси с милиметър. Напротив, то някак се увеличаваше бързо — дори и когато след половин час (четвърти малък коняк) Жани и Сибила пристигнаха от корта за тенис и бързо изпиха по една бира.

Тези хора (всички останали) бяха други. При рибарите беше толкова лесно и нормално. При рибарите можеше да остане завинаги — повтаряше си това и след малко, когато каза на компанията, че му е време да впряга Роско и да кара кошове с риба, повтаряше си го и по

пътя, но едновременно знаеше, че дълбоко в себе си не мисли така, не мисли така, не мисли така...

Спря. Страхуваше се от бързото мислене без препинателни. Дишаше тежко, изпълваше се с яд, мъка и злоба. Тези три дявола — Яд, Мъка и Злоба — растяха в него сами, при всеки допир с другите. Прав е бил онзи, който е казал, че адът, това са другите. Умен е бил. Теглил ще да е този човек. Брат мой. Но ето, нали и той е част от „другите“. Боже, кои са другите, не сме ли всички ние, живите, все други? А какви други? Кои тогава сме самите ние, боже? Рибарите ли? Дипломатите ли? Тези, които стискат ракетата за тенис и онези, които стискат дизгините на крантавия Роско — по какво всъщност се различават? А трябва ли да са еднакви? Какво ще стане, ако всички стискаме ракети за тенис? Или пък — дизгините на крантави кончета? Май трябва всичко. Всички май трябва. (На кого трябва?!). Наистина не може всички да продаваме пъпеша — така, както не може всички да купуваме пъпеша. Тоест: някои трябва да отглеждат пъпеша и да ги продават. Някои трябва да имат пари, за да купуват тези пъпеша.

Беше стигнал до морето, беше се съблякал гол и вече газеше навътре, когато чу звук от счупено стъкло, далече назад. Обърна се и видя прозореца на Соня. И нея видя в дупката, и кърпата, с която му махаше. Махна ѝ с двете си ръце, прати ѝ целувка пак с двете ръце и легна по гръб върху водата. Плуваше навътре и гледаше размаханата кърпа. Сега нямаше страх от нищо. Светът беше такъв, какъвто си е. Ето, той плува в морето, но не е риба. Не иска да влиза в мрежата и няма да влезе. Няма! Ще влязат рибите, той ще изтегли мрежата и ще продаде тонове рибешка смърт, за да вземе своето. Да има риза и панталон, коняк, квартира през зимата. Тоест: има риби, има хора, има крантави кончета, скъпи хотели — всичко, каквото има по света, тъй както има всякакви бурени и цветя там, в двора около жълтата къща, и в дворовете около всичките къщи по земята. И нищо няма стойност, ако не е свързано с всичко това, което просто си го има на белия свят. И, боже, една размахана кърпа от един прозорец понякога стига, за да живееш без вечните три дявола в себе си: Яд, Мъка и Злоба. Ето така.

Обърна се по корем и плува много дълго. Надви забързаното мислене (то не успя да му надвие), това беше от физическата умора — за кой ли път вече го установяваше. Когато се връщаше към дрехите си на брега, в дупката на прозореца нямаше никой.

През нощта, в два и половина, чу гласа на германеца, който го викаше. Излезе веднага и попита тихо, дрезгаво:

— Какво става, Хелмут?

Онзи му кимна да го последва. Когато се отдалечиха от бараката, каза:

— Соня казва Сибила, Соня утре пътува.

— Да?

— Това казва. Соня казва Сибила. Пише.

Хелмут помагаше на своя български с ръце.

— И какво, Хелмут? Аз какво?

— Богомил чака тука. Соня идва.

— Кога?

— Соня идва, идва! Тука сега!

Седнаха край брега, където Хелмут посочи. Пет минути покъсно дойде Жани.

— Не става — каза той. — Хич не ми се бърка в цялата тая, обаче...

— Кое не става? — попита Богомил грубо, поради притеснението, което в присъствието на Жани се удвои.

— Абе през цялото време има дежурен човек, разбира се. Соня не може да мръдне, след като баща ми е казал това веднъж. Аз се прибирах от бара и я видях как слиза по балкона. Знаете балконите, не е много трудно. Обаче оня събуди баща ми веднага. Тоест след като беше видял Соня как се вее по парапетите. Това е положението.

Изпушиха по една цигара, Хелмут повтори десетина пъти „много льошо, много льошо“, след това мълчаливо се разотидоха.

Богомил не спа до сутринта.

Видя как оранжевият форд-ескорт замина.

На обед дойде шофьор с контейнери за рибата в един жук, и Колю на Рада го прати да върне каручката на бай Симо.

Когато мина край бостана, колибата беше развалена.

Ето, така се разваляха нещата, както и думите. В много дълбоката, внезапна тишина на душата си, той се закле да пази нещата. Не можеше да си отговори защо, но знаеше, че в това има смисъл, с който може да се живее нормално.

Всъщност, когато стигна до къщичката на бай Симо, вече беше в отлично настроение. Попита, съседката още отдалеч:

— Тука ли е?

— Вътре — каза тя.

Разпрегна Роско, настани го и реши да влезе при своя приятел. Никога не беше виждал близките му — стотина пъти бе получавал от тях много здраве и толкова беше им изпращал.

— Ей, бай Симо!

Никой не се обади.

— Вътре е, вътре — каза съседката.

Влезе, огледа се в полутъмната собичка и видя бай Симо, седнал пред масата. На самата маса имаше наредени четиринайсет чаши в редица. Тринайсетте бяха празни, в четиринайсетата имаше сто грама ментовка.

— Здравей, началство!

— О, Богомилчо...

— Какво става?

— Става — каза бай Симо и се засмя странно.

— Сам ли си?

— Не — каза бай Симо. — Всички сме тука, не виждаш ли.

Богомил не разбираше нищо. Не виждаше никого в стаята. Бай Симо посочи чашите пред себе си.

— Ето ги.

— Аз питам за твоите хора.

— Ето ги — повтори бай Симо. — Това са моите хора. Сега си приказвам с най-малкия.

Той сочеше четиринайсетата пълна чаша. Богомил въздъхна.

— На тоз, и на таз — каза бай Симо, като посочи петата и шестата чаша. — И той се казва Симеон, като мене. Сядай, де.

Богомил седна на одъра. Старецът се надигна, извади от долапа в стената шише с ментовка, наля в порцеланова чашка за кафе, без дръжчица, постави я пред своя приятел и каза:

— Добре дошъл, Боге. Залепна ми устата една седмица.

## 11.

Зимата дойде и за рибарите. Една нощ през ноември те осъмнаха с песни и до вечерта на другия ден нямаше никой от тях край бараката. Богомил Тодоров Бижев остана последен и — в качеството на помощник-бригадир — трябваше да възстанови порядъка за следващия сезон, така се бяха разбрали с Колю на Рада. Започна с празните бутилки от вино и от бира — те бяха повече от триста. Прекара ги с една ръчна двуколка на „Плод-зеленчук“, която намери под терасата на хотел „Лири“ захвърлена, прибра малката сума, заключи и тръгна.

Не знаеше накъде. Не се отчайваше, защото беше свикнал, а и тъкмо това състояние бе пълно с всички възможности. Никой не го пазеше да не хукне, никой не го водеше. Беше излъгал Колю на Рада, че „има едно гадже“, което щяло да го прибере при себе си в София и там щял да изкара до пролетта. Излезе на шосето (беше си купил и шлифер) с торбата в ръка, която съдържаше: три чифта бельо, шест чифта чорапи, самобръсначка и огледалце, две ризи и един панталон. Спирките бяха почти една срещу друга — толкова просто е да избереш: сядаш в този автобус, който дойде пръв.

Случи се варненският (какво значение?). Богомил седна вътре и след два часа беше в града. Отби се в първата закусвалня, изяде две топли чорби и тръгна да търси най-евтиния хотел. Това се оказа работа проста — остави чантата си, без да я отваря, и излезе да се разходи по пристанището. Това се оказа паметна гледка. Внушава спокойствие и респект, вечност и чувство, че си потребен. Спря се край товарачите, гледа ги дълго, и накрая сам заговори двама от тях, като им каза откъде идва.

— Работа колкото щеш — каза единият. — Гръб само да има.

— Щом е бил с Колю на Рада, гръб има момчето — каза другият.

— Помниш ли Милутин?

— Кой Милутин? — зарадва се Богомил. — Нашият ли?

— Той не е вашият, а нашият — каза човекът. — Той си беше при нас, та после отиде при Колю на Рада.

— Онзи ден се разделихме — каза Богомил. — Той се прибра към Оряхово.

— Старо Оряхово.

— Старо Оряхово, де.

Всичко това беше достатъчно, за да може на другата сутрин Богомил да облече сините дрехи. Три дена по-късно напусна хотела — беше получил „ключ“ от фургон, в който имаше легло с дюшек и масичка. („Ключ“ в случая значеше една отвертка, с която се отваряше вратата без дръжка — отвертката оставена под стъпалата на фургона). До вечерта на другия ден фургонът беше измит и излъскан, леглото бе застлано с войнишко одеяло и нова, бяла като сняг възглавница сияеше върху него. До края на седмицата се появи малка, великолепа циганска печка, купена за шест бири, намазана с черна боя, кюнците също — Богомил Бижев пееше вечер заедно с нея, да ѝ приглася.

Богомил Бижев, пристанищен работник, сънуваше своята Червенушка, сънуваше Соня, белите риби, жълтата къща; ставаше и работеше силно, пиеше вечер с колегите си и ги слушаше; прибираще се във фургона и сънуваше.

Той имаше трудова книжка.

Спокойствие.

Далеч по-малко страх от липсата на смисъл и от въпроса „кой съм аз, какво съм?“ — с всеки изминат ден.

Един от тях съм, какво повече ми трябва? От тези, около мене. Всеки поотделно е един от околияте. Как Соня живее, без да знае коя е? Кой всъщност знае кой е? Беше чувал случаи за сменени деца още в родилното отделение. Беше чувал (и беше толкова лесноосъществимо), че някои деца не са от собствения си баща, без двамата — и детето и бащата — да подозират това. Тогава защо е тревогата? И какво всъщност е един баща и един дядо пред бездната от неизвестните ни прародители Назад?

Спокойствието растеше с времето, прекарано тук, тримата дяволи Яд, Мъка и Злоба спяха своя зимен сън — стигна се дотам, че Богомил Бижев отдели някой лев и, като не искаше да го държи по джобовете си или във фургона, отиде един прекрасен ден в банката да си открие сметка.

Денят наистина беше прекрасен — пред Нова година хората бързаха енергични, загрижени за хубавото, което винаги очакват —

един между тях той слезе в спестовната каса, огледа се, попита и се нареди на гишето. Десет минути по-късно Богомил Бижев имаше и спестовна книжка. Повтаряше си: „Какво, какво искам повече?“ — докато излизаше от банката и тогава видя оранжевия форд-ескорт.

Колата беше паркирана на място, където не можеше дълго да остане. В нея нямаше никой — дори и ракетите за тенис.

Въздухът в гърдите му отново искаше да го газни, ядоса се, купи си от съседната будка цигари и се облегна на един стълб.

Защо треперя? Защо въздухът се втвърдява в гърдите ми? Защото чакам някого, от когото... какво? На мен нищо не ми зависи от никого и всичко, всичко свързано с мен — това съм аз. Защо устните ми пресъхват (всеки момент мога да почна да мляскам, подобно на бай Георги), тоест все още съм болен. Все още съм глупав като дете. Сега мога да тръгна и да продължа пътя си, без да се обръщам назад. Всеки момент мога да направя това. А не го правя... Защото чакам, искам да видя една жена. Какво е различното между нея и всички тези други жени, хилядите, които минават наоколо? Нищо. Какво ми е различното на мене? Виж всяка от тези жени, които минават, втвърдява въздуха в нечии гърди. Задушават някого. Кара го да трепери. Защо точно тя? Защо точно него? Това е смешно. Ужасно старинно, мухлясало, глупаво — някога някой е успял да притисне раята човешка, да я накара да му работи, да му служи, всичко това не му е било достатъчно и е излъгал раята да живее по двойки, така му е било по-удобно на него, така по-лесно той не е спазвал „закона“, създаден за другите — добитъка тъй го скопяват, за да е кротък във впряга. Но човекът, всеки човек, е склонен — също като мен преди минутка — когато си зададе въпроса: „Какво ми е различното на мене?“ — да избегне да си отговори. Истината: та това е той самият — от едната страна, и всички останали — от другата. Всеки човек... Много е смешно. Не може да бъде вярно. Има голяма измама; кой беше казал, че боговете се надсмиват над нас? Кой са боговете? Какво сме ние? Мелези между земна маймуна и гости от други планети? Случайно създадени, от прищявка (и после развъдени страшно поради качествата, онаследени от „Госта“) или пък търсен хибрид, вариант, степен и вид, подобно дрождите, пчелите в кошера и хилядите кръстоски за мляко и вълна, и месо? Защо е забраната да познаем смисъла на това, което сме? А не се ли страхува понякога Гостът-баща, че качествата му в нас ще се



развият достатъчно, за да тръгнем с ракетите и ние, да се разселим и даже да му направим там една революция? Или той просто ще ни запали (едно шише газ за болния кошер и една клечка кибрит) и после ще си създаде друг рояк — „здрав“. А може би — толкова пъти сме опитвали! — ще ни накара сами да се изгорим...

Гостенино, отгоре над нас, не се ли страхуваш, че мисля така? Не е ли грях да мисля така? Ако е грях, тогава прости ми го, защото това е твоята мисъл — маймуната търси само храната, убежището и разнополовото другарче. (Впрочем тя още по-малко знае защо е този бесен, най-силен инстинкт: да се развъжда на всяка цена). Гостенино, Гостенино в мен, Мъка и Блаженство си ти...

От навалищата изведнъж се показаха четири фигури, които с нещо се различаваха от околните — той позна Соня и Жани, разговарящи оживено с високо момче и красиво момиче. В същия миг Соня го погледна, вдигна вежди и каза:

— А!

— Добър ден — каза той. — Видях колата...

— Какво правиш тук?

— Бях до банката.

Жани каза: „О!“ — след което представи високото момче и красивото момиче на Богомил. Те се казваха Косю и Джина. Не проявиха особен интерес към познатия на Владикови.

— Банката ли каза?

— Да, защо.

Това не беше същата Соня. Онова беше сън. Това — сега и тук — бе истинската Соня Владикова.

— Знаеш ли, ти си о'кей. Аз се убедих, че няма смисъл да...

— Да какво?

— Вие си говорете — каза Жани, — ние ще се отбием до магазина за обувки. Чао, Богомиле.

— Чао.

Соня се усмихна.

— Убедих се, че наистина няма смисъл да ти разправам онова, което научих за теб. Било опасно, така казаха. Но и няма смисъл. Ти си о'кей, разбираш ли? Във всяко отношение. Нямах никакво, ама никакво основание, да се безпокоиш. Иначе как живееш?

— Работя.

— Браво. Това е много хубаво. Ама толкова се радвам, че те видях.

(„Всичко, съвсем всичко е измислено, боже, измислено е от мен, къде е треперенето, сухата уста, в твърдият въздух в гърдите? Всичко е толкова просто, а аз само измислям, измислям, измислям...“)

— И аз се радвам. Видях колата и реших да изпуша една цигара наоколо.

— Много хубаво си направил. Знаеш ли, обади се някой път, понататък. Ама наистина.

Тя му подаде ръка, усмихна се мило и след като бе направила няколко крачки към магазина за обувки, в който влязоха брат й, Косю и Джина, след като бе направила тези бодри няколко крачки, обърна се и му махна много приветливо. Той остана до стълба, докато си допуши цигарата. После я пусна в желязната скара на уличния канал, обърна се и полека тръгна. Великото негово Никъде го чакаше Навсякъде. От собственото му съдбовно Нищо можеше да излезе Всичко. Вървеше и знаеше това.

Вечерта се напи на пристанището, после спа лошо и сънува, че във фургона има още едно легло. Червенушка беше пристигнала тайно, неясно как, и спеше в това легло по корем. Над леглото имаше смокиново дърво, той влезе и извика силно: „А!“ Тя се обърна бързо по гръб, усмихна се бавно и го чумоса с ръка. Събуди се измамен, лежа дълго с отворени очи и не виждаше какво всъщност да направи с двата празни дни пред себе си. Празник, да. Празни дни. Зъзнецо празни, които събират в себе си всичко и само от мисълта да ги прекараш легнал по гръб в един фургон, с очи в тавана, вече ти се повдига.

Стана, излезе бързо, купи дребни подаръци, две шишета ментовка и замина на юг.

Самото пътуване бе нещо. Имаше и други пътуващи. Имаше намерения в очите им, в жестовете и думите; имаше още очакване, движения, опити да се вземе решение — всичко това минаваше лесно през въздуха и една тъничка част от него проникваше вътре в самотника Богомил Тодоров Бижев, без той (заради самообидата и самосъжалението) да се стреми да стане така, без даже да се подлага в удобна за проникването позиция. Изведнъж се появя и великолепно чувство, че някого ще зарадваш, то за минути се превърна в приятно вълнение — когато през прозореца се появи къщичката на бай Симо,

пулсът му се усили грубо. Но тази къщичка беше обект номер две, оставен за десерт — първо щеше да посети Колю на Рада.

Колю на Рада го нямаше, посрещна го Рада на Колю. Тя го покани да влезе.

— Няма, няма — каза Богомил Бижев, — аз само исках да оставя това.

Той подаде пакетчето на жената, но тя, пресягайки се да го вземе, хвана ръката му и твърде силно го дръпна навътре. Рече:

— Абе, я влизай, като ти казвам!

Някой някога му беше казал така, беше му хвацал ръката така, той беше влизал така — със силно, скривано желание, предварително огромно спокойствие, крайно, последно спокойствие от познатото неизвестно вътре в сумрачната, проста и чиста стая, непритеснително, усмихнато наредена — ето, точно такава се оказа вътре в сумрачната стая, където светиш ти, а не предметите; толкова точно, познатото неизвестно, което крачките ти разкриват една по една, колкото те, собствените ти крачки, в обратния случай заплитат тебе самия в ужаса на непознаваемото известно.

— Той ако знае, че си дошъл, ще се напие от радост и кой знае кога ще се прибере.

Отляво и малко напред пред главата му нещо чукна, нещо светна, малко го заболя, разтърси го от радост — той наистина е бил много, дълбоко и важно по време, в такава стая, ако не в самата тази, боже, нека боли, нека да пукне, ако така му е писано, но тук. Тук!

— Той ще се напие и както не знае, че си дошъл, ама ще се прибере, защото те и другите сега ще дойдат. Те всяка година по това време...

Знаеше, разбира се, че ще дойдат, успя да не се пита и този път откъде знае — нима Рада на Колю се питаше защо има памет, нима Милутин (той влизаше в момента, без да чука, като у дома си, само се покашля и каза едно просто: „А!“ — като го видя) нима кой да е от рибарите, Симовците, варненските докери, фургонаджиите, барабите, каруцарите, продавачите на пъпеша, хляб, свирки, новогодишни подаръци, лотарийни билети, суровакници, усмивки, явни лъжи — различно патентовани — нима някой от всички тези хора се питаше защо помни онова, което се е случило с него в безредието на живота?

Или пък — в неспасяемия таен лабиринт на божията воля? Няма да се пита и той за обратното. Тук може. С тези хора.

— Милутине, прибери тая ракия, аз съм приготвила друга, ей сега ще направим компанията, пък той ако ще да се връща, ако не ще, нека спи в кръчмата.

Рада на Колю не млъкваше, това помагаше на шетнята ѝ, увеличаваше радостта ѝ; друг от рибарите се покашля и отвори вратата — след час бяха пет души около масата, пиеха и се смееха.

Болката отляво изчезна, смееше се и той, напълно искрено, естествено: беше убеден до дъното на неизвестното в себе си, че тук и така може да се изживее дори един живот като този, който му се бе паднал. Някоя от тези муцуни не беше „о'кей“, но се смееше, ядеше и пиеше с огромно удоволствие и беше готова да тръгне да те вади от морето с цената на собствения си живот — без големи приказки, без мисъл за думата „геройство“, също тъй естествено като дъвченето, разгорещаването от ракията, мляскането на сочната, искряща туршия, спонтанния удар по масата (с длан, с юмрук, с око и дума дори само) — никое от тези дрезгави, клобочести и ръмжащи гърла нямаше да ти каже: „Ама толкова се радвам, че те видях!“, защото нищо, освен приказките на бедното детство и чудноватите спасителни пояси на въображението, с които трябваше понякога да избягнат удавянето в моретата Болка и Мъка, или да обърнат наопаки вечната логика на света, та да станат в живия сън по-силни от силните — нищо, съвсем нищо, освен тези две вечни, законни неправдоподобности (за които всъщност е далеч по-точно да се каже правдоподобности) — нищичко друго не беше измислено. И това беше достатъчно, за Богомил Тодоров Бижев — двацет и осем годишния и шестнайсетмесечния едновременно — да не се гърчи. И да реши — миг преди самият Колю на Рада да се появи с вик и олюляване, с огромна усмивка, специално за Рада на Колю — че тук и това е истинската среда, в която великият остатък прави и заражда всичко.

Когато Милутин му даде комсомолската книжка и му обясняваше с мънкане и чести вдигания на раменете как стои работата, той беше пиян. Но се позна на снимката, разбра всичко и — сладко трогнат — прибра книжката в джоба си.

Тъй някак беше минал животът му в неизвестното назад — чувствуваше го с пределна убеденост. В такава стая. Сред такива хора.

Тогава наистина: о'кей! И във всички случаи — то се знае — е по-важно какво следва, а не какво е било. Ето, това трябва да се запомни. Заяви меко и категорично, че отива да види бай Симо, взе си торбата с двете шишета ментовка и тръгна. Рада на Колю му каза:

— Я го вземи тука човека.

Колю на Рада трясна с голямата си ръка масата и повтори:

— Тука! Бай Симо да се яви тука веднага!

Богомил се усмихна (много искаше да му кажат това), кимна и излезе. По пътя си спомняше думите и лицата им, елхата в сумрачната, велика стая — из въздуха се носеха недействително нежни снежинки.

Пое си дъх пред портичката на бай Симо, усмихна се и реши да влезе, без да тропа. Така влязоха у Рада на Колю рибарите, така се влизаше в такива къщи, разбира се. При такива приятели. На Нова година. Разбира се!

Бутна вратата, покашля се и няколко секунди почака, да свикнат очите му с полумрака.

Бай Симо беше с гръб към него, с лице към масата, както предния път. Наведен към петнайсетте чаши в редица — четиринайсет стъклени и една порцеланова, за кафе, без дръжчица. Всичките бяха пълни, без първата. Усмихна се, когато забеляза това и си помисли с любов: „Разговорът на моя приятел тепърва започва.“ Покашля се още веднъж, в същия миг от обора Роско изцвили силно.

Въздъхна, извади едното шише от торбата и го сложи на лавицата до вратата.

— Добър ден, бай Симо. За много години!

Каруцарят мълчеше и не помръдваше. Роско изцвили отново, още по-силно.

Извади второто шише, остави го на масата — тъй, че да тропне.

— Спиш ли бе, човек? Аз идвам да те вдигна и да те водя при нас. Ние сме у Колю на Рада и...

Бай Симо беше наклонил главата си, опряна на сгънатата дясна ръка, и го гледаше. В очите му нямаше нищо. В устата му нямаше дъх. Докосна го, да види студен ли е, тежкото тяло падна от стола, като повлече и него.

Роско тропаше с крак в обора и цвилеше. Богомил говореше нещо на мъртвия си приятел и го влачеше към леглото. Едното шише с ментовка падна и счупи две от наредените чаши на масата.

Дълго след това Богомил Бижев искаше да си спомни какво беше говорил в тези минути, но то, изговореното от него, беше потънало при неизвестното назад и вече никой никога не можеше да го открие. На неговото място бе изплувал някакъв спомен оттам — също тъй очи, останали без нищо, уста без дъх и страшно тежко тяло, което мъкнеш към одъра с думи през сълзи. И той знаеше, че това вече беше се случвало.

## 12.

Януари не беше толкова зъзнец в самотност — корабите пътуваха, работа имаше, печицата въз фургона говореше бързо и нежно; освен всичко това една уютна стаичка неочаквано отвори вратата си, зад която бе пълно с приятели.

Стаичката носеше късото и авторитетно прозвище „щаб“ — нещо, което го учудваше почти колкото фразата „гражданска отбрана“. От кого и кой се отбранява — питаше се Богомил Бижев. Гражданите от нещо и какво е то, или пък нещо от гражданите и с какво те го застрашават. Много по-късно, през лятото, той откри изведнъж и с голямо учудване, че гражданите се отбраняваха от себе си, техният разум се отбраняваше от тяхната глупост, тяхната добра воля от тяхната дивотия, тяхната отговорност от тяхното лекомислие, техният труд от тяхното тъпо безумие — но сега още не знаеше всичко това и продължаваше да се пита, докато в дългите вечери играеше шах с Михо. Милутин беше дошъл по работа, намери го във фургона — той го запозна с Михо и на въпроса му: „Играеш ли шах?“, Богомил, без да знае защо, бе отговорил: „Да, малко.“ Той не знаеше колко играе, но местенето на фигурите му бе ясно още при първото сядане в щаба, намеренията на Михо прозираха изведнъж, забавляваха го, размиваха го, възбуждаха го — след първите три партии се оказа, че е неподозирано силен. Михо бе състезател по шах, цял кандидат-майстор на играта — всички се бяха събрали около двамата и с растящ интерес наблюдаваха битката. Завършиха едно и половина на едно и половина, трябваше да се прибират да лягат и Михо, като му подаде ръка и го изгледа с нови очи, каза:

— Страхотен си. Направо чакам да съмне, да мине денят и да сядаме отново.

Съмна, мина денят, уютният щаб и карираната дъска чакаха. Две на нула за Богомил, Михо се изнерви и млъкна — скрил слепоочията си в длани. Трета игра (и тя щеше да свърши така) — половината от времето си за мислене Богомил губеше да се пита: „Защо това помня, защо помня да плувам, защо помня, че водата е «хаш две о» и сярната

киселина — «хаш две ес о четири», а не помня нищо от себе си? Защо така сръчно се ориентирам в неясния свят, след като нямам дори две години опит, това, разбира се, е невъзможно, значи опитът ми стои, а мене ме няма, кое всъщност съм аз: това, което помни другите неща ли? Виж ти: кое помни нещата в човека? Кое ги забравя? Не сме ли, господи, само едни временни машинки за запомняне на онова, което извършваме, машинки-преносители на натрупаното, докато толкова страстно се лъжем, дълбоко убедени в тази лъжа, че най-важно значение има нищожното (при мене загубено) аз? Къде го пренасяме натрупаното, защо го пренасяме, толкова ли е трудно то да се изчисли и да се премине изцяло към него, изведнъж — да останат нашите азове в чистата и сладка неясност, която ги съставлява и обгражда по пътя им към страшното осъзнаване на преходността? Не може, сигурно, иначе растенията нямаше да се борят толкова с времето — докато израстат, цъфнат и приготвят семето — те щяха сутринта да поникнат като гъби и до вечерта да клюмнат, изпълнили своето предназначение. Пренасяме нещо, което натрупваме всички, иначе нямаше никакъв смисъл да се умира, а от семето да тръгват новите, крехки безпомощници. А може би наистина храним някого с всичко това, което наричаме живеене — тъй както тревата храни овцата, овцата — вълка; обличаме някого с кожата си, складираме някъде нервите си и сами регулираме себе си, чрез взаимно избиване.“

През това време Михо правеше няколко хода (при тази игра умно и подло напълно се сливаха) — но неговата цел бе толкова ясна, че Богомил почти нямаше как да загуби.

Никой от никого — при условие, че е достатъчно умен — не можеше никога да загуби, когато целта на играта е ясна и правилата се спазват от двамата.

Тази мисъл преобрази Богомил Бижев една вечер в щаба, той се стресна от нея и в нежната корица на новия му живот се образува странна подутина: не е ли всичко в този свят едно и също?

Не е ли, боже, един-едничък модел и за тревата, и за агнето, и за вълка; за мъртвите скали, които също накрая стават семе — в морето, носени от реките зрънце по зрънце — семе за следващите скали; не е ли същият модел и за слънцето, което изгрява и залязва, за щъркелите и за снега, нощта и деня — за Самото Всемогъщество на Природата. И щом то — Самото Всемогъщество на Природата се върти и редува,



какво да каже бедният, смъртен човек? Какво да се иска от него? Да изгони от себе си дявола ли? Ако това можеше, най-напред бог би го унищожил.

Подутината растеше и се пълнеше с тревога: не е ли всичко като играта на шах — неизчислим хаос възможности, подчинени в последна сметка на неизбежния въртящ се ред.

Никакъв смисъл няма в нищо — има само стремеж. Може би има смисъл във всичко, сигурно има, но той не може да се разбере. А стремежът се усеща.

Не ни е дадено да разберем смисъла.

Дадено ни е силно да усещаме стремежа.

Сънят действие ли е? Но може да те подлуди. Може да те изпълни с блаженство. Може да те накара да подчиниш реалния си живот на цел, която ги „докоснал“ в него.

Всъщност човекът е едно напрежение и всичко, което той извършва в живота си, са искрите между самия него и околния свят.

Ето така изглеждаха януари и февруари по време на работата, която не го затрудняваше с нищо, по време на играта на шах и във фургона. Беше спокоен и тих — чакаше нещо, без да знае какво. Само веднъж, след още един сън, в който беше дошла Червенушка, почувствува страх и несигурност (нарече се „потресающо глупав“) и същия ден замина за мястото, където си бяха обещали да се чакат.

Терасата беше същата. Морето беше същото. Само зеленината на храстите и момичето липсваха. Дълго стоя над скалата и мисли за неща, които нямаха никаква връзка с идването му тук. Когато се обръщаше да си тръгне, видя написаното на парапета с блажна зелена боя:

„Господин 69, ти не си луд, луда съм аз. Ч.“

Трепереше, бягаше назад, не искаше това да се е случвало (а знаеше, че отново би постъпил по същия начин) и се питаше неврастенично: защо, защо жертвувах царицата на моята игра, какво, какво струва играта без нея? Спря. Какво е победата всъщност? Кое е по-страшно от успеха? Овациите на другите ли са по-важни от онзи твой, само твой вътрешен свят, в който няма място за повече от един

истински, равен приятел — такъв, какъвто беше тя? Къде да я намери сега? В жълтата къща. Та да го заключат отново. Да я търси ли въобще и какво да направят, като се съберат? Да сложат още едно легло във фургона. Тя да мете канцелариите по пристанището. Да му готви. Да ражда. Да я събуди някоя нощ, да я хване за гушата и да я накара да му разкаже кой е той и какъв е. Да пукне като глупаво куче от това. Да я накара да го убие.

Не, разбира се. Той ще живее с човек, който не знае за него. Той просто е длъжен да се откаже от съня.

Затича се отново, върна се във фургона, при гражданската отбрана и Михо, шахът е всичко, разбира се, всичко е като играта на шах — дори постъпките на всички, бъдещите, толкова лесно се отгатваха, ако внимателно слушаш думите им и наблюдаваш жестовете, израза на лицето и дрехите, ако улавяш точно интонациите, гласовете, и сигурността им, с която очакваха реакцията на мълчащите и мислещите за съвсем друго. Захвана се с това, вълни от гняв или радост го обливаха: започна да търси лъжливите ходове в писани думи и скоро фургонът му заприлича на библиотека.

Играта между него и невидимия противник, който бе писал думите, се оказа безкрайно удоволствие — почти нямаше случай да не отгатне накъде и към какво думите ще го изведат. Още по-лесно това ставаше с филмите, а най-смешно от всичко бяха вестниците. Викаше, хвърляше ги — искаше с някого да говори. С кого от хамалите? И като говори — какво? Той всъщност не знаеше какво иска да бъде, защото не виждаше смисъла. Напъните на бригадира да влезе някъде в канцелария му се виждаха жалки. Тропането по масата на началниците бе също толкова смешно, колкото вестниците. И постоянното матиране дори не беше толкова красиво, колкото самата игра, докато се стигне до него. Опита го няколко пъти (спираше да мисли, след като позицията на неговите фигури биваше изведена до сигурната победа, след това се разсейваше и радостно наблюдаваше стръвта, с която Михо гонеше своя реванш), ефектът беше неописуем. Кандидат-майсторът никога нямаше да стане майстор, след като се радваше на неизвоюваните победи. Той беше от онези най-жалки видове богаташи, които без неочакваното наследство или печалбата от лотарията (а и с тях) си оставаха чисти бедняци. Той беше от онези висши служители,

които без стълбичката от предателства (още повече с нея) си оставаха чисти чираци.

Защо му беше на Михо тази победа?

За да се издуне, да обясни много авторитетно, че просто известно време не е бил във форма и не се е отнесъл сериозно с докера Богомил Бижев, не е очаквал и...

И Богомил започна да го бие отново. Зверски, всеки път подло, амбициозно, на всяка цена. За да открие ужасната истина: жертвата, битият, неопростеният най-искрено уважава тиранина, победителя, непростителя.

Затова ли той, Богомил Бижев, нямаше страх и респект от нито една видима сила? Защото от жълтата къща насам (а друго не знаеше) никой не беше го тиранизил, никой не беше го бил, всички и всичко му бяха прощавали. Едно дете на двайсет и осем години, което е „о’кей“ — напълно права беше Соня Владикова. Едно интересно дете — както му каза една седмица по-късно Кръстина, която дойде с Милутин и Мария от Галата, и същата вечер остана (като че ли винаги е била тук) във фургона.

Милутин се оказа бивш студент по география, изключен неизвестно защо по средата на четвъртия курс — той сам разказа вечерта в кръчмата тези подробности, докато неговата приятелка Мария и новопоявилата се Кръстина висяха в чакалнята на градската баня. Дватама пиха бира и гроздова ракия; докато чакаха момичетата, Милутин разказваше сладко и с носталгия. Богомил десетина пъти го пита защо, все пак са го изключили. Милутин вдигаше рамене и се усмихваше.

— Честна дума — повтаряше той, — не може напълно да се обясни. Като се обяснява, излиза измислено. Просто трябваше да се изключат няколко души, имаше такова решение. Аз бях силен студент иначе. Но бях глупав.

— Не вярвам.

— Бях наистина. Опитвах се да бъда честен, да мисля това, което ми идваше отвътре. Грешка било, сега разбирам. Трябвало да лъжа заедно с тях. Трябвало да бъда ехо на всичко, което те казваха.

— За кои всъщност говориш?

— За тези, които ме изключиха. Които правят списъците. — Въобще, които определят какво да се прави.

— Че тогава какво... каква сладост може да има животът?

— И аз така мислех. И никак не бях разтревожен, когато ме изключиха, макар че след два месеца щях да завърша и да се дипломирам. Но после разбрах, че реалните сладости на живота обичат повече лъжливите и нечестните. Така, както думите, музиката и въображението обичат повече бедните. Може би защото си приличат.

— Кои?

— И двете групи. Музиката и бедните. Лъжата и парите.

Мария и Кръстина влязоха окъпани и зачервени. (И здравето обича повече бедните). Ядоха скарата с настървение, изпиха бирите си като моряци и едва сега стана дума, че Кръстина няма къде да преспи.

— Във фургона — каза Богомил просто.

Тя сви рамене.

Вечерта беше студена, Кръстина забради мократа си коса с кърпа, хвана Богомил подръка и така се прибраха.

— Ти тука си цар — каза тя, когато влязоха във фургона. — Можеш така да си караш.

Той запали печката и след минути беше вече топло.

— Ето кревата.

— Виждам го.

Очите ѝ се задържаха в неговите, съвършено спокойни.

— Аз ще си постеля на пода, имам две одеяла и две черги. И...

Той искаше да каже още нещо, но момичето го прекъсна:

— Я не се излагай.

Беше посегнал да вземе одеялата, спря и я погледна. Тя седна на леглото и му посочи с ръка мястото до себе си. Седна и той.

— Така не може ли?

— Какво?

— Да спим така.

— Може, разбира се.

Седяха един до друг на леглото, мълчаха дълбоко, печката пукаше и многото книги се шаренееха уютно. Той не знаеше за нея нищо, освен че го притегля и му създава спокойствие. Може би след цели десетина минути мълчание тя каза:

— Ти си болен, а?

— От какво?

— Ами не помниш. Милутин ми разправя.

— Не че не помня. Сега помня всичко, с най-малки подробности. Даже ми се струва, че виждам много повече от вас.

— Кой нас?

— Другите. Всички останали. Сега съм така. Но съм забравил какво съм бил по-рано.

Тя стана и сложи на печката. Все още с връхното палто отново седна до него. Въздъхна и се усмихна.

— Нищо ти няма на тебе.

— Понякога и аз така мисля. Друг път много искам да знам какво съм бил, какво е било с мене, как съм мислил...

— Ех, да можех аз да се разболея от твоята болест.

— Защо?

— За да не помня нищо. Ама нищо.

— Толкова ли е било... страшно?

Тя въздъхна и се сгуши до него. След малко попита:

— Защо ти е тая лампа?

Той стана и я угаси. От улицата идваше светло отражение и играеше много приятно, гонено от пъргавите, учудващо големи пламъчни петна на печката. Толкова тънички бяха фугите на ламарината — наистина, откъде излизаха такива големи петна светлина? Толкова малки са и очите — как ли наистина и през тях се събираха облаците от мъка, надежда, любов, опасения?

Толкова малко са звуците на една дума — как се събира през тях онова, което тя може да предизвика? Думичката „война“. Хляб, вода, мир, въздух, небе. Нещата съществуват извън мястото, което ги прави, и тънките фуги на една печка, малките отвори на зениците, звуците на която и да е дума са като копчетата на радиото. Звукът от Лондон, Москва и Париж не тръгва, когато натиснеш копчето на радиото — от Лондонското, Московското и Парижкото радио. Той не върви и по електрическата мрежа, нито живее в малката батерийка. Той си е навсякъде. От всички радиостанции. И не пътува, а просто си е навсякъде, в същия миг. Господи, това очевидно си е така. Трябват само едно кристалче и няколко жички, в които да пуснеш слабичък, шестволтов ток: разстоянието от Лондон до Варна изчезва. Всички звуци са във въздуха, едновременно. Още малко жички, една тръба и ето ти телевизията.

И всички образи са навсякъде, едновременно...

Тогава те не могат и да изчезнат, подобно концентричните отслабващи вълни на водната повърхност, образувани от хвърленото камъче.

Тогава гласът и образът на Аспарух е тук. Конят му — с цвиленето и чаткането на копитата.

Един ден по някой от каналите на телевизията ще можете спокойно да си пуснете онова, което някога някъде вече е ставало. Например Паисий пред лампата жумяща, защото той и сега пише наведен. Ботев сега коленичи и целува земята на Козлодуйския бряг. Всички палачи на вековете сега вдигат своя сатър, пушка, ръка към въжето и ръчката на ешафода. Всеки от нас сега се ражда, вряква и поема зверското налягане на атмосферата, след безтегловната безвременност на утробата.

Безвременност е преди този врясък, защото този, който се роди, е съществувал и преди зачатие. На две места дори. Но той е съществувал и преди тяхното раждане — в онези, които са ги заченали. И те — в онези преди тях. И тъй назад, назад...

Ще има ли такъв канал по телевизията, който да ни покаже как първото нещо на този каменен свят започва да никне, да лази, да отваря устата си, когато види другото нещо пред себе си?

Каза:

— Липсаяние.

— Какво? — попита Кръстина от леглото.

Той се размърда от вцепенението, седна до нея и повтори:

— Липсаяние. Усещане за онова, което засега ни липсва като познание. Човек има осезание, обоняние. Защо да няма усещане за онова, което не знае? Нима последни са радиовълните, магнитното силово поле и гама-лъчите? Колко ли още неща има, които съществуват навсякъде и чакат своето копче и своите жички, и своя няколковолтов ток, за да гръмнат или да блеснат. Вероятно всички неща са достойни на мига навсякъде, но ние нямаме засега начините да ги улавяме. В такъв случай несправедливостта е напълно законна. Ако Гостенинът отгоре над нас крие от нас начините да знаем всичко — да виждаме и да чуваме всичко — то той иска да има несправедливост, защото първите условия за нея са тайната и лъжата. Ако сме просто неуки маймуни, тогава несправедливостта е още поестествена.

— Я лягай — каза Кръстина. — Едва те чувам. Има място за двамата.

Той чуваше пулса си силно, усещаше смесено горчивия вкус на бирата и гроздовата ракия — липсаянието го натискаше с нови, неподозирани атмосфери налягане. Изрита обувките си и легна с дрехите, по гръб. Зяпаше играта на пламъчните фигури по тавана на фургона и не знаеше колко време е минало, когато видя Кръстина права пред печката, да си сваля блузата.

Беше горещо, наистина. Тя свали и полата си, дойде до леглото и като надигна завивката, мушна се и се настани под нея.

Той остана върху завивката, с дрехите — с очи към тавана нагоре и към липсаянието навътре в себе си, което наистина обхващаше и всичко онова, което вече някога, някъде се е случвало.

Защото после — цял месец по-късно — когато Кръстина му разказваше най-важните неща от живота си, той имаше чувството, че тя повтаря онова, което си бе мислил тази първа вечер — по гръб, с дрехите, над завивката, вперил очи към тавана.

То не беше никак страшно (както се бе изразил, когато я питаше), а просто бедно и унижително. Здравото селско детство, училище, любов, брак с човек без амбиции. Пиене, бой, ревност по принцип. На втората година обвинение в бездетство. Изследване, установяване, че бездетството е у него. Развод. Стари родители, неудобство да се живее при тях. Сестра, която е омъжена, живее добре със семейството си и гледа старците. Работа. Мъка. Мълчание. Игра на „отгоре-отгоре да се живее“, която не води до никъде. Един фургон в студената вечер и един луд човек вътре във фургона, за когото би се грижила с удоволствие. Не, не иска той да се грижи за нея. Не иска да се жени. Нищо не иска, освен да се грижи за някого и вече го е намерила. Ако не — ей го къде е морето. Колко му е?

Сладурана. Нищо не я разтопяваше толкова, както когато той с нещичко проявяваше грижа за нея. Нищо не я изпълваше с толкова радост, колкото нова покривка за масата във фургона, нова възглавница за второто легло — пееше на пламналите мушката в консервените кутии и ги разсаждаше, та се унасяше.

На третия месец му каза, че е бременна. Съобщи го така, както човек съобщава на съквартиранта си, че трябва да се плати тока.

— Действуй — каза той. — Отстъпвам ти всички права и задължения.

Тя се позасмя, но вечерта се скараха. Съвсем „за друго“, разбира се. Преди да тръгне вратата на фургона и да излезе, той бе казал отчетливо:

— Нямам нищо против тебе, кълна ти се. С удоволствие бих се оженил за теб. И аз искам дете, и аз съм човек. Но разбери: не зная какво ще направя всеки момент. Не съм човек, на когото можеш да се уповаваш. Така се чувствавах, преди да избягам от жълтата къща. Сигурно пак ще избягам.

— Къде?

— Не знам. Но вие... всички вие сте... Това също е една жълта къща.

— Ти зад граница ли искаш да избягаш?

— Не. Никакъв смисъл. Една жълта къща е целият свят, не само отделни места.

— Да се самоубиваш ли искаш?

— Не, в никакъв случай. Страхотно любопитно ми е всичко. Не съм толкова страхлив, за да се самоубия. Ще живея, непременно, само че не знам още как. Остави ме сам да си го определя. Не ми пречи. Не рискувай с мене. Не ме насилвай, без друго едва ви търпя.

— Кого бе?

— Всички останали, казах ти!

И излезе.

Върна се сутринта, намери си закуската, обикновената чистота и подредба във фургона — Кръстина беше отишла на работа. Тя чистеше (на щат) канцелариите на пристанището и обикновено закъсняваше вечер. Той купи бира и кебапчета, решен да се държи нежно и внимателно. Към единайсет и половина започна да вечеря сам, към един и половина заспа на столчето с дрехите. В пет се събуди, беше замръзнал — легна в нейния креват и докато детското му въображение я викаше и чертаеше красиви перспективи, липсаянието му шепнеше с божествения си и кротък глас, че той повече никога нямаше да я види.



### 13.

Живя сред мартенските котки, топлия априлски вятър и майския кикот зад розите сам — в растящия, жесток пашкул на несподеленото мислене. Два пъти бе идвал Милутин (и двата пъти бе свил рамене на въпроса: „Къде е Кръстина?“) — две ноци осъмнаха в приказки. Петдесетината партии шах с Михо също можеха да се сметнат за диалог, но той освобождаваше ума, без да докосне душата. Странно — гърчещата се душа в пашкула протягаше невидимите си топли ръце само към старци, деца и мълчаливци. Той не говореше и с тях, но когато завърши с отличие целия курс по гражданска отбрана изведнъж откри смисъла на скромния надпис над вратата на щаба.

Светът на хората беше една ужасна бъркотия от зло и добро, подлост и благородство, откровение и лъжа, обич и омраза — само две възможни позиции можеше да избереш: служба на едното или на другото. Служба докрай и срещу всичко. Противникът Зло — Подлост — Лъжа — Омраза беше великолепен, доказано по-силен от ордена Добро — Благородство — Откровение — Обич. Струваше си битката с него. И той я започна с възраждащото го решение, че вече знае защо се е родил. Но това трая твърде малко — до лятото установи с пределна яснота, че никой нищо не заслужава.

Беше се преместил на големия строеж на Корабостроителния завод, срещаше стотици хора, свързани с работата. Девет на десет от тях не мислеха всъщност за нищо, освен да изкарат някой лев повече в разгара на сезона и да го духнат. Седем на десет от тях бяха нещастни колкото и да получат, ако друг е получил повече. Пет на десет от тях бяха готови да предадат всички останали: не даже за облага или от страх, а за да освободят дивия мрак на завистта вътре в самите себе си.

Десетият обикновено беше пияницата, разплакан от умиление към крехкостта на доброто, а може би и към собствената си негодност да стисне зъби и да се бори.

От какво да ги пазиш такива? От кого да ги пазиш?

Готвеше се да избяга от строежа и да потърси на юг рибарите, когато дойде Милутин.

Той се настани във фургона, на леглото на Кръстина и каза:  
— Богомиле, братко мой, гледай сега какво става.

Двамата с още три яки момчета сформираха бетонджийска бригада. Работеха всичко, каквото им кажат, и много. Всяка вечер сядаха заедно и до последна подробност премисляха всичко, с което можеше да се изкара повече. Пиеха по две, до три ракии — четвърта Милутин забраняваше абсолютно. Една сутрин един дойде петнайсет минути по-рано и беше предупреден, че ако това му се случи още веднъж, много по-добре ще е за него хич да не идва. Защото уговорката беше със сила на клетва: идва се половин час преди работа.

Тъкмо този половин час преди работа стана причина накрая на месеца да си напълнят джобовете с пари, а през септември (когато плажовете все още бяха пълни с цъфнали бански костюми от цяла Европа) във вестника да се появи снимката на петимата, а отдолу: „Бригата на Милутин Петракиев редовно преизпълнява плана си със сто и осемдесет процента.“ Момчетата всъщност можеха и повече, но някой хитрец от канцелариите бе измислил парите от сто и осемдесет процента нагоре да не се изплащат изцяло.

Нещата вървяха чудесно, когато един ден Милутин каза, докато обядваха, облеgnати на кофража:

— Тая е по-добра. — Той чукна дъската зад себе си.

Другите дъвчеха и мълчаха, докато той пи вода и продължи да почуква дъската зад себе си.

— Хвърляме лопатите и от понеделник на другия корпус започваме с теслите. Който се плаши, много му здраве.

Никой не се плашеше, защото през цялото време на бетонджийството беше помагал на кофражистите, беше се осланял на мястото, в което отива тежката, сивозелената, сънуваната къща от цимент и баластра — защото всеки от петимата гледаше и мислеше, докато работи.

Разредите останаха същите (такава беше уговорката) работата бе по-лека физически и парите повече.

Само след две седмици Милутин каза:

— Окото ми е в монтажа. Мислете и вие. Парата е там и бъдещето е там.

На другия ден (беше неделя, двамата с Богомил поеха към Колю на Рада, да си починат и да донесат риба на другите) след много

дългото колебание бригадирът попита своя приятел:

— Абе, ти какво мислиш за мене?

— Кога?

— Сега. След като почнахме така..., както почнахме.

Богомил го погледна в очите и каза чистосърдечно:

— Не си същият човек, Милутине.

Те бяха на брега на морето (чакаха лодките) и едновременно мислеха за предното лято, таяните, семейство Владикови и германците — всичко онова, което ги бе свързало.

— Благодаря ти — каза Милутин тихо. — Твоята честност наистина струва повече от златото. А колкото до мене, значи съм успял. Аз това исках. И още искам. Помниш ли, като ти казах: „Гледай сега какво става?“ И съм доволен, че става. Детето в мене умря още с мечтите по паралелите и меридианите. С папуасите и пингвините, и езерото Виктория. Старецът още не се е родил. Не ме интересува сега злото и доброто. Светът изобщо не се дели според тези две думи. Той е едни безкраен фронт, всичко е битка и аз искам да участвувам в нея. Всичко ме дразни, вика ме, ражда наистина нечовешка енергия. Аз ще си взема моето. То е неограничено. Кой всъщност ограничава човека, освен собствените му качества? Не вярвам в „така му било писано“. Човек сам си изписва съдбата — от бесилото, до короната. Не зная дали ме презираш, само виждам, че напоследък се отдръпна. Усещам защо. Не ми е все едно. Но ще продължа моя път.

— Не те презирам — каза Богомил. — Само ти се чудя. И се питам кои всъщност са ти приятели.

— Които са с мен. Всички останали са ми врагове. Нещо повече: всеки от двете групи може да мине изведнъж в другата, в зависимост от това, дали е с мен или не е.

Лодките приближаваха. Колю на Рада ги видя и изрева много силно от радост. Преди да потънат между старите си приятели и да се захванат с незабравимото сребристо кипене в мрежата, Богомил запомни завинаги от Милутиновата уста още и това:

— Ти си по-умен от мен и затова животът ти е по-глупав.

В понеделник по обед по радиоточката говориха дълго и все ласкави неща за бригадата на Милутин Петракиев. Вечерта в кръчмата бай Васил, най-старият бригадир на кофражисти, каза:

— Милутине, ти дигна нормата на бетонджиите и избяга. Сега дигаш нормата на кофражистите. Помисли малко за тия работи.

— Мислил съм — каза Милутин.

— Е?

— Какво „е“?

Бай Васил отпи от бирата си, помълча малко и наклони глава в учудване.

— На един така му счупиха тиквата — каза след малко.

— Ако ме плашиш с бой — каза Милутин, — дай да започваме още сега.

Бай Васил извърна погледа си и си замълча. Неговите хора пиеха бирите си и също мълчаха. От всяко движение, от дишането им, от кротките им очи лъхаше омраза. Чиста и основателна, като самата божия справедливост.

На тръгване бай Васил се обърна отново към Милутин и рече спокойно:

— А пък бетонджиите избягаха, защото ти им дигна нормите. И затуй работата сега не върви. Може и кофражистите да намалют, момче.

Милутин Петракиев не се страхуваше от никого и от нищо — той трябваше на обекта. Хлябът на канцеларските тарикати зависеше от работата, шефовете ги гонеха, те сами бяха гонени от своите шефове — все тъй в безкрая нагоре — а долу, пред самата работа, от която в последна сметка зависеше всичко, Милутин беше острието. Не острие на копие с дълга дръжка (за многото ръце на всички нагоре), а цял сноп от стрели. Когато стана нужда от бетонджии, заведе момчетата и наляха бетона. Когато половината от хората дигнаха гълъбите с бай Васил, той събра другата половина и бригадата му се увеличи тройно. Без него на обекта вече не можеше и той — с око в монтажа — включи и монтажниците при себе си. Малко след това раздели бригадата на две, като освен Богомил и тримата първоначални, сигурни хора, прибра най-добрите монтажници. Маневрата беше блестяща — вестниците и радиото си бяха свикнали, касиерката също — само думите пред бригадата на Милутин Петракиев се сменяха „бетонджийската“, „кофражистите“, „монтажниците“ — за да се стигне до много важната шега на един от заместник-министрите в

писмото му до началник обекта: „... и дръж добре онази шпиц-команда на Милутин Петракиев, защото без нея направо очаквай пенсията“.

Тъй вървяха нещата до новия сняг. Печката във фургона се разприказва отново — отново през тесните фуги на ламарината литнаха дългите и широки крила пламъчна светлина. Накъде?

Накъде, накъде?

До сводестия, черковен таван на фургона, до тесните прорези на очите му — ако погледне към тях. Какво от туй, че дългите и широки петна пламъчна светлина съществуват навсякъде в същия миг, след като няма пред тях камера, да ги покаже на всички, които скимтят в тъмнината на самотността? Какво от туй, че той — седналият пред печката — прелива от любов, честност и доброта, след като (даже да изобрети камера, жички и батерийки за приемане) на света сега бяха необходими железните милутиновци? Хъркащите сега в общежитието, стоманени милутиновци, които ще се удавят в неспасяемата мъртва сила на онова от ръцете им.

Ей, милутиновци, става ли по-добър човекът от вашите небостъргачи, свръхзвукови самолети и адски машини за изтребление? Химията на атомните реакции ли е по-важна, или онова, което се извършва в душата? Тогава защо не направите във вашите лаборатории една-единствена, най-проста тревичка?

Тревичката, господи. Буболечката. Аз. Семето на душата. Те просто са луди.

От своя страна „те“ мислеха, вярваха, твърдяха, че знаят, че той е лудият — прощаваха му всичко, каквото им казваше (защото всъщност имаха нужда от истината, колкото всяко растение от дъжда) и бяха спокойни около крехката му душа. Не заплашваше да ги яхне и да ги шиба напред към собствената си цел. Не вдигаше пръст при стотиците им дребни и едри несъвършенства, не ги наставляваше (за да покаже колко ги превъзхожда) за нищо. Мълчеше си във фургона, търсеше събеседници и книгите, лягаше, ставаше и работеше с волята и умението за трима. И тъкмо тези две неща — волята и умението в работата — притискаха убийствения въпрос: „Какво съм бил, какво съм мислил, откъде съм дошъл всъщност?“ — под всичко, което се случваше днес. В една прекрасна зимна вечер (първата, след като цялата бригада си бе взела отпуските) той с изумление откри, че всъщност на този троен или пък три хиляди и шесторен въпрос имат

пълното право и онези, които са съхранили изцяло своята памет. Наистина кой не може да се попита с тревогата на осъдения да не научи: „Какво съм аз, боже, кое е истината от многото ми мисли, какво е мисленето в мене, откъде ида и къде отивам?“

Почувствува се страхотно силен, напълно равен на другите и по онова, което е в него, облече си най-хубавия костюм (вече имаше три) и тръгна да търси Кръстина. Ако не нея — някоя друга. Трета, пета, стотна. Но от този вид. „Я не се излагай“ „Я лягай!“ „Я ставай!“

Я живеј като другите.

Да. Ще се ожени, ще изкарат година и нещо във фургона и после ще се преместят в апартамент. Собствен, той ще го купи. Ще го построят с момчетата за нула време. Те бяха говорили за това — да купят мястото, материалите и да дигнат едно блокче. Или да си помагат първо на един, после на друг и тъй. В ръцете им беше, на тези зверове от Милутиновата бригада. И както печелеха бързо, приказките им не бяха юношески мечтания. Тъј. Ще се ожени, ще си има жилище. Кръстиноподобната ще роди. Немуподобното ще расте под закрилата му, той ще го наблюдава с неописуем интерес и ето как даже ще разбере сам какво е бил. И докато разбере напълно, ще одъртее и ще трябва да си отива. Тогава немуподобното ще започне да си изгаря главата с въпроси. И тъй нататък. Но — какво — и да седи сам във фургона до края, всичко това пак ще се случи. Защо да седи? Защо да се жени и да отглежда деца? Защо пък не? Защо, защо пък?

Я тръгвай!

Милутин и Мария вече бяха подредили стаята в къщата на баща ѝ — на връх Нова година щяха да се подпишат. Богомил завари в тази стая пет души от бригадата, старците, приятелки на Мария — когато го видяха, страхотен вик огласи малкия полуостров.

Ядоха и пиха до сутринта. Богомил и Юмер (от първите монтажници) останаха да дремнат до обед, та да тръгват да търсят булките си. Юмеровата чакаше без друго в Разградските села, а Богомил, след като взе от Мария трите имена на Кръстина и рождената дата, заяви, че до три дена ще я намери. Не каза как — това си било негова работа.

Обядваха, пиха кафе (голям лукс в годините на започването на Корабостроителния) Юмер взе влака, а Богомил излезе и каза само:

— Довиждане, след три дни с Кръстина сме тук. Слагайте масата.

Той се упъти към милицията. Щеше да обясни случая, нямаше да му откажат. Системата, която трябва да търси престъпници из цялата страна и може да направи това, нима веднъж не може да впрегне машината си, за да създаде едно семейство? След това щеше да отиде и в радиото. Толкова незначителни неща се изговарят оттам, понякога и толкова глупости, нима не може през десет минути да се повтарят две изречения за добро? „Кръстина Иванова Господинова от Галата, Варненско, веднага да се яви при Богомил Тодоров Бижев, тя знае къде. Сватбата им е насрочена за Нова година.“ Наистина — понякога по радиото говорят цял час за отдавна умрели — не може ли да се отдели една минута за съдбата на едно живо семейство? След това щеше да отиде до вестниците и да даде обявления във всичките. Поважно ли е, че някой продавал машина за лъскане на паркет? Или че си загубил кученцето? Ами детенцето, което не е виждало баща си, нито пък той него?

Крчеше силен, убеден, весел — след няколко минути щеше да се изправи пред старшината на пропуската и да го помоли за срещата с началника. Всичко беше премислено, включително възможността тя да е умряла. Да е абортирала. Да е... Не. Тя щеше някак да му съобщи, ако е омъжена. Нямаше да живее в страха, че ще я потърси. Я не се излагай!

Оставаха му десетина крачки до вратата, когато една жена се подхлъзна досами него и той с бързо движение я хвана. Тя увисна на ръката му, изтърва си чантата и тихо изписка. Закрепи я, наведе се за чантата и едва сега я погледна в очите.

Той силно изписка, навътре към себе си, пое си дъх — да пробва дали може, — гледаше я като хипнотизиран.

Жената се извини, благодари му много, сълзи от уплаха се появиха в очите ѝ. Той успя да кимне един-два пъти и искаше да продължи, но краката му не го слушаха. Жената още веднъж му благодари и внимателно тръгна по хлъзгавия тротоар.

Той се обърна — и отзад, в гърба ѝ се роди още един негов писък навътре. Цялата Червенушка. Само с десетина години по-стара. Само мъничко по-висока. Виждаше я без палтото, без роклята, седнала на

леглото му с престилката, легнала по гръб, по корем на скалата и под смокинята.

Жената се обърна и се спря. Полека, като патица, се върна и каза: — Прощавайте, ама... Нещо направих ли ви? Да не се ударихте вие?

— Не, не — бързо каза той. — Нищо ми няма. Заприличахте ми на... сестра ми. Ама толкова много, че...

Жената се усмихна. Успокои се — едва сега, след малкия инцидент. Каза:

— О, аз пък помислих... Благодаря ви още веднъж, щях да се пребия.

Докосна ръката му между китката и лакътя, обърна се и си продължи.

Крачка, две, десет. Толкова — колкото му оставаха до вратата в която...

Ядоса се на себе си, че стои като снежен човек на тротоара, тръгна и той (сега забеляза, че е хлъзгавица) — представяше си лицето на Червенушка, в мига, когато тя чуе съобщението по радиото. Очите ѝ — когато прочете във вестника. Невидимите вътрешности на тялото ѝ — когато се захлупи върху леглото.

Мина край вратата на милицията, не се и обърна, изведнъж отново не знаеше къде отива, кой е той, накъде да завие, какво да направи, защо да го направи, или не — крепеше се само на мускулите си и на физическата си сила, искаше да е жена, да падне, никой да не го хване в последния момент, да се изпочупи, да го закарат в болница и там да се грижат за него, да има какво да чака (и двата крака счупени на сто места!) например да чака да оздравее, да излезе от болницата (ето, пак свършва и това), не, той иска да е жена, да спи с някого, да забременее и да го изпъдят, да си роди детето, да го повива, да му трепери, да има ядове с него в училище, да го издържа, докато то прави глупости и го оскърбява, да го ожени като хората и да му завещае най-важното от всичко, по-важното от милионите: „Заклевам те, не прави като мен.“

Нямаше накъде — в този миг толкова ясно и неспасяемо, — пое си дъх и заслиза към гарата.

Седна в чакалнята, загледа се в разписанието и вече си представяше всичко нататък.



Влакът. (О, колко различно сега.) Стълбовете край него. Липсата на страх и болка отпред, на една педя вляво. Слизането на другата гара. Парите в джоба. Ключето от фургона в съзнанието. Стоманените милутиновци, от които той е основна част.

Къде, наистина, да си прекара той отпуската, ако не в жълтата къща?

## 14.

Тракаше влакът отново, железните колелета все тъй отброяваха фугите между железните релси (ужасяващо бързо и пълно с въпроси, вместо с надежда и страх) — той няма да затвори ума си за тези въпроси, той непременно ще се опитва да узнае привидно безмислената, велика истина за нещата.

Отново бабичка, отново войници. Кондуктор, разбира се. Вечният вик на око, крак, гръб: „Сграбчи ме, веднага, ей тук, накъсай ми дрехите и хич да не ти пука!“ Отново всичко, както си е било, както ще бъде — освен промяната в нас. Няма значение дали са минали нищожни две-три години или пък фатални четири-пет часа. Или пък трийсет години (всичките на човека) — господи, без да настъпи промяна.

Силата е в промяната, вътрешната промяна в човека. Тъй както спокойствието се ражда от статуквото, статуквото вън от човека.

Пое дълбоко дъх (надсмя се на жиците покрай прозореца на летящия влак) усети се силен: толкова еднакво бе всичко навън, толкова явна беше промяната вътре. Какво искаше повече? Освен, разбира се, да продължава промяната вътре. Безкрайно много. Например... докато земната кора свикне не със сегашните си три милиарда лайна на ден, а с триста милиарда. Засмя се — както седеше облегат в ъгъла на купето до прозореца. Представи си народ по къра, като на събор. Навсякъде. Един до друг, като гредите. И земната кора отдолу, под този народ. Не можеше да няма смърт. Или ако тя се отмени, тогава трябваше да спре раждането. Но как да спре раждането, след като тъкмо то е скоковата промяна? Раждането, което всъщност е прераждане, щом придобитото в този живот (дори един глупав тиков жест) се онаследява.

(Боже, един от рибарите при Колю на Рада си навиваше кичур коса над челото. Всяка вечер. Всеки свободен час. Бавно и дълго — беше автоматизирал това свое движение. Роди му се момиченце и ходиха да го видят. В люлката, на два месеца, бебето с голяма мъка

вдигаше ръката си към челото и пръстчетата му „въртяха“ невидимия несъществуващ все още кичур...)

Тялото се изморява и затова трябва да изгние. Духът се усъвършенствува, пътува някъде и иска ново тяло. Това е цялата работа с раждането и смъртта.

Духът, духът... Който е започнал в малката буболечица. Който подскача с бълхата и пълзи със змията. Духът в окото на орела и в зъбите на вълчицата. В сълзата на сърната, в рева на лъва.

Духът, който подлага тялото пред куршумите — напълно умишлено — за да продължи своя път чрез останалите живи, през следващите живи; този дух.

Разкошно беше пътуването назад, към жълтата къща, промяната беше осезаема така, във влака — той просто можеше да слезе на гарата и веднага да вземе обратния влак.

Наистина, защо му бяха обитателите на жълтата къща сега? Какво искаше да види повече в тях? Да продължи разговорите си с доктор Марин Димов. Да чуе сухото мляскане на бай Георги и да види скелетното тяло на 14-ти Април. Да остави ушите си широко отворени за латинските мъдрости на Херкулес, който в последна сметка — понякога само макар — беше далеч по-умен от рибарите, милутиновците, кондукторите и техните началници.

Защо му е жълтата къща сега, когато той знае, че цялото земно кълбо е една „жълта къща“, че разликата между малката и голямата жълта къща не съществува в дълбочината си — точно тъй, както разликата между свободните граждани и онези, които са в затвора е в това, че просто първите не са заловени. И още нещо: пренаказаните затворници са по-чисти от много съдии. Затворените в малката жълта къща понякога са далеч по-умни, по-нежни, от много лекари, генерали и блюстители на реда.

Затуй ли затваряха всъщност невинни?

Затуй ли заключваха някои „луди“?

Да скрият себе си — за какво друго?

Добре, той чува възможните възражения и пита: няма ли страшни престъпници на свобода?; няма ли луди със златни пагони?; може ли милиони човеци да бъдат против други милиони човеци — взаимно против — и същевременно двете огромни групи да бъдат едновременно прави?

Ето, сега най-сетне разбра до дъното на понятието какво значи „гражданска отбрана“: разумът на човека трябва да се отбранява от лудостта.

Това е всичко.

И не от лудостта в жълтата къща, а от онази — в голямата жълта къща.

ТАКА НАПРИМЕР НАД ЯПОНСКИТЕ ГРАДОВЕ  
ХИРОШИМА И НАГАЗАКИ, ЗА КОИТО

ВЕЧЕ СПОМЕНАХМЕ, БЯХА ХВЪРЛЕНИ БОМБИ  
С ТРОТИЛОВ ЕКВИВАЛЕНТ ПО 20 КИЛОТОНА (КТ).  
МОЩНОСТТА НА ВЗРИВА НА ТАКАВА БОМБА СЕ  
РАВНЯВА НА МОЩНОСТТА НА ВЗРИВА НА 20 000  
ТОНА ТРОТИЛ. ЗА ДА СЕ ДОСТАВИ ТОЗИ БОМБОВ  
ТОВАР ПО ОНОВА ВРЕМЕ, БИ ТРЯБВАЛО ДА СЕ  
ПОЛЗУВАТ ДВЕ ХИЛЯДИ НАЙ-МОЩНИ  
БОМБАРДИРОВАЧА ОТ ТИПА НА Б-29 („ЛЕТЯЩИ  
КРЕПОСТИ“).

Ей тъй, под парфюмираната пяна от думи лежи лудостта — вечната и неизбежната; ей тъй, в тихата нощ, топлата, с песните на щурците и с неудържимата мечта за утро, лежи земеръсът — онази частица от секундата, която може да убие труда и надеждите на милиони.

Как да се отбраняваме, господи?...

Наистина щеше да слезе на гарата, да се поразходи из големия град и после да се върне обратно, във фургона. Защо да се докосва отново до милата, нежната паяжина от емоции в малката жълта къща? Защо да се връща към Червенушка? Защо да вие в себе си, зад микроскопа в очите си, над прашинките, от които се състои душата? Та той така ще умре, без да е изпълнил предназначението си. (А какво ми е предназначението — аз ли трябва да си го избира?). Няма защо да се блъска повече в себе си — ще бъде доктор на голямата жълта къща. Сега не знае как — в момента, във влака. Някак. Всякак. С каквото дойде. Нима лястовицата, като тръгне от долината на Нил и дойде да свие гнездото си под стряхата на рибарската хижа, мисли с какви

материали ще стори това? Тя има слюнка. Навсякъде има сламки и сухи треви. Той има дух и тяло. Навсякъде има парченца от лудостта.

Големият майстор не носи своите материали отдалеч!

Излезе в коридора на вагона, загледа се в пейзажа през прозореца. Повтори си: „под парфюмираната пяна от думи“ и реши, че всъщност думите означават повече онова, което искаме от тях, отколкото това, което те си значат. Реши още, че рецептата за самия него ще бъде: умерена свръхдеятелност. Така се чувствуваше най-силен и най-спокоен. Можеше да кара до... докато потъне още веднъж в забрава на всичко зад себе си, защото какво друго е смъртта? Забрава. Толкоз. Та той веднъж вече я преживя. Наистина той вече бе умрял на двайсет и седем-осем години — после се беше родил в същото тяло. Пое си дъх, усети го цялото — не беше недоволен. Върна се на мястото си в купето, седна и се загледа в пейзажа от тази страна на влака. С голямо удивление откри, че той е различен.

Та една диня разрежи и тя вече е лява и дясна половина. Една ябълка разрежи. А света, през който минаваш?

Човекът е нож — върви по света и го разрязва на лява и на дясна половина.

Той е хоризонтална, безкрайна вълна — върви по света и го разделя на минало и бъдеще.

Горкият, той непрекъснато сам разделя нещата (накръст, та и по апликацията), носейки вечното си желание да ги обедини.

В кой от шестте куба на триосната система да спреш? Все още е лъжа спрямо другите. Тогава в средата, като нула. Досмеша го; „Като мен.“ А всъщност всеки човек е нула, стига да е толкова умен, да може да разбере.

Слезе на гарата на големия град спокоен, взе си такси и го освободи недалеч от вратата на жълтата къща. Обиколи двора отдалеч. Изпуши две цигари — не даже много замислен. После тръгна полека и вървя по непознати улици, докато го заболя краката. Вечеря в ресторанта на гарата, изпи една бутилка вино и се качи на обратния вечерен влак.

Сутринта заспа с дрехите, по очи във фургона. Второто му детство бе свършило и той беше един зрял тригодишен дух в трийсетгодишно зряло тяло. Вечерта намери Михо, играха разсеяно две партии шах и на другата сутрин поиска да си прекрати отпуската.

— Няма какво да правиш сега — каза началството. — Освен... да дежуриш по гражданската отбрана. Ти нали си в една от командите? Богомил кимна.

— Ами това е. Идваш редовна смяна и дежуриш. Навсякъде из завода. Надницата ще ти върви по тарифната ставка, докато дойдат другите от бригадата и почнете с тях пак.

Кимна доволен и си излезе, в нежното му ухо още звучеше гласът на началството: „... другите от бригадата и почнете с тях пак“, о, как искаше вече да идват, да потъне в работата и да не мисли така, както мислеше, когато е сам — сантиментално го искаше, като момиче — в същото време неясното, могъщото и жестокото липсаяние му шепнеше с божествения си и кротък глас, че той повече никога нямаше да види другите от бригадата и никога няма да почне пак работа с тях.

Игра до полунощ с Михо, би го като „маче о дирек“, прибра се във фургона премръзнал, изпи една водна чаша коняк и заспа седнал до печката, зазяпан в една мишка, която имитираше позата му.

Тази мишка отдавна се занимаваше с това — ту го размиваше, ту го ужасяваше. Веднъж щеше да я убие с обувката си (с изключителна точност хвърляше предмети по набелязани цели), но тогава Кръстина му беше разказала за един кос, който имитирал гласа ѝ.

Къде ли са сега — Кръстина и косът? Пеят ли пак? За какво?

Не му се живееше. Нещо много дълбоко беше сбъркано. Но нали единственият начин да се оправи е тъкмо това: да живееш.

Събуди се замръзнал, направи си чай и се обръсна внимателно, като офицер, изпълнен с отчаяние, но и със съзнанието, че очите на всички бойци търсят спасение в него. Шибна и две глътки коняк — за блясък — пое с широки крачки към дежурството си.

Към катастрофата (ужаса, бедствието, Нещото) — започнала тихо двайсет минути по-късно.

Той знаеше още преди отпуската за отделението с бидоните — имаше инструкции, предупредителни знаци и много разговори, че е опасно. Но какво има в бидоните, кое е точно опасно — никой от бригадата, дори Милутин, не беше в състояние да обясни. Все едно, дългият коридор с бидоните привличаше околото отдалеч — обвит в естествената малка тревога пред неизвестното. Запъти се първо

нататък, но го спря един от бай Василевите кофражисти, да му иска огън за цигарата си.

Как е работата? Горещо-долу, ама това не е работа. Ти защо не отиде с бай Васил? Скарахме се. А ти защо не си в отпуска? Какво да я правя? Милутин къде е? При булката. Хората си имат барем булки, майка му стара. Някои си имат. Абе, здраве да е.

Онзи замина, нашият продължи пътя си. Ела, ела, викаше коридорът с бидоните. Под него, в машинното отделение, някой пееше силно и радостно.

Виж как върви светът: Кръстина пее, косът пее с нея. После те млъкват, един работник в машинното отделение почва да пее. И той ще млъкне (само след малко) и няма кой да му каже: бягай! Защото никой не знае кога, къде и как — според втръсналите, смешни думи на пожарникарите. Всичко е втръснало, всъщност. Банално е. Най-много въздухът, хлябът, водата. Любовта — нима не е банална, въпреки всичките й приумици? Всъщност банална е самата дума „банално“. Тарикатска измислица на онези, които някак са се докопали до ролята на арбитри и чрез тази дума отблъскват милионите кандидати за: слава, пари, власт (взаимно измеримите, подобно на електрическата, топлинната и механичната енергия) — милионите никнещи кандидати за лесно добруване.

Няма лесно добруване!

Няма!

И всичко е смешно, когато не те засяга пряко. Много смешно е, когато човек се спъне и падне — друг човек. Когато го ударят с торта в лицето. Когато го ритнат. Наистина е толкова смешно.

И сериозното е много смешно — когато не те застрашава.

В такъв случай: кое какво е, наистина?

Изглежда истина няма — сто пъти човек стига дотук.

Една жена излезе от коридора с бидоните, изтича няколко крачки и се подпря на стената. Закашля се и се свлече на земята. Богомил се затича към нея, вдигна я и я попита какво става. Тя махаше с ръце и се давеше в кашлица. Той я оставя и се затича към коридора.

Това помнеше, докато можеше да помни: в носа и в гърдите го парна остра воня, пеещият работник отдолу изрева силно, някой заудря с желязна пръчка вързаното парче релса и някой каза прегракнало и истерично:

— Чувалите!

Помнеше още и това, че бидоните бяха се издули като развалени консерви, дъната на четири или пет от тях бяха се отпразли от поцинкованите цилиндри и бавна безцветна течност полека се стичаше по пода. Там, където тази течност беше стигнала до най-долния от чувалите, той беше разяден, бял прах се изсипваше полека и от кашата, която образуваше с течността, се дигаше силен, непоносим пушек.

Смътно помнеше и това, че работникът, който пееше (откъде знаеше, че тъкмо той е пял?), избяга навън, олюлявайки се и викайки:

— Пожар! Пожар!

Пожар още нямаше всъщност, само отровният адски дим се увеличаваше много бързо и през него изтичаха още двама навън.

Краката му го теглеха навън, всичко в него пищеше: бягай! Той тичаше към чувалите — онзи, който не беше само крака, ръце, нос, истина сама за себе си. Искаше и това да разбере в тези секунди: кой беше този „той“, който върви против самия себе си, направен от плът? Минаваха му светкавично фатални думи: „дъхът“, „гражданската отбрана, ето я най-сетне самата тя, нейната същност“, „аз“, „онова, което сменя тленното тяло“, „помогни им, помогни им, те са диви и нещастни, духът съвсем не е един и същ навсякъде, у всекиго, ти си човекът, който трябва да им помогне, да ги спаси, ти си, разбира се, това винаги е било в тебе, давай, давай!“... Чувалите бяха тежки, но не толкова и за него — лудия, докера, бетонджията, детето в якото трийсетгодишно тяло. Ужасното дете...

Умираще, когато изнесе четвъртия от чувалите, не можеше повече — течността засилваше пълзенето си и захапваше с отровните си зъби следващия чувал. Около четиридесет бяха всичките. Дойдоха десетина души, които се давеха в кошмарната мъгла и крещяха силно. Един от тях също изнесе два чувала, след което се олюля и избяга далеч.

Това беше смисълът на живота, сега го откри: служи на другите тъй, както искаш те на теб да ти служат. Силата е в многото. Едно зрънце не е пясък, една пчела не е кошер. Сега е твоят ред, Богомиле. Този дух е изгарян на кладя, разпъван, обесван, застрелван — какво чудно да свършиш тъкмо тук, в този коридор?

Всъщност трябваше да се издърпа само още един от чувалите и на пътя на течността към следващите да се изсипе нещо. Пясък имаше



наблизо, книжни торби с перлит; противогази имаше, разбира се, но защо още не идват с тях, боже?

Зад отровната мъгла (като зад стената между реалния живот и онзи, в които ни се иска да вярваме) другите махаха смешно ръце и крещяха, изговаряха ужасяващи глупости и, общо взето, нищо не правеха.

Точно тъй: те всъщност, общо взето, нищо не правеха. Това е.

Хвана последния чувал, почти се свлече върху него, опъна го с последните си сили и с гърба си видя как един от бидоните в другия край на коридора лумна с трясък.

Не можеше повече. Това беше краят. Мъничко не му стигна — както, когато дяволът пипа. Както когато (беше чел неотдавна) Доналд Кямпбел поставяше поредния си рекорд със скутер — петстотин километра в час, или мили — той сам беше съобщил, секунди преди да стане на трески и пяна: „дет’с дъ енд, айм даинг“. Разбира се, че човек знае, кога му е краят. И ето явяват се близките на помощ. 14-ти Април размахва писмото с огромните си скелетни ръце (дошло е най-сетне), бай Георги плюе така изобилно срещу пламъците, доктор Димов закрива очи пред ужасната гледка и само Херкулес Филипес Втори, Великия Лумен Мунди (именно) крещи насърчително как Богомил да се справи с непосилното: „Консилио манукве! Консилио манукве!“

Разбира се. Консилио манукве — с какво друго? А те не стигат за всеки дух.

Йона Димова извика — без пръчка в ръка, за първи път, — като раздираше пазвата си: „Бягай, момчето ми! Бягай!“

Би избягал най-сетне, но вече не можеше и това.

Би повторил всичко в живота си (тези години, които помнеше, последните) точно по същия начин. Включително днешния ден, последните часове, минути, секунди. За нищо не съжаляваше. Само се обърна, да види дали Червенушка още лежи под смокинята, и, като я завари там, в същата поза, искаше нещо да ѝ извика. Да ѝ прошепне, да ѝ даде знак само дори, че тъкмо тя и той са онази двойка, с която са пълни безсмъртните книги и пиеси. Да го знае тя. Той да знае, че тя го знае.

Следващият трясък беше десет пъти по-силен от първия, от него се разбягаха и близките.

Никой не остана — ни болката, ни тялото — Богомил Тодоров Бижев гледаше отвисоко всичко това, мъглата не пареше в носа и в гърдите, чувалите бяха смешно леки, пламъците не обгаряха; каква красива батална картина, каква лекота, колко заблудени бяха тези скачащи, тичащи хора (а, ето най-сетне и противогазите), които правеха грешка след грешка от истеричната си чувствителност на телата, а ето, тялото няма чувствителност, то е само очи и дух — бесен спин от опиянено спокойствие, вечен спин, лишен от страхове, намерения и надежди; въздух, през който всичко минава, без да го съсече; облак без очертания, разположен върху докоснатото, докато е бил тяло; приятна (и малко тъжна) поправка на всичко онова, което е сбъркал, докато е имал земна чувствителност; спокойно (и малко гордо) дежурство над следващите, които ще се появят от две клетки, та да направят тяло, та да треперят в него от хиляди неудобства — известно време.

Червенушка беше легнала под смокинята, но тя беше същевременно седнала на стол до прозореца в позната стая и навиваше малко кълбце червена прежда. Херкулес крещеше: „Консилио манукве!“ — но същевременно бе легнал в жълтата къща, на леглото си, и четеше задълбочено. Доктор Димов също четеше — в кабинета си, хванал главата си в длани.

Богомил се усмихна, докосна Червенушка по рамото и каза:

„Ей“ ...

Тя не му обърна никакво внимание. Тогава той бутна кълбцето от ръцете ѝ, то се търкулна на пода. Тя се наведе и го взе.

„Не ме ли чуваш? Не ме ли виждаш? Сърдита ли си ми?“

Нищо.

Той влезе при доктор Димов и седна на кушетката, срещу него.

„Добър ден, докторе.“

Нищо.

Седна на леглото на Херкулес и го тупна силно по яките гърди.

Нищо.

Значи така — сега пък те нищо не усещат. Ето какво било отвъд стената. Ти нямаш тяхната телесна чувствителност — те нямат твоята невидима.

Той мислеше за това и все се усмихваше, когато някой много грубо го смачка с две ръце, обърна го и го натъпка в тялото му.

Ужасно неудобно беше, започна да вика и да се опитва да рита, но тялото още не го слушаше и само сплескваше, сплескваше вътре в себе си духа му, докато го удуши.

Отвори едното си око, стоя дълго така, после отвори с мъка и другото.

Бяла стая, бели дрехи и тишина. Болница, ясно. Чудесно. Значи не бяха го убили съвсем. Защото, когато онзи с тежката пръчка го удари по главата (последното, което помнеше от боя), той мислеше, че това е краят.

Виж ти, човек не знаел кога му е краят. А беше чел (неотдавна), че Доналд Кямпбел, когато поставяше рекорда си със скутер — петстотин километра в час, или мили — казал по радиото: „дет'с дъ енд, айм даинг“. Просто е познал. Случило се е. Различно се случва както обикновено.

Една разкошна сестра го гледаше в очите и му се усмихваше. Той се опита да каже нещо, но не успя. На всичкото отгоре тя сложи показалеца си пред устните и му намигна.

Искаше да я пита коя дата е, та да разбере дълго ли е бил в безсъзнание. Е, не можеше засега. Но знаеше, че ще живее. Обърна се с голяма мъка към прозореца — листата на дърветата приятно шумоляха — жълти, червени и кафяви.

Виж ти: беше поледица, когато стана боят. Очакваше се първият сняг. Краят на ноември беше.

Тринадесети ноември, разбира се, той помнеше съвсем точно датата. Всичко помнеше отлично — какви са тези листа отвън.

Видя вестник на шкафчето и го поиска с очи от сестрата. Тя разбра, кимна му и отвори вестника така, че да може той да го види.

**ПРОЛЕТАРИИ ОТ ВСИЧКИ СТРАНИ, СЪЕДИНЯВАЙТЕ СЕ!**

**РАБОТНИЧЕСКО ДЕЛО**

Усмихна се. Боят стана сноши (още го болеше всичко) — на тридесети ноември, ХИЛЯДА ДЕВЕТСТОТИН ПЕТДЕСЕТ И ШЕСТА ГОДИНА.

Какъв беше този вестник от седем години по-късно?

Сестрата обърна внимателно страницата. Той видя няколко заглавия, не им обърна внимание, мигна с очи. Тя — страхотно хубава

— обърна вестника на четвърта страница. Същите футболни отбори, но съвсем друга класация — той помпеше таблицата отлично. Зачете имената на играчите — и те не бяха същите. Въздъхна дълбоко, погледна отново в прозореца.

— Кога? — прошепна с крайни усилия.

— Кое? — прошепна сестрата.

— Това време.

— Кое време?

— Сега сме хиляда деветстотин петдесет и шеста година, не може да съм бил в безсъзнание седем години.

— Сега сме хиляди деветстотин шейсет и трета година, четвъртък, двайсет и четвърти октомври, вестникът е днешен.

Защо да не е възможно? Пак се усмихна — толкова силно, че усети болки по цялото тяло.

— А колко време съм така? — прошепна.

— Как?

— В кома. Нали така се казва?

— Да. Трийсет и три часа.

Тя го погали по челото и той едва не припадна от удоволствие.

Е, губеха ми се седем години; какво от това? Ами тези две хиляди без малко, от времето на Христа — нали също ни се губят? На всички, които живеем сега. Какво от това? Ами другите хиляди години между гърнетата, които се изравят в могилите, и сега — нали също се губят?

Искаше да извие главата си и да захапне ръката на сестрата.

Нежно — както жребецът захапва гривата на кобилата. Не можеше. И тя — горката — не знаеше, че трябва веднага да тури ръката си в устата му. Откъде да знае? На нея ѝ се губеше онази секунда, в която това се усещаше като висша заповед.

Добре де, губят ни се толкова хиляди години назад — какво от това, наистина?

Важни са онези напред.

Каза, почти с глас:

— Само онези, които са напред!

— Кои? — попита сестрата.

— Годиците.

Вече нямаше капчица сила. Сети се една арабска мъдрост, която беше чел наскоро. (А какво значи наскоро — през черната яма от седем години?) Все едно, арабската мъдрост гласеше: „Годините летят, дните се влачат“. Искаше да я каже на сестрата, да я докосне по дрехата само макар — не успя. Нямаше никаква, никаква сила.

Намигна ѝ с двете очи, пое си дъх — знаеше, че на този свят имат значение само годините, които са напред. И беше великолепно, че никой не знаеше колко са му отредени.

— Страхотно! — прошепна той.

— Какво?

Сестрата се наведе много близо до лицето му.

— Страхотно си хубава! — каза.

И заспа — лек и усмихнат до ушите.

Коларовград, 1961 — София, 1980

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.